

in arcu duo sunt principales colores, viridis scilicet, id est aquosus, & rubeus. In quibus nimirum designatur aperte aqua baptismatis, & sanguis redemptionis, vel gratia spiritus sancti. Per hæc enim duo ab omnibus emundamur peccatis. De quibus duobus mysteriis tota ecclesia cingitur, & per hæc in nouitate gratie dei renouatur. Vel per hos duos colores possumus intelligere duo iudicia: vnum quod factum est per aquam: atque aliud quod faciendum est per ignem. Siue per nubem imbriferam possumus intelligere sanctos, qui pluuunt verbis, conuersant miraculis, & claritate superni luminis irradiari & illustrari piissimis supplicationibus pro nobis ut fructum conditoris ad pietatem inflectat, sicut Moyses, qui in reuertendo pro populo Israel, dicebat: Aut dimitte eis hoc peccatum, aut dele me de libro tuo. Quod autem sequitur, Similis visio smaragdina, quia smaragdus lapis est viridis coloris, per hunc lapidē sicut & supra per ipsam diuinitas filii dei exprimitur, per quem tota ecclesia mundatur & gubernatur. [& in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, & super thronos viginti quatuor seniores sedentes.] Dominus in euangelio duo decim tantum thronos, super quos duodecim testatur sessuros in iudicio apostolos dicens: Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, quare ergo Iohannes viginti quatuor commemorat? Nimirum propter geminum testamentum, vetus scilicet & nouum. Dicuntur itaque duodecim propter dignitatem apostolicam. Dicuntur & viginti quatuor propter patres vtriusque testamenti, qui cum domino venturi sunt ad iudicium. Nam & in duodecim tribus Israel omnes gentes intelliguntur. In duodecim apostolis omnes perfecti, qui exemplum apostolorum in presenti vita sunt secuti, sicut in Petro ceteri apostoli & prædicatores acciperunt clauis regni caelorum. Est quoque vnus thronus, sicut supra legimus, id est, vna iudicaria potestas: sunt & viginti quatuor, propter numerum prophetarum, & apostolorum ceterorumque fidelium ipsi quippe erunt sedes, in quorum cordibus deus sedebit, ipsi & sedebunt, quia & alios iudicabunt. Vnde & Psalmista, Illic se-

Exo. 32.

Mat. 19.

Psal. 122.

derunt sedes in iudicio. De quibus adhuc subditur: [circumamicti vestimentis albis.] Hoc enim non solum ad apostolos pertinet, sed & generaliter ad omnes, qui vestimenta baptismatis inuoluta a capitalibus criminibus custodiunt. Baptizati enim Christum sunt induiti, iuxta illud Apostoli: Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Ipsique habent vestimenta alba, si inuoluta seruant baptismatis sacramenta. [Et in capitiibus eorum coronas aureas.] vidi vobis audis. Quia victores accipiunt coronam quando triumphant de hostibus, non immerito per coronas sanctorum regnum & remunerationem intelligitur eorum qui de mortis aurore triumphant. Sed sic in illo sedentes iudicant, ita per illum victoriam possident, qui dicit: Confidite, ego vici mundum. Potest & sub alio intellectu eadem ecclesia figurari in xxiii. senioribus. Constat enim hic numerus ex senario & quaternario, quia quater seni xxiii sunt. Senarius refertur ad operationem, cuius sex diebus Deus omnipotens omnia opera sua perfecit, & sexto die atque sexta hora hominem redemit. Quaternarius vero ad quatuor libros sancti euangelij pertinet. Quia ergo sancta ecclesia siue in veteri testamento siue in nouo, Dei operatio nem recolat, & veneratur, & libros sancti euangelij custodit, & recte in viginti quatuor senioribus comprehenditur: vel certe propter viginti quatuor libros veteris testamenti, quibus vtitur secundum canonicam autoritatem, in quibus nouum testamentum, & ea quae in eo completa sunt prænunciata cognoscit. Vnde & euangelista dicit de duobus latronibus, qui cum domino sunt crucifixi, ideo hoc factum, vt impleteret scriptura, quam dicit: Et cum iniquis deputatus est.] & de throno procedit fulgura & voces & tonitrua. [Thronus dei ipsa est electorum ecclesia, de qua procedunt fulgura, id est, signa miraculorum, de quibus dicitur: Illuxerunt fulgura tua orbi terræ.] Quæ bene fulgoribus comparantur, quia terrent & illuminant. Fulgura etiam ex nubibus descendunt, & sancti ipsi sunt nubes, qui pluuunt verbis, & choruscant miraculis. Emitunt quoque voces & tonitrua, id est, verba predicationis & comminationis dei

Psal. 122.

Galat. 3.

Ioh. 18.

Mar. 13.

Psal. 76.

centes: Ois arbor quæ non facit fructû bonû excidetur, & in igne mittetur, Vnde est, Vox tonitruui in rota, Et quia de sede dicit, Procedunt fulgura & voces & tonitrua, cû hæc non sedet, sed nubibus circumnuiat, ipsam sedem nubem vult intelligi de qua imbres fulgura & tonitrua procedunt. [Et septem lampadas ardenes ante thronum, quæ sunt septem spiritus Dei.] Septem autem spiritus dicuntur cum vnus sit, propter septiformem gratiam, quæ super Dominum requiescit narratur, dicente propheta: Requiescet super eum spiritus domini, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Bene autem lampadibus cõparatur spiritus sanctus, quia ad Dei amorem sanctos accendit, & lumine fidei illuminat, ne foueam erroris incurrât. Lampas quippe græce flâma dicitur latine, neque alibi nisi ante thronum lucet, quia videlicet, spiritus sanctum habere nõ possunt, quicumque extra ecclesiã sunt, sicut hæretici, Vñ & in canonicis dicitur, vt si tales iterum ecclesiæ cõiungi per rectam fidem voluerint, accipiant manus episcoporum impositione, quatenus sic possint recipere spiritum sanctum quem perdididerunt. [& in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile crysallo.] Mare appellat luterem, legimus enim quod Salomon fecerit mare, id est, luterem. Per mare autem debemus intelligere baptismum testante Apostolo, qui dicit, Quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes baptizati sunt in nube & in mari. Vitro autem cõparatur quod perspicuû est metalli, propter puritatẽ fidei, quæ in baptismo demonstratur, cû baptizadũ credere se in deũ patrem & filiũ & spiritum sanctũ fateatur. Mare vitreũ intus & foris splendet, quia corde creditur ad iustitiã, ore autẽ confessio fit ad salutem. Notandũ autẽ quod idẽ mare simile crysallo dicit. Crysallo em̃ ex aqua nascitur, & multo frigore durefcit ad lapidem ita & sancti per tribulationẽ presentis vite ad firmitatem perducuntur. Antẽ thronũ igitur sunt septẽ spiritus dei, & mare vitreum simile crysallo, quia in ecclesiã tantummodo ardet spiritus sanctus, & trinitatis baptismus tribuitur. Ideoque fides electorum man-

Psal. 75.

Isaia. 11.

1. Cor. 10.

festatur, vitæque illorum constat, & a fordibus vitiorum purgatur. [Et in medio sedis, & in circuitu sedis quatuor animalia, ante & retro plena oculis.] Nulli dubium, quin hæc animalia dominum Iesum Christum significent, & omnes sanctos, præcipue quatuor euangelistas, qui in medio sedis & in circuitu esse dicuntur, quia incipientes ab Hierusalem predicãdo perueniunt vsque ad fines terræ. Hierusalem quippe in medio est orbis terræ, sicut per prophetam testatur dominus: In medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras. Per oculos autem animalium, diuinarum scripturarum sacramenta significantur. Plena ergo sunt oculis animalia, quia quot sunt scripturarum eloquia, quasi tot sunt sanctorum lumina, quibus illi corda suorum illuminant auctorum. Ante & retro oculos habent, quia tam de his quæ facta sunt, quã de his quæ faciendæ sunt, loquuntur. Hæc enim orationis particula aliquod pro præterito ponitur, vt est illud: Antequam Abraham fieret, ego sum. Aliquod vero pro futuro, vt est illud Apostoli: Vñ quod retro est obliuiscens, in ante me extendo. Ante itaque & retro animalia plena sunt oculis, quia perfectæ veteris ac noui testamẽti vniuersa continent sacramenta quæ scilicet principaliter trium tẽporum causas enarrat, id est, præteriti, presentis, & futuri. Et alia quidem prædicta, alia autem iam impleta, alia vero adhuc implenda pronuntiant: Prædicta scilicet mysteria dominicæ incarnationis, impletam iam eiusdem redemptoris nostri dispositionẽ, implendam vero iustorum atque impiorum separationem Concordant autẽ sibi isti oculi, quia quod luceat in veteri testamẽto, hoc fulget in nouo. Vel certe animalia ante & retro oculos habent, quia oēs electi redemptorem suum & iudicaturũ in primo humilitatis suæ aduentu, & iudicaturũ in secundo celestitudinis suæ semper attendunt. Cum etiã quilibet electis verbis euangelistarum edocti, præterita peccata recolentes desunt, & quæ subsequi possunt, sollicitè præcauent, ante & retro animalia oculos habet. Multa hinc dici possunt, quæ breuitati studentes omittimus. [& animalia primũ simile leoni, & secudũ animal simile vitu

Iezeci. 1.

Philip. 1.

lo, & tertium animal habes faciem quasi hois, & quartum animal simile aquilę volanti. Mirū valde est quare Iohannes alio ordine hæc animalia ordinat quæ Ezechiel primū ponens leonem, cum ille primū faciem hominis posuerit. Ad quod dicendum est, quia prophetia non seruat ordinem historię, quod si faceret, iam non prophetia, sed historia esset. Quod ex libris prophetarū facillime cognoscitur, e quibus vt vnum ponamus pro omnibus, perspicuum est quod idem propheta Ezechiel, cum superius dixerit ad se factum verbum domini anno. xxvi. deinceps loquens contra Pharaonem regem Egypti vnde cimo anno eandem prophetiam ad se factam dicit. Spiritus enim sanctus locutus est propheta sicut voluit, & quādo voluit, ideoque non est ibi querendus sermonis ordo, sicut in libro Genesis, vel Regum, & in cæteris historicis. Primum ergo Ezechiel faciem hominis, id est, Matthei ponit, seruans ordinem historię. Qui ideo per hominē intelligitur, quia humanitatem filij dei describit in tempore, dicens: Liber generationis Iesu Christi. Deinde Marcus per leonem intelligitur, quia a clamore inchoat, vel uti leo dicens: Vox clamantis in deserto. Tertium ponit vitulum, id est, Lucam, quia a sacerdotio cœpit, dicens: Fuit in diebus Herodis regis sacerdos quidam, qui etiā maxime circa tempus versatur, a quo & euāgelium suum ita terminat: Quia erant semper in templo laudantes & benedicentes deum. Quarto loco ponit aquilam, quæ vitus Iohannem significat, qui a diuinitate cœpit, quoniam Christus prius natus est vt homo deinde predicauit, & terribilē vocem emisit vt leo, & sic passus est vt vitulus, ac post modum ascendit ad cœlos vt aquila. Ideoque in hoc ordine ordō seruat historię. Iohannes vero primū ponit leonē, quia Christus iam surrexit a mortuis, quia videlicet non ideo crediderunt in Christum populi, quia natus est vt hō, aut quia passus est vt vitulus, sed quia resurrexit a mortuis vt leo. Hinc Paulus dicit: Et si nos uerum Christum secūdam carnem, sed iam nunc non nouimus, ac si diceret: Nō iam in animalibus hominem mortuum, sed leonem attendimus post mortem in ceteris

num victurū. Vnde in sequentibus legimus, Vicit leo de tribu Iuda. Et Iacob in persona illius loquitur Iudæ: Ad prædam filii miscendisti, requiescens ac cubuisti vt leo, & quasi catulus leonis, quis fuscitabit eū? Nā dicitur qui de natura bestiarū disputant, quod leo nō clausis oculis dormit, & Christus mortuus est ex humanitate, tamen vigilauit & impassibilis mātē diuinitate. Dormiēs quoque leo nascitur, atq; ad vocē patris excitatur, ita & Christus voce patris excitatus est. iuxta illud Psal. Exurge gloria mea &c. Quia ergo inde creditur vnde surrexit, bene Iohannes primū leonē posuit. Primum itaq; est in ordine hō & vitulus, sed primus in regione leo. Leo quippe rex est bestiarū, atq; ideo nō immerito per eū Marcus intelligitur. Secundū ponit vitulū, qui vitus vt dictū est, Lucā significat, quia vitulus hostia sacerdotū erat, & in templo offerrebat, & ipse in sua narratione maxime circa templū versatur. Tertium hominem i. Mattheū, qui temporalē Christi describit natiuitatē. Quarto aquilam i. Iohannē, qui in reuerberatis oculis transcendēs omnem altitudinē cœli, & ipsos etiā choros angelorū, diuinitatē filij dei intuetur, dicens: In principio erat verbum. Hæc quatuor animalia significabant quatuor flumina paradisi, de vno fonte Christi in ecclesia manātia. Similiter & quatuor circuli arcæ, quibus portatē ecclesia significat quoq; hæc quatuor animalia ipsum dñm Iesum Christum, qui natus vt homo, passus est vt vitulus, surrexit vt leo, ascendit super omnes cœlos vt aquila. Describitur etiam per hæc animalia omnes sancti, nā vnusquisque electus in quantum rationaliter secundum voluntatē dei viuūt, homo est, quia homo est rationale animal, in quantum aduersa istius seculi æquanimitē tolerat leo, vnde descriptus est: Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. In quantum se mortificat cum vitis & concupiscētis vitulus. In quantum per mentis contemplationem cœlestia perit aquila. [Et quatuor animalia signacula eorum habebant alas fenas.] Alæ animalū significant duo testamēta, quibus ecclesia ad cœlestia supportatur. Sed cum duo sint testamēta, eiusdem ecclesię spirituales alæ, propter geminū testamētum, quod in xij.

tribus² Israel, vel in .xij. apostolis inueniuntur. ipse alq³ p³
 binariū duodecies multiplicatū, & .xxiij. alas reddū-
 Bis em̄ duodem. .xxiij. sunt. Aliter duodenarius nome-
 rus constat ex partibus septenarij. .i. ex tribus & .iiij. Si-
 ue etiā dicamus, ter quaterni, siue quater terni. .xij. sunt.
 qui numerus sacratus est numero .XII. apostolorū. In ter-
 nario autem fides sanctę trinitatis intelligitur. In qua-
 ternario aut quatuor mundi partes. Ducatur ergo duo-
 denarius per binarium, & efficiuntur .xx. & .iiij. Quo-
 numero summa electōrum exprimitur, quibus fide sanctę
 trinitatis per quadripartitum orbem predicātib³,
 totus mundus ad cęlestia sustollitur. Possumus & has
 alas senas aliter intelligere. Prima ala intelligit lex na-
 turalis, secunda lex Moyſi, tertia prophetę, quarta euā-
 gelium, quinta epistolę apostolorum, sexta canonica au-
 toritas, siue doctrina catholicorum vtrorum, Hierony-
 mi. Aug. cęterorūq³ sanctorum patrum. His aliis quoti-
 die sancta cęlestia sustollitur, & ad cęlestia subleuatur.
 Aliter senarius numerus pertinet ad omnē Christi ope-
 rationem, quę in sex diebus, & sex huius seculi ætatib³
 peracta est, vel peragitur. Quatuor igitur ad nostrā na-
 turam pertinent, quę ex quatuor humoribus constant.
 Quatuor ergo senis alis vtuntur sancti, quia quādiū in
 hac vita consistunt, ea tantum possunt comprehendere,
 quę per sex huius ætates seculi peraguntur. Hic est qđ
 apud Isaiam cherubin caput & pedes velare alis refe-
 runt, quia videlicet sancti neque ea quę fuerunt ante
 mundi constitutionem, neq³ ea quę post finem seculi fu-
 tura sunt cognoscere possunt. Et Ezechiel adiūgit, vna
 similitudo ipsorum quatuor, quia videlicet vnā fidem
 docent quadripartitum orbem. Et etiam in euangelio.
 vno inueniuntur quatuor, sicut in cōcordia textus aper-
 te manifestatur. [& in circuitu & intus plena sunt oculis.]
 Hęc animalia sicut supradictū est, omnes sanctos
 prædicatores significant, qui in circuitu & intus pleni
 sunt oculis, quia sua prædicatione & eos illumināt qui
 in medio cęlestię consistunt, & eos qui in finibus terrę
 morantur. Vel in circuitu & intus pleni sunt oculis, quia
 per litteram simplices, & per spirituales intelligentiā

perfectiores instrunt. Quasi enim foris habebat oculos
 Paulus, cum dicebat quibusdam, Non potui vobis loqui
 quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quasi intus ha-
 bebat oculos cum alibi diceret, Sapientiam loquimur in-
 ter perfectos. Vel in circuitu & intus pleni sunt oculis,
 quia & in cogitatione & opere mundos se custodiunt,
 alios quidem perfectione fidei & operis informāt. Quā
 vtrunq³ Psalmista breuiter comprehendit dicens: Om-
 nis gloria eius filij regis ab intus in fimbriis aureis cir-
 cūmicta varietate, quia videlicet ecclesię interiora cor-
 dis solite in conspectu dei mundare studet, & exter-
 ore etiam sua irreprehensibilia custodire probatur, qua-
 tenus per vtrunq³ sententiā, & alis pulchra sit foris &
 intus sibi, Vel in circuitu & intus pleni sunt oculis, quia
 fidem quam habent in corde, foris manifestāt ore, iuxta
 illud: Corde creditur ad iustitiā, ore autē confessio fit ad
 salutem. [& requie nō habebant die ac nocte dicentia,
 Sanctus sanctus sanctus dominus deus omnipotens,
 qui erat, & qui est, & qui venturus est.] Omnis eccle-
 sia quę in his animalibus designatur, hoc facit die ac no-
 cte, quia & in prosperis & in aduersis, siue etiā per con-
 tinuum laudes creatori suo agere satagit. Notandū au-
 tem, quia cum sancta animalia ter dixerunt sanctus san-
 ctus sanctus, ad singularem numerum redeunt, dicentia
 dominus deus omnipotens, quia licet trinitas sit in per-
 sonis, vnitatis est in maiestate, qui erat ante omnia secula,
 & qui est immutabilis, sicut Psalmista dicitur, tu au-
 tem idem ipse es. Et venturus est ad iudicium, vt rede-
 dat vnicuique iuxta opera sua. Quo in loco questio oria-
 tur, cur videlicet sancta animalia cum trinitate præmi-
 serint, subiungunt qui venturus est. Nostra quippe fi-
 des habet, quod in iudicio solummodo persona filij vi-
 debitur, quia in ea forma qua iudicatus est iudicabit: &
 pater non iudicet quenq³, sed omne iudicium dedit fi-
 lio. Sed sciedum est, quia licet persona filij in iudicio tã-
 tum videatur, tamen illic cum illo erunt pariter pater
 & spiritus sanctus in vnitatis diuinitate, & ipsa inui-
 sibilis trinitatis natura, per assumptam filij humanitas
 tem iudicabit reprobos. [& cum darent illa animalia
 g iij

i. Cor. 3^oi. Cor. 2^oPsal. 44^oRom. 10^oPsal. 103°

gloriam & honorem & benedictionem sedenti super thronum, uiuenti in secula seculorū.] In hoc loco anima lia non generaliter uniuersalem ecclesiam significant, sicut supra, sed tantummodo quatuor euangelistas, qui dant gloriam & honorē & benedictionem omnipotēti deo, quando omnia quæ a deo percipiunt, ad ipsum referunt. Dabant gloriam & honorem deo, cum dicebant, Sanctus sanctus sanctus dominus deus omnipotens, quia prædicabant & laudabant in his uerbis deitatem, magnificentiam, eternitatem & dominationem. Sed quod illi faciebant, admonent ut ipse & nos faciamus, laudantes deum pro omnibus quæ ab ipso percipiunt, ueliceet ut quicquid habemus in gloria fidei & honoris, operationis & spei, & in benedictione supernæ remunerationis ad ipsum referamus. Paulus apostolus dicit: Gloria & honor omni operanti bonum lūdæo primum & Græco Non quæ ludæo & Græco & gentili sit illud bonū, uel illa gloria, fed a deo, quia ipse dicit: Sine me nihil potestis facere. Et apostolus: Omne datum optimū, & omne donum perfectū & c. Item que præcipitur, ut qui glorietur in domino glorietur. Sedentem super thronū, Christum debemus intelligere ut supra ecclesie suæ præsidentem, præsidebant uiginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant uiuentem in secula seculorū.] Viginti quatuor seniores uniuersalis ecclesia intelligitur, tam in prepositis quā in subiectis plebius, Præcedunt. 24. seniores, qui humiliant seipfos, & omne bonū suum ad illum referunt, dicentes: Non nobis dñe non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Nihilq; de suis meritis presumunt, sed omne bonū suum ab illo sciunt se habere. Vnde & sequitur, Qui adorabant uiuentē in secula seculorum. Adorant nāq; eum, quando ex suis meritis & operibus non suā, sed illius gratiam querunt. [mittentes coronas suas ante thronum.] Quia coronā uictorios accipiunt, non immerito hic per coronas sanctorū triumphum & uictoriam debemus accipere. Hoc est itaq; coronas ante thronū ponere, quod est in faciem cadere & adorare, ante thronum quippe electi suas coronas mittunt, quia

Rom. 2.

Iohan. 15.
Iacob. 17.

Psal. 117.

quicquid uirtutis & fortitudinis habent, ipsi in secreto mentis suæ tribuunt, a quo ut vincere possent ababolā & tentamenta sære carnis, fortitudinem perciperunt. Hoc deniq; figuratū est, quando dño Hierosolymam ueniēti, turba quæ illi obuiam uenit, palmas quibus uictoria significatur, ante pedes asine super quā sedebat prostrauisse legitur. Quod enim per palmarum ramos in uia stratos, hoc significat per coronas ante thronum positas, Mittētes ante coronas dicit: [Dignus es dñe deus noster accipere gloriā & honorē & uirtutē.] Gloriam Christus accepit, quādo tertia die resurrexit a mortuis: honorē, quādo a sanctorū trinitate eleuatus est ad dexteram patris: maiestatem uirtutem, quando omnia ei subiecta sūt, sicut ipse testat, dicens discipulis: Data est mihi ois potestas in cælo & in terra. [quia tu creasti omnia, & ppter uoluntatem tuā erant, & creata sunt]. Ac si dicit, Idcirco iuncta tibi, quæ a tuis gerunt ascribēda sunt, quia ut esse possent, & ea quæ tua sunt agerent, a te accepērūt. Sed mirum est quod sequitur, Propter uoluntatem tuam erant, & creata sunt. Si enim erāt quomodo creata sunt? Sed erāt in prædestinatione omnipotētis dei, & creata sunt in opere uisibili, & que erant prius in artificis uoluntate sine tempore, creata sunt secundum quod in arte creatoris disposita erant in tempore. Tale quid & lothannus in euangelio suo pronuntiat qui cum dixisset, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, continuo subiecit: Quod factum est in ipso, uita erat. Et Paulus apostolus de electis, Qui elegit [inquit] nos ante mundi constitutionem & c.

Mat. 12.

Eph. 2;

Psal. 127

P uidi in dextera sedentis in throno librum scriptum in eis & foris, signatum sigillis septem. Sedentem in hoc loco debemus intelligere deum patrem: dexteram uero, illum filium, per quem omnia facta sunt. De quo Psalmista dicit: Dextera domini fecit uirtutem & c. Liber autē in dextera sedentis uetus & nouum testamentum significat. Qui bene in dextera sedentis fuisse dicitur, quia principalis

intento sacrae scripturae ad Christum pertinet, cuius
natiuitatem, mortem, resurrectionem, ascensionemq; &
secundum aduentum ad iudicium continet. De quibus
oibus vltro fe quarentibus exempla offerunt. Idcirco
autem vetus & nouum testamentum vnus liber appel-
latur, quia nec nouum auertere, nec vetus a nouo valet
distingui, sed quicquid praedictum est in vetere, comple-
tum constat in nouo. Nam vetus testamentum nuncius
est & velamen noui. nouum vero reuelatio & adim-
pletio est veteris. Qui liber bene intus & foris scriptus
esse dicit, foris scilicet propter vetus testamentum, intus
propter nouum, vel foris propter faciem terrae, intus pro-
pter allegoricos sensus, siue foris & intus, quia vnum
testamentum terram promittit dicens: Si voueritis &
audieritis me, bona terra comedetis, & alia multa. A-
liud internam regni caelestis, beatitudinem, dum dicit: Beati
pauperes spiritu, quonia ipsorum est regnum caelorum.
Qui etiam liber septem sigillis ostendit signari, id est, si-
gillari. Septenarius numerus vt saepe dictum est, ad vni-
uersitatem refert. Per septem ergo sigilla plenitudine ob-
scuritas & mysteriorum, quae in veteri latebat testa-
mento, debemus accipere. Vnde & Abacuc dicit: Deus a
libano veniet, & sanctus de monte vmbroso & con-
denso. Mons quippe libanus vmbrosus & condensus. Li-
bri sunt veteris testamenti operi figuris allegoriarum, a
quibus dominus venire perhibet, quia ibi praedictus, fuisse co-
gnoscitur. Sive septenarius numerus ad septiformem spi-
ritum sanctum refertur. Septem siquidem sigillis liber si-
gnatus est, quia videlicet omnis scriptura per gratiam
spiritus eiusdem & data est & referata. Vnde & lex di-
gito dei innotuit sancto descripta legit. Et dominus resur-
gens a mortuis, & aperiens sensum discipulis vt intelli-
gerent scripturas, dicit eis: Accipite spiritum sanctum. Pos-
sumus & in septem sigillis septem modos locutionis in-
telligere, quibus omnis constat scriptura. Aut enim indi-
catum loquimur, vt illud: Ego dominus deus tuus docens te
utilia. Aut promissiuo, vt indicabo tibi o homo quid
sit bonum &c. Aut imperatiuo, vt Audi iacob serue me.
Et, Audi israel, dominus deus tuus deus vnus est, Aut opta-

Mat. 5.

Abacuc 2.

Iohā. 20.

Isaia. 40.

Mich. 6.

Deut. 6.

tatio, vt Vtinam attendisses verba mea. Aut coniunctiuo
vt Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum
meum, eritis mihi in peculiū de cunctis populis. Aut
infinitiuo, vt Intelligere & scire dominum intelligentia est.
Aut impersonali, vt Quis loquetur potentias domini?
Ipsa enim sacra scripturae locutio septiformis, quia si
septem sigillis intelligitur continetur, dum per septem
modos distinguitur. Inquirentibus enim nobis scripturas,
primus gestus rei textus nobis occurrit, quia videlicet
ea tantum scripturarum eloquia comprehendit, quae nil
mystice significant, sed tanquam simpliciter rerum causas
euoluūt, vt est, Audi israel, dominus deus tuus deus vnus est.
Secundus allegoricos gestus occurrit. Qui licet aliquid
gestum narret, gestus tamen ille reputat totus allegoricus,
vnde nec in vso frequentatur. Hinc est quod in oibus
sinibus israel puella queritur regi David, & inuenitur
tam serpens, vt algentis senis membra calefaciat, calefactū
tamē ad libidinem non proceat. Per quā designatur sa-
pientia, quae etiā in senibus non senescit, sed insuper eos
igne diuini amoris accendit. Ad hunc pertinet etiā mo-
dum, quod populus israeliticus in deserto a serpente per-
cussu aspectu a noni serpente sanabatur. Per quem redem-
ptor noster intelligit in cruce suspensus, qui nos a mor-
tu diabolici liberat, beate immortalitatis remedia fide-
libus tribuit. Hec enim si ad literā discussa tractentur, iudi-
cia pro tempore putabit. Si vero mysteris applicentur, ma-
gna insinuant sacramenta. Tertius modus vt ex his-
toricus scilicet atque allegoricus, quo scribitur, quoniam
Abraham duos filios habuit, qui sicut Apostolus scribit,
duo significant testamenta. Intra hunc modum & illum
concludit, quod Isaac paterna deuotione dispositus, ligna
sibi banulasse dicit, singulariter Christi passionē desi-
gnans, quem pater pro omnibus tradidit, propriamque ba-
iulare passus est crucem. Quo etiā modo de latere dor-
mientis viri formata mulier, ecclesiam significabat, ex
latere Christi in cruce pendens edificandam. Quartus
modus est, quo nobis aliquando proprie, aliquando vero
mystice creatoris nostri diuinitas sacris intrinatur opo-
sculis proprie scilicet sicut Moysi dicit, Ego sum qui

Isaia.

Exod. 12.

Deut. 6.

Rom. 4.

Exod. 3.

sum, & sic dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos, mystice vero, vt omnipotens Deus sicut plausitrum onustum feno stridere se dicit, cum graui hominum peccata portare se indicat, vel sicut Isaias super solum excelsum & eleuatum sedere describit dominum, angelicas significant potestates, quas sibi ad quod voluerit subiecit. Quintus modus est parabolarum, qui tam reatu verborum quam actu conficit operum, qui in tantum est multiplex atque occultus, vt non solum multa, quæ iuxta literam non possunt, admittat, verum etiam quibusdam in locis mysteria narraturus testimonium de historia assumens, ipsum literæ gestum immutat. Parabolis enim verborum hic modus conficitur, ex quibus est illud: Ierû ligna vt vngerent super sergê &c. Neque enim ligna ambulare possunt, aut sibi reuadere constituere, sed aliud quoddam per congruam significationem metaphorice talibus scripturarum sententijs profertur. Immutauit autem, vt dictum est ipsius literæ textus, aliquando propter mysticum intellectum, vt in titulo psalmi tricesimi tertij dicitur Psalmus ipsi Dauid, quâdo commutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abiit, cum hoc factum sit coram Achis rege Geth, sicut liber Regû narrat. Cû ergo pro Achis Abimelech ponitur, vtique ostenditur ex ipsius interpretatione nominis latens alius penetrare mysterium. Abimelech quippe interpretatur patris mei regnum, significans Iudæos, in quorum conspectu verus Dauid manu fortis Dominus Iesus Christus immutauit vultum suum, quando, apprensus in forma serui, humiliavit semetipsum vsque ad mortem crucis. Vidimus eum non habentem speciem neque decorem, & quasi absconditus vultus eius & despectus, vnde dicitur reputauimus eum. Dimisit eum Abimelech & abiit, quia videlicet Christus a Iudæis minime receptus, ad gentes cum apostolis transiit. Vnde ipsius Paulus dicit: Vobis quidem oportebat loqui verbum Dei, sed quia repulsi sunt illud, ecce conuertimur ad gentes. Aliquando vero idem modus in parabolis rerum de ipsis etiam peccatis hominum & prægressionibus adulterorum prophetiam insinuat

operum futurorum, sicut factum esse in Dauid constat, qui vxorem Viræ sibi assumptis, quam de solario videns concupierat, & ipsum gladio peremit. Significat quippe in hoc loco Dauid Christum, qui de celo miser corditer cernens ecclesiam in sua prædestinatione, laua cro aquæ in verbo mundandam, concupiuit, eam prout dicitur, vt iustificatam sibi coniungeret legitimum. Sed vt Bethsabee Dauid iungatur, Viras vir eius interficitur, quia vt iustorum ecclesiæ celestis (pono adhiereat, antiqui hostis virtus confringitur & pedibus electorum calcanda profertur. Vnde & per euangelium illis a Domino dicitur: Ecce dicit vobis potestatem calcandi super omnem virtutem inimici, Sextus modus est de gemino saluatoris aduentu, quo vigilans discretio adhibenda est, ne aut primus accipiat pro secundo & secundus pro primo. Cuius Iudæi ignari, ignorantia cæcitate tunc vsque laborant, nescientes ad primum, quid ad secundum eius pertineat aduentum. Primus itaque humilitatis sibi vendicat locum, vnde est: Prophetam vobis suscitauit Deus de fratribus vestris, tanquam me &c. Et alibi, Post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est, cæteraque huiusmodi. Secundus autem celsitudinis ac terroris obtrinet loca, vnde scriptum legitimus, Deus manifeste veniet, Et tunc videbunt filij hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate. Hinc ipse per Malachiam dicit: Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maledictis & adulteris & peruris Israel. Septimus modus est, qui geminam præceptorum retinet qualitatem, id est, vitæ agendæ vitæque figurandæ. Et quidem agendæ vitæ præcepta nunc vsque manent, vt est: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & proximum tuum sicut teipsum, vel cætera talia, quæ etiam nunc euangelica autoritate seruari iubentur. Vitæ vero figurandæ manifesta veritate transierunt, vt est circuncisio, sabbatum oblatio vitularum, quæ sicut dictum est, cessante vmbra in veritate spiritualiter peraguntur. Sed quia hic liber intus & foris scriptus fuisse asseritur, videndum est de his septem modis, qui debeant intus, qui foris scus

Iudic. 2.

1. Reg. 21

Iudic. 2.

Isaia. 53.

Lucæ. 10.

Marci. 13.

reputari. Primus itaque historicus, idemque simplex; nihil in se mysticum retinens, totus est foris. Secundus ad legoricus totus omnino intus. Tertius vero utriusque geminam in se continens formam, ex parte foris, ex parte deputatur intus. Quartus quoque de Deo, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, uterque sensus intus debet excipere. Pax dei exuperat omnem sensum, & eius clementiam, quæ de se figuratum multa narrauit, nullus competenter attingit. Quintus porro in parabolis verborum diffusus, quibusdam etiam gestum literæ imitâs, & de peccatis & adultæriis hominum, vel prophetiam operum, vel secreta spiritalium sensuum multa præsignans, intus modis omnibus est reputandus. Sextus etiam de gemino factatoris aduentu, certis claret testimonijs, foris in promptu positus, certis intus latet occultis, ut & dubitatione auferat, & fideles exercent. Septimus ad extremum in præceptis autem vitæ agendæ foris, in præceptis autem vitæ figurandæ intus latet. Hos modos ante redemptionis quidem tempus absconditos, ipso vero redemptionis tempore per Christum atque in Christo nouimus reuelatos. Ex quibus S. Ambrosius luculento & pulchro quæ plura loquitur stylo. [Et vidi angelum fortem, prædicantem voce magna, Quis est dignus aperire librum, & soluere signacula eius.] Quis est iste angelus? Nimirum quilibet doctor veteris testamenti. Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & aduentus spiritus sancti fuerit angelus domini exercituum est. Angeli quippe veteris testamenti, id est, sancti prophetae & patriarchæ requirebant anxie, quis posset legem spiritaliter intelligendam referare. Quod autem dicit, quis est dignus aperire librum, & soluere signacula eius, præposterus ordo est. Prius enim dicit librum aperire, & sic signacula eius resoluunt, cum prius signacula sint resoluenda, posteaque liber aperendus est. Quod tamè non factum est, quia prius Dominus librum aperuit, id est, scripturam veteris testamenti in se factus homo compleuit. vnde ipse dicit: Non veni soluere legem, sed adimplere. & sic demum resurgens a mortuis referauit signilla, quæ discipu-

Malac. 2.

Matth. 5.

lis suis aperuit quæ scripta erant de eo in lege Moyse & prophetis & Psalmis. [Et nemo poterat, neque in cælo.] id est, in angelis. [neque in terra,] id est, in hominibus. [neque in inferno.] id est, in animabus iam corpore exemptis, [aperire librum,] id est, mysteria scripturarum referare, quia necdum plenitudo temporis aduenerat, quando talia præco legis impleri flagitabat. Quod vero dicitur, [neque respicere illud.] Mirum est, cum de se loquans dixerit superius, Vidi in dextera sedentis Iohannes. Si enim nemo neque in cælo neque in terra neque sub terra poterat respicere librum, quomodo ille poterat eum videre? Aut ubi fuerit, aut nunquid ei soli concessum est, quod nemini aut hominibus aut angelorum permissum est? Sed respicere hic positum est, pro eo quod est digne comprehendere. Quis enim, angelorum vel hominum comprehendere poterit, quomodo ille intricatus spectus & viuificator spiritus intra veterum virginis sit animatus? Quomodo ille post resurrectionem verum corpus & palpabile habens, clausis ianuis intra solidos parietes ad discipulos intrauit? Nullus itaque qualiter a Dei filio completeretur ratione mentis poterat comprehendere, si eue & illud: Generationem eius quis enarrabit? [Et ego flebam multum, quia nemo inuentus est dignus in terra aperire librum, nec videre eum.] Quæritur cum iam quando beatus Iohannes ista videbat, iste liber de quo supra dictum est, per mysterium natiuitatis, passionis, resurrectionis, ascensionis, & aduentus spiritus sancti fuerit reuelatus, cur se fleuisse dicat? eo quod nullus sit inuentus qui librum posset aperire. Sed sciendum est quia non ex sua persona beatus Iohannes, sed ex persona paruum veteris testamenti flet, qui flebat desiderans aduentum filij dei in mundum, quorum vnus dicebat. Vtinam disrumperes cæcos, & venires, a facie tua montes turbarentur. Vñ & dñs in euāgelio discipulis Beati (inquit) oculi qui vident quæ vos videtis: dico enim vobis, quia multi prophetae & reges voluerunt videre &c. [Et vnus de senioribus dixit mihi, Ne fleueris ecce vici leo de tribu Iuda, radix Dauid aperire libri, & soluere septem signacula eius.] Per hunc seniore quæmi-

[sai. 53.]

[sai. 44
Matth. 13]

bet patrem veteris testamenti debemus accipere, qui ad uentum filij dei pronuncians, ceteris consolatione prebebat. Quorum vnus dicebat: Non auferetur sepe tramo de tribu Iuda &c. Et iterum. Salutare tuum expectabo domine. Dum enim ista diceret, ostendebat vique librum illum per aduentum filij dei referandum, vnde & subiungitur: Ecce vicit leo de tribu Iuda &c. Leo appellatur Christus per significationem, quia victor a mortuis resurrexit. Hagnus propter victuamtionem, quia oblatu vicit leo iste, id est, Christus? Diabolum, mundum, mortem, & infernum. Ideoq; librum aperuit, & sigilla eius soluit, quia omnia prius pronuncata de se veniente in mundum impleuit. Nec moueat quempiam quare non dicit vincte, cum sit vox precedentium patrum, quia sacra scriptura saepe preteritiu ponit pro futuro, vt est illud: Foderunt manus meas & pedes meos. Et vidi. Et ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio seniorum hagnum stantem tanquam occisum.] Si- cut supra dictum est, hoc est thronus, quod quatuor animalia, hoc etia seniores, quod quatuor animalia, & thronus, hoc est omnis ecclesia, in cuius medio est Christus, iuxta illud: Ecce ego venio, & habitabo in medio tui. Superius dicit Iohannes, quod viderit similem filio hominis ambulante in medio septem candellaboru aureorum. Deinde quod viderit sedentem, nunc autem subiungit, quod viderit hagnum stantem, quod taliter est intelligendum: Ambulari dominus, quando dona misericordia suae suis electis tribuit, alii scilicet gratiam linguarum, alii interpretationes sermonum. Sedet vero, quando singulorum facta diiudicat, stat quando eos certantes adiuuat. Stare enim adiuuare est, vnde & Stephanus inter manus lapidantium stantem illum vident in caelo. Recte autem non occisus, sed tanq; occisus in ecclesia cernitur, quia etiam mortuus est in infirmitate

Psal. 2.

Zacha. 2.

se, viuuit ex virtute Dei. vel certe in medio electorum suorum tanquam occisus stat Christus, quia quotidie in suis moritur electus, qui se mortificant cum vitiis & concupiscentiis.] habentem cornua, septem, & oculos se ptem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram.] Quod per septem cornua, hoc etiam significatur & per septem oculos, id est spiritus sanctus, sicut ipse manifestat, qui subiungit, Qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. Et cum vnus sit spiritus iuxta illud: Spiritus domini repleuit orbem terrarum, dicuntur septē oculi vel septē cornua propter septiformē ipsius gratiam. Qui bene per septē oculos figuratur, quia suos electos illuminat ascurrens, sicut Zacharias dicit, per vnuersam terram. Sed hoc considerandum, quia cornua in capite sunt, & carnes excedunt, ideoque per cornua eminentiores seculi intelligi possunt, qui valde ceteros praecellunt, & capiti Christi adherent, in quo etiam & regnum per ceperunt. Nam per cornua etiam intelliguntur regna, sicut in Zacharia legimus, quia quatuor cornua. iij. sunt regna principalia. Hinc Paulus spiritus sancti munere quaedam membra ceteris eminare prospicientes ait: vos in carne non estis, sed in spiritu, ac si alijs verbis diceret: Nequaquam vt cetera corporis ossa circumdantini, sed tanquam cornua super carnem & ossa erigimini.] & venit, & accepit librum de dextera sedentis in throno.] Cum pater spiritus sanctus, & filius in diuinitate vnus substantiae sint, quare dicit agnū accepisse librum de dextera sedentis? Propter hoc videlicet, quia qui agnus factus est tanquam occisus, ipse homo assumptus de dei verbo non solum a patre accepit & spiritus sancto, sed etia a diuinitate ipsius verbi, quia eū accepit. Accepit aut librum, quoniam ea quae de se erant predicta, opere copleuit.] Et cum aperuisset librum quatuor animalia &c. xxliii. seniores ceciderunt coram agno.] Agnus librum aperuit, quando ea quae multo ante de se ipso fuerant pronuncata, opere impleuit, vnde omnes sancti cognoscunt illum veraciter deum, cum de quanta mysteria sunt praedicta cadunt, id est, humilia de se sentiant, & ipsum imitantur. Vnde & sequitur:] ha-

bentes singuli citharas & phialas aureas plenas odora-
 mentorum, quæ sunt orationes sanctorum.] In cithara
 est lignum & chorda, sed tamen diuerso modo tensæ.
 Per lignum ergo debemus intelligere crucem Christi, per
 chordas ipsam carnem sanctorum. Tenduntur chordæ
 in ligno, quia sancti imitantur Christi crucem & passio-
 nem; iuxta illud Petri apostoli, Christus passus est pro
 nobis, vobis relinquens exemplum &c. Sed tamen di-
 uerso modo tenduntur, quia non omnes æqualiter pa-
 tuuntur, dū alius crucifigitur, alius decollatur, alius vsu-
 sator, atque alius lapidatur, & cætera huiusmodi disce-
 re sustinent tormenta, vnum tamen sonum omnes red-
 dunt, quia vnā fidem omnes confitentur. Et sicut Chri-
 stus mortuus est pro illis, ita & ipsi moriuntur pro ip-
 so. Per phialas autem charitatis illorum latitudinem
 debemus intelligere. Vnde bene aromatibus plene fuisse
 referuntur. Odoramenta quippe mundas significant
 orationes. Vnde Psalmista. Dirigatur oratio mea sicut
 incensum in conspectu tuo. Congruæ itaque post citha-
 ras phialæ ponuntur, quia prius dominus passus est, &
 sua passione taliter offēdit latitudinem charitatis, dum
 pro suis orauit crucifixoribus, dicens: Pater, ne statuas il-
 lis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt. Habent
 itaque sancti citharas, qui imitantur passionem Christi,
 habent & phialas, quia non solum pro amicis, sed etiam
 pro ipsius orant inimicis, sicut legimus in Actibus apo-
 stolorum de Stephano, qui positus genibus orabat, di-
 cens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Aro-
 matibus cōparantur ipsæ orationes sanctorum, quia nul-
 la magis grata potest esse oratio, quam ea quæ pro ini-
 mico funditur, vt domini præceptum impletur, quod
 dicit, Diligite inimicos vestros & cætera. [Et can-
 rabunt canticum nouum, dicentes: Dignus es Domi-
 ne accipere librum, & aperire signacula eius, quoniam
 occisus es, & redemisti nos deo in sanguine tuo.] Can-
 ticum nouum, nouum est testamentum in quo noua res
 continentur, incarnatio scilicet eius passio, mors, resur-
 rectio, ascensio ad caelos, missio spiritus sancti in quo
 etiam sub gemino præcepto tota lex comprehenditur

r. Petr. 2.

Psal. 140.

Luc. 13.

Actu. 17.

& propheta, ipso dicente: Mandatum nouum dō vō-
 bis. De hoc canticō Psalmista dicit: Cantate domino
 canticum nouum, cantate domino omnis terra. Hoc can-
 ticum sancta ecclesia cantat quia hoc iugiter recolit, &
 talia eum pro se peregrisse cognoscit. Ipsis quoque ope-
 ribus hoc confitetur, dum in nomine eius fonte baptis-
 matis regeneratur, sequit eum vitis & concupiscen-
 tia mortificat, spe & fide cum illo resurgit, & ad cœ-
 lestia subleuatur, dono spiritus sancti loquitur, ad
 iudicium pariter se cum capite suo venturam profite-
 tur. Quid autem ipsa animalia & seniores dicant, au-
 diamus: Dignus inquam, es domine deus nostro acci-
 pere librum &c. Accepit Dominus librum, & signa-
 cula eius soluit, quando factus homo, ea que de se fue-
 rant prædicta, opere impleuit. Vnde in euāgelio legi-
 mus, quia cū gustasset acetum, dixit, Consummatū est,
 omne scilicet, quod in me oportebat fieri vsq; ad mor-
 tem ac si dicerent, Ad cōparationem victoriarū nostrā
 rum tua sola digna iudicatur victoria, cuius singulā
 passionē, de mortis principe a maledictō legis redem-
 pti sumus. Si quis autē dubitauerit in quatuor anima-
 libus vel viginti quatuor senioribus totam ecclesiam
 posse cōprehendi, sicut supra dictum est, attendat isto-
 rā verba, quibus dicit, Redemisti nos deo, quia capti-
 ui tenebamur a diabolo. [ex omni tribu] Id est, ex om-
 ni ordine, quia sicut supra dictū est, tribus dieb; &
 tribus ordinibus: [& lingua] quia cum sint septuaginta-
 duæ linguae, ex omnibus his ad fidem sunt collecti, qui
 fuerant prædestinati: [& populo] quia plures sunt po-
 puli quam linguae vtpote cum vna lingua multæ gen-
 tes loquantur, sicut Romani, Itali, Franci, Burgundio-
 nes, Aquitani, Gothi, licet quasdam vnaqueq; gens ha-
 beat proprietates. Quod autem subiungit [& natione] id
 ipsum est quod præmissit: [& populo] quia plures sunt po-
 puli quam linguae vtpote cum vna lingua multæ gen-
 tes loquantur. Non est enim apud illum personarū distin-
 ctio, sed in omni gente qui timet eū, & operatur iusti-
 tiam, acceptus est illi. Et hos non vili pretio, sed suo rede-
 mit sanguine, vnde Apostolus, Empti estis pretio
 h ii

Psal. 94.

Iohan. 13.

1. Cor. 6.

88

magno. [& fecisti nos deo nostro regnum & sacerdotēs, & regnabimus super terrā.] Omnes electi reges appellantur, quia tyrannidem vitiorum in se confurgere non sinunt. Luxuriæ appetitum frenant, ignem furoris extingunt, & cætera huiusmodi tentamenta in se confurgere violentia obruant. Sacerdotes quoque dicuntur, quia seipſos quotidie in ara cordis sacrificio contribuatum offerunt, vt hostia viuua fiant, se cum vitis & cõ cupiscentis mortificantes. Hinc Paulus dicit: Obsecro vos per misericordiã dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuicem, sanctam, deo placentem, Dumq; hoc faciatis, super terrã reges existunt, quia carnaliter & desideria terrena cõprimunt, & veluti super subiectã terrã lege virtutis regnant. Quę vtq; electõrum ecclesia, sicut redẽpta est a Christo, ita in illo qui eã redemit potestatem vt librũ aperiret accepit. [& vidi & audiui vocẽ angelõrum multorum in circuitu throni & animalũ & seniorũ.] Quod hæc visio tota spiritualis fuerit, hic manifestissime Iohãnes ostendit, cum dicit: Et audiui vocẽ angelõrum multorum, Neq; enim vox videri potest, sed videre positum est p̄ intelligere, sicut in Exodo legitur: Videbat populus voces, id est, intelligebat. Sic em̄ solemus & nos dicere cuiquam aliquid ostendere cupientes, vt vtrum videat, id est, vtrũ intelligat ea quę dicim⁹. Totus quippe visus vel auditus Iohãnis, in spiritu fuit, atque ideo spiritualis. In hoc aut̄ loco quod significat animalia, throni, & seniores, hoc significat & angeli, id est, omnes sanctos. Nec solummodo illi appellantur angeli, qui alios docent, sicut episcopi, presbyteri, & ceteri, sed etiam oēs iusti, qui bonum quod intelligit, aliis manifestare studēt. nã & idẽ Iohãnes dicit in suo euãgelio, quia quotquot crediderunt in eũ, dedit eis potestãtẽ filios dei fieri. & Psalmista: Ego dixi, dii estis. Idẽ quoq; in euãgelio dñs ait: Vos aut̄ qui dii estis, quẽ me esse dicitis? Si ergo sancti, filij dei vocantur, nec solum filij dei, sed etiã dei, quid mirũ si appellatur angeli? De his quippe angelis Iſaias dicit, Angeli pacis amare stebunt. & Zacharias, Labia sacerdotis custodiunt scientiã, & legẽ requirunt ex ore eius, quia angelus dñi exercituum est. Iſtĩ in

circuitu throni & animalium sunt, quia ipsi sunt throni & animalia, ipsi quoq; angeli & seniores. Possumus & hos angelos intelligere super nos spiritus, qui in circuitu ecclesię consistunt, ipsamq; custodiunt, iuxta illud apostoli: Nonne omnes sp̄s ministratorij sunt, missi in ministeriũ ppter eos qui hæreditatẽ capiũt salutis; non dubiũ est em̄ quod de reparatione humani generis ipsi quoq; angeli sunt letati, qui prius homines a suo consortio deputabãt extrancos. Vnde nato dño, affuit multitudo militiã celestis laudantium deum & dicentiũ, Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. siue hoc de hominibus sanctis siue de celestibus spiritibus dicatur, ostenditur multitudo innumereabilia, cum subiungitur: [Et erat numerus eorum milliã milliũ, dicentiũ voce magna:] Si enim certum numerum posuisset, summam eorũ exprimens, & diceret decem milliã, aut centũ milliã, aut si quid huiusmodi, vtique finitum ostenderet numerum. Tale quoq; legitur in Danielis volumine, qui dicit: Milliã milliũ ministrabant ei. Innumereabilis vtq; numerus angelorum, numerabilem significat multitudinem electõrum. Tot quippe homines sancti ascensuri sunt in cœli, quot ibi remanserunt angeli preuente diabolo, quoniã in omnibus angelorum ordinibus, ipsi sancti locum habebunt. [Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem & diuinitatem & sapientiam & fortitudinem & honorẽ & gloriã & benedictionẽ.] Qui appellatur leo propter fortitudinem, ipse appellatur agnus propter innocentiam & simplicitatem, & quia in sacrificium est oblatus. Dignus est accipere virtutem, vt eadem scilicet virtus & fortitudo, quę est in verbo, sit & in homine assumpto, vt omnia possit deus & homo. Et diuinitatem, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et sapientiam, vt fiat omnia scit verbum ante secula a patre genitum, ita sciat ipse homo in vnitãte personę verbo coniunctus, nec quicumq; sit quod eũ latere possit, ipsa est quippe dei virtus & dei sapientia, sicut, dixit Apostolus: Qui estis crucifixus est ex infirmitate, sed viuuit ex virtute dei, vnde Apostolus: Er̄i noueramus

Hebræi,

Lucæ 2,

Dan. 7,

2. Cor. 13,

Christum secundū carnem, sed iam nunc non nouimus. Quod autem præmissa virtute, sapientia, & diuinitate, fortitudo subiungitur, repetita sententia est, cum hoc sit virtus quod fortitudo. vbi adhuc subditur: Et honorem & gloriam & benedictionem. subaudi, dignus est accipere, honorem scilicet in resurrectione, gloriam in ascensione, benedictionem, quia subleuatus ad dexteram patris, maiestatis benedicitur, id est, laudatur ab omni sua creatura. Dignum est enim, vt hūanitas filij dei quæ tanta sustinuit cruciamēta, post spora, post alapas, mortem sepulturā, resurgat, & in dextera patris collocetur, & ab omni creatura laudetur, adoretur, & glorificetur, atq; benedicatur. [& omnem creaturā quæ in cælo est, & super terrā, & subius terræ, & quæ sunt in mari, & quæ in eo, dignus est accipere.] vt videlicet ipsa humanitas omnia possideat in cælo, id est, in angelis, in terra, in hominibus, sub terra, in inferno & in mari, & quæ sunt in eo. Hoc est quod ipse dominus resurgēs a mortuis, dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. & Apostolus: In nomine lesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum. Possimus & mare allegorice intelligere hunc mundum, in quo comprehensū sunt centū quinquagintatres pifces, quibus comprehenditur numerus electorum. [Omnes autem dicentes sedent super thronum & agno Benedictio & honor & gloria & potestas in secula seculorum.] Omnes id est, animalia, seniores, & angelos, auditi dicentes sedent in throno, deo patri, & agno, filio eius. Quo in loco cum personæ patris & filij solummodo ponantur, ibi pariter & spiritus sanctus intelligitur: quia vbi filius & spiritus sanctus, ibi etiam sine dubio comprehenditur & pater. Hoc itaq; nunc sancta ecclesia generaliter facit quæ in his animalibus, senioribus, & angelis demonstratur, quia laudat creatorem suum, cui soli debetur honor, benedictio, laus, & gloria in secula seculorū. [Beati quatuor animalia dicebant, Amen. Et viginti quatuor seniores ceciderunt, & adorauerunt videntem in secula seculorum.] Sicut scæpe dicitur est, hoc sunt animalia quod seniores, id est, totum corpus ecclesie. Quæ

obrem & seniores cum animalibus Amen respondent, & animalia cum senioribus adorant & cadunt. Vna enim eademque ecclesia diuersis vocabulis figurata, & deum collaudat, & ipsam fidem interposito AMEN veram esse confirmat, & eum quem verolaudis præconio attollit, cadens humiliter adorat. Quod sit autem iste casus & hæc adoratio, supra iam exposuimus. Sequitur:

CAPVT VI.

T vidi cum aperuisset agnus vnum ex septem sigillis.] Apertio sigilli, reuelatio est sacramenti. Verum per septem sigilla, sicut supra dictum est, plenitudo mysteriorum absconditorum designatur, quæ latebat ante aduentum domini. Quæ cum multa sint, & multimodis prægnata, vt ait Apostolus, Multe faciã multisq; modis olim de loquens patribus in prophetis, possunt tamen vniuersa tribus modis comprehendere: locutione, actione, & opere. verbi gratia: Ecce venio, locutio est: in capite libri scriptū est de me, cognitio est præmissa locutionis; Christū demonstras, de quo propheta: Ecce veniet desideratus cunctis gentibus. Nā & in capite Geneſeos deo dicitur, quod in principio, i. in filio fecerit deus cæli & terrā. Quod idē filius de se ostēdit in euāgelio, dicens ludis: Ego principū qui & loquor vobis A ctione, cū sequitur, vt faciã voluntatem tuã deus meus. Quã operationē idē quocq; filij suã esse ostēdit, cū in euāgelio loquitur dicens: Meus estis est vt faciã voluntatē eius qui misit me patris. Cetera vt breuiter dicamus, tunc agnus septe sigilla nobis aperuit, quādo pro salute nostrā, sicut erat in scripturis sanctis de eo promissum, & nati & mori & a mortuis resurgere, nec nō ad cælos ascendere voluit, & se ad iudicium venturū esse prædixit. Vnde & resurgens a mortuis, aperuit discipulis sensum vt intelligerent oia quæ de ipso cōtinebantur in scripturis sanctis, dicēs quia sic oportuit pati Christū & resurgere a mortuis. Inde est etiam quod discipulis spiritum sanctum se missurum promissit, qui eos doceret omnia, & qui eis quæ ventura

Mat. 8.
Philip. 2.

Hebr. 7.

Aggei.

Johan 4.

h iij

erant annunciarer. [Et audiui vnum ex quatuor animalibus dicentem tanq̄ vocem tonitruū. Veni & vide.] In hoc loco vnum animal primitiuam ecclesiam significat ex ludæis, de quibus scriptum est, quod vna die crederentur tria millia, alia quinque millia, & deinceps multa millia. Iohannes autem ecclesiam sequentem. Dicit ergo angelus Iohanni. Veni & vide, quia videlicet ecclesia primitiua sua doctrina & prædicatione inuariat ecclesiam sequentem, dicens. Veni ad fidem scilicet Christi, non gressibus corporis, sed fidei & mentis, & transiens a mystico legis & prophetarum eloquio ad cognitionis intellectum, & vide ea quæ ante sunt prædicta, iam aperte completa. Hinc est illud, Audi filia & vide. Audi scilicet prædicta, vide completa. [Et ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona.] Per equum album debemus intelligere corpus dominicum ab omni peccato mundum, per fessorem illius, diuinitatem verbi, quæ nunc vtiq̄ super hunc equum ascendit, quando verbum dei carnem & animam sibi intra vterum virginis coniunxit, vnde ipse per Psalmistam loquitur ad deum patrem, vt iumentum factus sum apud te &c. Per arcum duo significantur testamenta, ex quo tot procedunt sagittæ, quot sunt diuina eloquia. Sagittæ enim interficiunt homines, & his sagittis diuinatum scripturarum interficiuntur reprobi, vt moriantur peccato, & viuant deo, vnde Psalmista Sagittæ tuæ acutæ & cætera. His sagittis percussa fuerat ecclesia, quæ diebat: Inuenerunt me custodes, qui circumunt ciuitatem, percusserunt me & vulnerauerunt me. Per coronam vero quæ illi data est, possumus intelligere credulitatem omnium gentium in circuitu huius seculi commorantium. Surrexit enim a mortuis, prædicatus est ab apostolis, creditus a toto mundo. [& exiit] Vnde, nisi aperto sigillo, id est, ex reuelato scripturarum sacramento. Tunc exiit de sigillo, quando sicut prædictum fuerat, incarnatus est, hoc est, quando verbum caro factum est. Exiit autem vincens diabolum, primum in seipso, vt vinceret deinceps illum in membris suis, Possu-

Psal. 44.

Psal. 75.

Psal. 44.

mus & per equum album intelligere generaliter vniuersalem ecclesiam, quæ dealbata est in baptisinate, cui Christus prædicit, quæ dicit in Psalmo quinquagesimo Asperges me die hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealabor. Specialiter autem equo albo ordo prædicatorum exprimitur, de quo dicit Abacuc, Ascende super equos tuos, & equitatus tuus fanitatus est. Qui iure equi domini euocatur, quia dominus illis prædens per illos vniuersas gentes circuit prædicando atq̄ ad fidem suam colligendo, quando illi profecti prædicauerunt vbiq̄, de qua sessione etiam dominus dicit, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq̄ ad consummationem seculi. Eques ergo qui sedebat, habebat arcum, quia per prædicationem doctorum sententiarum diuini verbi Christus percussit corda gentium, & interfecit in eis vitia & peccata, vt posset resurgere sanitas virtutum. Corona autem secundum hunc sensum dupliciter potest intelligi: Vel victoria videlicet sanctorum de diabolo & persecutoribus huius mundi, vel etiam multitudo subiectorum fidelium, pro quibus ipsi remunerationem æterni regni percipiunt, sicut Apostolus auditoribus dicit, Quod gaudium aut quæ corona gaudii mei, nonne vos estis? Exiit hic ordo prædicatorum a Iudæa cum suo equite, hoc est, cum Christo sibi dicente, Ite in mundum vniuersum. Vincens primo diabolum in seipso, vt vinceret illum postea in aliis, quos ab idololatria traxerat ad Christi culturam. [Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal dicens: Veni & vide. Et exiit alius equus rufus.] Sic vt superius per album equum intelleximus corpus Christi, hoc est, sanctam ecclesiam a peccato mundam per baptismum & Christi passionem, sic in hoc loco per equum rufum debemus intelligere omne corpus diaboli, hoc est, omnes reprobos, quia sicut Christus est caput omnium fidelium, & omnes fideles corpus eius in quibus ipse per fidem habitat, ita caput omnium reproborum est diabolum, & omnes reprobi corpus eius, in quibus ipse habitat. Equus itaq̄ rufus, antiqui hostis est corpus peccatis cruentatum, & animarum in-

Abacuc. 3

Mat. vii.

Philip. 4.

Mal. 30.

terfectionibus sanguineum. Quod enim sanguis peccata significet, Psalmista manifestat, qui dicit, Libera me de sanguinibus deus deus. Ipsi enim reprobi peccatis sunt cruciati, & etiam homicidiis fodati. Vnde & per prophetam quibusdam dominus dicit. Cum clamaveritis ad me, non exaudiam vos. Manus enim vestrae sanguine plenae sunt. Hinc est, quod inferius bestia, super quam meretrix sedet, cocineae esse perhibetur. [Et qui sedebat super eum, datum est illi, ut mereret pacem de terra.] Data est diabolo potestas, ut sumat pacem de terra, quando promittitur iusto de iudicio, ut hoc possit facere. Tale est hoc quale & illud, Induravit dominus, cor Pharaonis, Notandum autem quia non de caelo, sed de terra auferit ille pacem. Caelum quippe significat sanctos, quibus dominus ascensus ad patrem, dicit, Pacem meam do vobis. Ab his non potest diabolus auferre pacem, quia caelestes sunt, & terra calcatur, habentes principem pacis habitorem, de quo Paulus dicit, Ipse est pax nostra. De terra enim, id est, de terrenis hominibus sumit pacem, facitque eos discordes, & zizaniorum diuortia inter eos seminat, quoniam terra sunt, id est, terrena & transitoria immoderate ambiunt. De quo adhuc subiungitur, [Et ut inuicem se interficiant, datus est illi gladius magnus.] Gladius non corporeum debemus intelligere, sed spirituales, quo non tantum corpora quantum animae iugulantur, Gladius enim hic intelligitur mala persuasio, locutio praua, deceptio iniqua, quo gladio duobus modis homines diabolus interficit, cum videlicet occulte mala suggerit per seipsum, vel etiam cum aperte iustos persequitur per membra sua, vnde in euangelio habemus, Cum diabolus se misisset in cordibus, ut traderet dominum, primum quippe gladio male persuasionis, ei in anima dominum ut traderet, deinde persuasit se semetipsum interficeret. Vnde ille miser desperans, seipsum lacu quo suspendit. Similiter quae mulier, locutus est per serpentem, dicens, Cur des praecipit vobis ne comederetis de ligno vitae. Et per eam interfecit Adam: hoc est enim quod hic dicitur, ut inuicem se interficiant

Eph. 1.

Ioh. 13.

homines. Per membra sua etiam iugulat multos, & spiritaliter separando a fide, & corporaliter subtrahendo ab hac luce, sicut per Nerone[m], per Domicianum & ceteros. De talibus quippe Psalmista dicit, Exaceruunt ut gladium linguas suas, & rursus, Lingua eorum gladius acutus. [Et cum aperuisset sigillum tertium, audiuit tertium animal, dicens: Veni & vide, & ecce equus niger.] Per equum nigrum omne corpus intelligitur diaboli, sicut & supra per rufum, quod fuscum est, in grege[m] peccatorum, semperque patitur esuriam, quia cupit deuorare alios, atque in malitiae gutturem transire. Et sicut caput eorum nequaquam dicit Sufficit, ita & isti nunquam satiantur. Vnde bene subditur, [Et qui sedebat super eum, habebat stateram in manu sua.] Mercatores solent ferre stateram in manu, qui mercantur ea quae sibi placent, pensantque ea quae dant & accipiunt. Sed diabolus pessimus est mercator, qui dat vilia, ut auferat pretiosa. Statera itaque peruersa eius suasio intelligitur, quia vitam multorum mercari querit, ut suam esuriam saturare queat. Et ut hoc possit facere, praeius eis quibus temporalia promittit, alimentum verbi dei subtrahit, quo negatos in corpus suum assumens, famem malitiae suae augeat potius quam depellat. Dat vilia quaedam & temporalia, & auferit pretiosa & aeterna, sicut Adam dedit pomum, & totum per illum in filius eius accepit mundum. [Et audiui vocem tanquam in medio quatuor animalium, dicentium: Bilibris tritice, denario, & tres bibles hordei denario, & vinum & oleum ne leseris.] Haec vox quam audiuit Iohannes, vox intelligitur dei omnipotentis, quoad adunatis ad fidem gentibus, a lectione electorum dominus antiquum aduentu sariu[m] compevit ipsa quae docuit, quemadmodum infestationem ipsius possent euadere, cum ait: Penitentiam agite & cetera. A postolis quoque iussit, ut euntes baptizarent omnes gentes, docentes eas ut a cultu idolorum, ad verum dei conuerterentur cultum. Tunc enim diabolus perdidit frumentum, hordeum, vinum, & oleum, id est, omnes fideles, exceptaque comedere palcas, vinacia bibere & muricam

Psal. 57.

Mat. 3.

Vnde & ipsa vox subdidit, dicens: Bilibris tritici denario vno, subauditur: Valet. Sed prius ista iuxta literam sunt consideranda: Bilibris tritici ita intelligitur: Duo sextarij, & tres bilibres hordei sex sextarij. Et precipitur illi qui sedebat in equo nigro, hoc est, diabolo, ne frumentum tangat aut hordeum, quia duo sextarij tritici id est, bilibris denario vno valet: & tres bilibres hordei similiter vno denario. Sed iam nunc videamus quid ista significent: Licet omnis ecclesia frumentum sit, iuxta quod Apostolus dicit: Vnus panis, vni corpus multi sumus in Christo, tamen specialiter hic frumentum debemus intelligere predicatores vtriusque testamenti, qui moluntur tribulatione presentis vite, & excoquantur igne passionis, & efficiuntur pulcherrimus Christi panis, cum imitantes, qui dicit de se, Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit &c. Vna ergo bilibris ex duobus sextarijs, quia solet homo vna habere, quod capit duos sextarios, intelligitur vna ecclesia ex duobus populis in vnum collectis, iuxta illud, Alias oves habeo quae non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnu ovile & vnus pascuis. Sub duali autem numero comprehenditur propter duo testamenta, vel propter genium dilectionis preceptum. Bilibris itaque tritici denario valet, quia omnes sancti precioso Christi sanguine redempti sunt. Vnde Apostolus, Empti enim estis precio magno. Vel per denarium possumus intelligere ipsum dominum Iesum Christum, quem accepturi sunt in remuneratione. Laborantes enim in vinea denarium acceperunt. Siue per denarium vita aeterna intelligitur, quae cum electis dabitur cum audierint, venit benedicti patris mei. Tres autem bilibres hordei, serbios & simplices, significant auditores, qui sub ternario numero comprehenduntur, quia fide sanctae trinitatis ornantur. Vnum itaque est frumentum & hordei, quia et si alius assit fortitudine & dignitate praecellit, tamen omnes vno Christi sanguine sunt redempti. Et si etiam alius plus, alius minus in vinea domini laborat, tamen vnum omnes post laborem denarium recipiunt. Et si enim erit ibi

1. Cor. 10.

Iohan. 10.

1. Co. 6.

Mat. 13.

diuersitas mansionum, tamen vna erit remunerationis: quia omnes in commune vnum possidebunt dei. & quod in se quis non habebit, habebit vti que in altero, quia erit illis Deus, omnia in omnibus. Et vinum & oleum ne laeseris. Quod superius significatur per frumentum, hoc hic intelligitur per vinum: & quod supra per hordeum hoc nunc per oleum, id est, omnes sancti in ecclesia generali. Re. Et enim per vinum & oleum ipsi exprimitur, quia sicut vinum & olei ex multibus botris in prelo pressis producitur, ita illi multis tribulationibus istius vitae premuntur. Et in apothecis dominici cellarij conduntur. Et quia vinum sunt baptizati in fide dominicae passionis. Et postea acceperunt oleum spiritus sancti, prohibet diuina virtus antiquum hostem ne eos laedat, vt suadendo mala aliquando eos ad peccatum pertrahat. [Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quati animalis dicentis, Veni & vide. Et ecce equus pallidus.] Qui superius per equum rufum & nigrum, ipsi designantur & hic per pallidum, id est, omnes reprobi ad pallorem aeternae mortis venturi. mortuis enim proprie pallor accidit. Nec mirum si per equi pallore mors exprimitur, cum etiam ipse seffor mors vocetur. Vnde subdidit: [Et qui sedebat super illum, nomen illi mors.] Quo nomine diabolus intelligitur, quia inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum, qui super eos sedet, qui pallidi sunt, hoc est, qui opera mortis habent: & cum ipsi sint mortui, etiam alios extinguere quaerunt, vnde & sequitur, [quia & infernus sequebatur eum.] Ipsi enim bene infernus appellantur, quia sicut infernus nequaquam dicit Sufficit, sed semper ad recipiendas animas suam laxat, ita & isti mentem dilatant ad ambien-
 da terrena, nec tantum acquirere possunt quantum cupiunt. Vnde sequuntur diabolum, id est, imitantur illi qui est caput omnis malitiae. Vnde scriptum est, Imitantur illum qui sunt ex parte eius. Auctor itaque mortis contra viuos pugnaturus, super equum pallidum sedet, quia nimirum per officium eorum, quos iam spiritaliter occidit, vitam electorum extinguere quaerit. [& data est illi potestas super quatuor partes terrae: interficere

Sapient. 1.

re gladio.] Hic aperte demonstratur: quia singulis gen-
tibus deus omnipotens angelos secundum meritum suū
præposuit, & sicut bonis bonum, id est. Michael præ-
fecit angelum, Vnde est, Nemo est adiutor meus, nisi
Michael princeps vester, ita malis malos angelos præ-
posuit, ideoque quatuor angeli qui quatuor regnis prin-
cipalibus sunt præpositi, non boni fuerunt, sed mali. Da-
ta est illi potestas super quatuor partes terræ, id est, su-
per omnes reprobos qui in quatuor partibus terræ mo-
rantur, in oriente scilicet, occidente, aquilone, & meri-
die. Vel per quatuor partes terræ, possumus intelligere
quatuor regna principalia, Assyriorū videlicet & Chal-
dæorum: Medorum & Persarum, Macedonum atque
Romano. Siue etiā quatuor partes terræ, in quibus pos-
testatē accipit diabolus, intelligamus hæreticos, paga-
nos, Iudeos, & falsos Christianos. Sup̄ has quatuor par-
tes terræ. i. terrenorū hoīm, & per deuderū terrā inha-
bitantium habet potestatem diabolus, & cum his con-
tra vnam Christi pugnat ecclesiam, quam ideo scinde-
re nō potest, quia fide Christi est vnita, iuxta illud, vna
est columba mea. Et illi diuisi, isti vero inueniuntur vni-
ti. Interfecit vero has partes terræ gladio male sugges-
tionis, vt supradictum est, [& fame] audiēdi verbum
Amos. 8. Dei de qua fame Dominus dicit per Amos prophētā,
Mittam in eis famem, non panis, non sitim aquæ, sed au-
diēdi verbum Dei, quo in loco quæstio oritur, Si Deus
hanc famem immittit, quid peccat diabolus? Quæ quæ-
stio facile soluitur, quia quod Deus facit iusto iudicio,
diabolus facit in sua sione & mala voluntate, [& mor-
te] subaudi, datum est illi interficere homines, spiritua-
li scilicet atque interiori, & bestis terræ.] Bestiæ effe-
ratos homines & bestiales significat, per quos diabo-
lus multos interfecit, sicut fuit Nero, Domicianus, & cæ-
teri persecutores sanctorum martyrum. de talibus dicit
Apostolus, Creteneses semper mendaces, malæ bes-
tiæ, & alibi, Si secundum homines ad bestias pugnavit
Ephesi. [Et cum aperuisset sigillum quantum, vidi
sub altare Dei animas intersectorum.] In tabernaculo
Moysi duo altaria fuerunt, prius scilicet ære cooper-

Cant. 6.

Amos. 8.

Tit. 1.

tum sub diuo, vbi sacrificia cremabantur: aliud vero
interius ante velum, in quo tantum sanguis ponebatur
& thymiama, & erat vestitum auro Scisso autem ve-
lo, arca quæ erat intra Sancta sanctorum, coniuncta
est altari auro, vt iam nulla esset distantia inter alta-
re & arcam. Per hæc duo altaria, duo significantur po-
puli: vnus scilicet per altare exterius, id est, carnalis
in Iudæis, qui tantummodo per legis opera & sacrificia
putant se saluari posse & iustificari. Per aureum au-
tem quod erat interius: alteri, id est, spiritualis patres
vtriusque testamenti, qui non per legem aut opera sa-
crificiorum se putant saluari solummodo posse, sed pos-
tius per fidem Christi futuri, quoniam sicut doctores
spiritualiter legem intellexerunt, ita & faciebant illi
propheta, scilicet patriarchæ, & cæteri, quod in di-
ctis Dauid aperte probare possumus, qui ab adulterio
sciens se non posse purgari per legis sacrificia, dicebat:
Si voluisses sacrificium, dedissem vti que, holocaustis
non delectaberis. Ideoque hoc fieri non posse confide-
rans, adiungit: Sacrificium Deo spiritus contribula-
tus. Sciendum vero quod altare illud aureum, de quo
nunc agitur, prius quidem ante arcam erat, sed velum
pendebat ante hoc & illud quod sanctum & Sancta san-
ctorum diuidebat. Inter Sancta sanctorum vero erat
arca, in qua duæ tantum erant tabule digito dei scri-
ptæ per quam arcam Iesus Christus significatur, in quo
sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ. Postquam
vero verus pontifex venit, & velamen scidit, facta
est arca & altare vnum, quia scilicet caput & mem-
bra, id est, CHRISTVS & ecclesia, vnum cor-
pus sunt. Huius itaque altaris in hoc loco mentio fit,
cum dicitur, Vidi sub altare Dei animas intersectoru-
rum. Iam enim non duo sunt altaria, sed vnum quia
Iesus Christus coniunctus est corpori suo. Ipse enim est
altare, ipse sacerdos & sacrificium. Sacerdos, quia per
illum munera nostra omnia Deo patri dirigimus. Vn-
de & sacerdotes in singulis orationibus se per domi-
num exaudiri optantes, sub nomine ipsius suas finiunt
orationes, dicētes: Per dominum nostrum Iesum Chri-

Psal. 10.

stum filium tuum. Altare, quia semetipsum obtulit deo patri in ara crucis. Non ergo iam sunt duo altaria, sed vnum, postquam verus pontifex ingressus est Sancta sanctorum cum parte corporis sui, & sicut illiam cum illo sunt in re, ita & isti in spe. Itaque ipsæ animæ occisorum sunt altare, & tamen subtus altare sunt, quia per omnia coæquari capiti suo non possunt: quia ipse est deus, illi homines: ille dominus, isti serui. Ideoque & altare sunt capiti suo coniuncti: & sub altare, quia non illi per omnia coæquantur. Aliter, ipsi qui sunt altare, subtus altare sunt, hoc est, sub se, quia nondum peruenerant ad eam gloriam ad quam venturi sunt, quando erunt similes angelis dei. Diuisum quippe est adhuc desiderium illorum, quoniam expectant resurrectionem corporis sui. Et sicut cum corpore & anima seruiuerunt Christo, ita cum corpore & anima remunerentur, quia reuera sic est dignum, ideoque, quia necdum ad illam dignitatem ad quam venturi sunt peruenerunt, sub se sunt, quia post modum maiores futuri sunt. Cum autem venerint ad tantam gloriam, iam non erunt sub se, sed in se. Quod tali exemplo cognosci potest: Ponamus quemlibet in monasterio nuntium, & postea abbatem constitutum, quædiu talis sub prioribus uiuit, quasi sub se est, cum autem abbas fuerit electus, iam non est sub se, sed in se. Tali modo tunc iam animæ fidelium sub se non erunt, quando animæ simul cum corporibus in immortalitate gaudebunt. Animæ occisorum, dicuntur animæ martyrum. Duo quippe sunt martyrij genera in hoc mundo: vnum scilicet apertum, quod fit in corpore, sicut martyrizatus est Petrus, Paulus, & cæteri. Alterum vero occultum, quando sancti ab impijs obprobria & irrisiones & contumelias sustinent. De his duobus generibus martyrij dicit dominus filius Zebedæi. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? & deinceps. Calicem meum bibetis, cum vnus illorum fuerit decollatus, alter in pace vitam finierit, & tamen non sine martyrio fuerit, quia multa obprobria & aduersitates, p̄ Christo sustinuit. Vnde legitur eum in Acti.

his apostolorum flagellati cæceteris, quando ibant gaudentes a conspectu concilii, & propter verbum dei, & propter testimonium quod habebant. Itud est verbum de quo Iohannes, in principio erat verbum. Cui verbum quia habebant illud in corde, testimonia etiam proferebant in ore, iuxta illud, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vel quia verbum dei gestabant in corde & ore, ostendebant testimonium in opere, nolentes idolâ colere, & p̄pter hoc interfecti sunt vel aperto martyrio, vel occulto, dum eos simulators & hypocritas esse dicebant. [& clamabant omnes] qui apertum siue occultum martyrium fuerant perpeffi. [voce magna, dicentes: Vtqueque domine, sanctus & verus, non iudicas & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?] Questio oritur in hoc loco, cur sancti iam cum domino manentes, vindictam de inimicis expectant, cū dominus in euangelio dicat, Diligite inimicos vestros, & orate pro persequenti bus & calumniantibus vos? Sed sciendum quia illi sancti iam in conspectu creatoris sui consistentes, vident voluntatem illius, & ideo ab ipso accipiunt, quod eum velle facere nouerunt, & de ipso bibunt, quod ab ipso sibiunt. Petunt autem vindictam de inimicis duobus modis. & hoc causâ charitatis, vt scilicet qui ad vitam æternam predestinati sunt, cōuertantur a malo ad bonum. Qui vero præsentem deo damandi sunt, moriantur, & peccare desistant, vt post hoc minore penam in inferno habeant, vbi vnusquisque secundum qualitatem operum sustinebit magnitudinem penarum. Quod petere vtrique charitatis est & misericordie. Non autem putandum est, quod illi in corpore modo vocem emittant, sic vt nos qui æreum flatum in sollem ventris trahimus per organum gutturis, sed vox illorum desiderium est ipsorum. Et tanto magis quisque illorum clamat, quando magis desiderio flagrat de hoc Psalmista ad dominum, Desiderium cordis eorū audiuit, auris tua. Petunt autē de reprobis vindictam, quia optant venire diem extremi iudicii, & resurrectionem suorum corporū prestolari. [Et date sunt illis singule stō-

Actu. 5.

Rom 19:

Lucæ 6:

Præs:

le albe] Per solas albas intelligere debemus mercedem baptismi, præmium martyrij, mercedem criminorum & gaudium celestis patriæ. Habent ergo ante resurrectionem sancti singulas solas, quia in sola anima æternam beatitudinibus adhuc persequuntur, postea autem accepturi sunt binas, quando receptis corporibus immutabiles erit in anima, & incorruptibiles in corpore. De hoc Isaias. In terra sua duplicia possidebunt. [Et dictum est illis vt requiescerent cæpit adhuc modicum, donec impletur numerus confessorum & fratrum eorum.] Dictio ista, inspiratio est diuina, qua mentibus illorum desiderantibus deum iudicij, immittitur virtus patientiæ, vt patienter ferant omnia, expectantes numerum illorum, qui similiter interficiendi sunt pro Christo, cû eis postmodum regnaturi, vt qui desiderant recipere sua corpora, gaudeant ex numero colligendorum fratrum. Tali modo loquitur Deus omnipotens sanctis: veluti quilibet pater familias habens multos filios, singulisque de agro reuertentibus, & rogantibus vt cibum sibi tribuat respondet: Refectio quidem vestra parata est, sed expectate fratres vestros, vt cum in vnum positi fueritis, omnes in commune comedatis, & epulemini gaudentes.

[Qui interficiendi sunt sicut & illi.] vel aperto scilicet martyrio, vel occulto. [Et vidi cum aperuisset signum sextum, terremotus factus est magnus.] Quid hoc lo cop per terrimotû debemus intelligere: nisi validissimam persecutionem quæ futura est temporibus Antichristi. Vnde bene nō simpliciter dixit: Terræ motus factus est sed cum additamento: Terræ motus factus est magnus, quæ sicut dñs dicit, talis erit tunc tribulatio, qualis nō fuit, neq; fiet ex quo homines esse cœperunt. [Et sol factus est niger sicut saccus cilicinus.] Cilicio peccatores homines & rei indûntur. Sol autem Christum significat, de quo scriptum est: Vobis timētibus nomē meum orietur sol iustitiæ. De quo etiam impij dicturi sunt gementes. Et sol iustitiæ nō luxit nobis, fiet itaque tunc sol tanquam saccus cilicinus, quando hi in quorum cordibus lucebit Christus, pro nihilo ducentur, & veluti peccatores & rei interficient a ministris Antichristi. A liter. Sol ipsos

significat predicatores, quibus dominus dicit, Vos estis lux mundi. Qui vtique tunc sicut tanquam saccus cilicinus, quia celabunt coram impio quicquid habebunt luminis & virtutis. In illis quoque obscurabitur sol, qui timore concussus, aut blanditijs delinuit, negabit Christum, & ad tenebras erroris deuoluentur. [Et luna tunc facta est sicut sanguis.] Luna ecclesiam significat, quæ tunc tota fiet sicut sanguis, quia in vno loco, sed in omnibus mundi partibus persecutio Antichristi contra ecclesiam grassabitur, [Et Rellē celi ceciderūt super terram.] Cœlum est sancta ecclesia, de qua dominus dicit, Cœlum in hi sedes est. & Salomon, Anima iusti sedes sapientiæ. Stelle ergo cœli sancti sunt, qui in tenebris istius vitæ lucent, veluti infirmamento stelle, Qui tunc vtique de cælo cadent, quando sub illa persecutione validissima, fide recedūt, qui prius fide recta & operibus iustis videbantur lucere. In terram cadent, quia terrenis delectationibus inharerebunt, & ex ipso amore terreno ad iniquitatem ruent, Vnde subditur, [Sicut ficus mittit grossos suos cum vento mouetur.] Licet ficus in euangelio synagogam significet, specialiter hic omnem ecclesiam significat, de qua tunc cadent, qui infructuosi fuerant, & a bonis operibus vacui. Grossus enim fici appellatur fructus primi temporis, qui antequam veniant ad maturitatem, vento concussus cadent in terram, ita & illi qui necdum perueniunt ad maturitatem bonorum operum, & vacui sunt, concussus vento, id est, extrema persecutione decident in terram, hoc est, in terrenas delectationes. Qui vêtus bene magnus dicitur, quia vt supradictum est, persecutio illa etiam electos occupabit. [Et cælum recessit sicut liber inuolutus.] Quod est cælum, hoc est & liber, id est, sancta ecclesia, quia dñm habet habitatorem, habet quoq; & dei legem scriptam, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnis. Incendendū autem quod ipsa ecclesia sicut liber inuolutus recessit dicitur, in libro enim inuolutus quid intencus contineatur non videtur, nisi ab illis quibus voluntarie aperitur, Sic mirum sancti illius temporis & suis se manifestabunt

80
 1. Iohā. 4. & extraneis se celabunt, sicut legimus in passionibus sanctorum martyrum. Cuius videlicet membra Iohan- nis alloquitur, dicens: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt. Recedit autem ecclesia in suis electis a reprobis, non abscissis corporis, sed fide & operatione, iuxta illud: Egredimini de medio eius populus meus, & immundum me tetigeritis. [& omnis mons & insule de locis suis more sunt.] Per montes in hoc loco debemus intelligere precipuos sanctos in ecclesia constitutos, qui cæteris eminent, sicuti montes plantium terræ transcendunt ad quos pertinet illud, quod dominus per prophetam dicit: Sustollam te super altitudinem terræ, qui movebuntur, non ut a fide recedant, sed corpore & animo atque opere recedunt a societate reproborum, audientes illud prophetæ, sicut super dictum est: Exite de illa populus meus, hoc est, de Babilone, quæ peccata significat, & societatem malorum. Insule quoque ecclesias significat, quia sicut insule tunduntur fluctibus, ita ecclesie fluctibus persecutionum istius vitæ tunduntur, de quibus per prophetam dicitur: Me insule expectabant, & brachium meum sustinebant. Quæ similiter sicut & montes separabuntur, dum a malis fide & operatione disjungentur. [Et reges terræ, & principes & tribuni, & divites, & fortes, & omnis servus & liber absconderunt se in speluncis & petris montium.] Reges sunt, qui corpora sua bene regere novèrunt, ne scilicet vitis insolescât, ne penuris succubant. Principes autem sunt minoris dignitatis sancti, qui non omnibus ut reges, sed tamen quibusdam pro concessis virtutibus resistunt. Tribuni vero, qui adhuc minoris potestatis quæ principes, & ipsi in quantum prævalent, contra vitia carnis dimicant. Divites quoque non opibus, sed bonis operibus vocantur. vnde Apostolus admonet divites fieri in bonis operibus, fortes, non corporis virtute, sed animi. Servus, qui coniugio obligatur. Liber quoque, a coniugio & a peccatis absolutus. Isti omnes ultima persecutione deprehensi, fugientes, & abscondent se in speluncis & petris montium, id est, suffragia sanctorum hominum & angelorum expectent. Ad hos montes novis-

67
 sima perfectione comprehensos hortatur fugere domum in euangelio, dicens: Tunc qui in Iudæa sunt, fugiet ad montes [& dicent montibus & petris] id est, angelis & hominibus. Qui recte montes appellantur, quia terrena despiciunt, & celestia contemplantur. Recte petra, quia a Christo qui est petra, probatur. [Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira agni.] id est, misericordia animi in flectere, & nos piis vestris intercessionibus adiuvate ab ira iudicantis. [quonia venit dies magnus ire ipsorum.] id est, damnatio reproborum. [& quis poterit stare?] id est, nullus. Si enim factum illius iram tuam timebunt, & angeli quoque timore concutientur, que nostrum sustinebit, in quo & iustus vix saluabitur? De hoc tempore propheta dicit: Dies illa dies iræ. Possimus & hæc in contrariam partem intelligere. Montes enim sæpe in sacro eloquio superbos significat, vnde est illud Isaie: Super montem caliginosum leuate signum, in quibus verbis Balthasar voluit intelligi, infidelitatis & impietatis nebula cooperatum. Insule autem appellantur, qui secularium negotiorum fluctibus quatuntur, & instabiles sunt. Isti tales movebuntur a bono ad malum, a fide ad infidelitatem, ut cupiditatem suam possint implere. Qui etiam sub pacis tempore non solum exterorū substantiæ præcipiunt, sed etiam in morte propinquorum gaudent, atque eorum bona in suos vsus convertunt. Reges autem principes, ac tribuni, iuxta qualitatem graduum, omnes reprobos significant, maioris scilicet dignitatis homines, mediocres, & minores, qui timentes amittere regna & honore, dum viderint A nichristum regnare & membra illius, transfugerunt ad eos & movebuntur ad malum, ut eis parcant, & divitias non amittant. Divites quoque appellantur peccatis, qui omne malum quod voluerint implere, libere poterunt, nec in malo aliorum auxilio indigebunt. Fortes similiter in malo intelligimus ad misendam scilicet ebrietatem, vel ad fidem aliorum subvertendam. Servi peccati servientes sunt, quia qui facit peccatum, servus est peccati. Liberi a iustitia, alieni a iustitia, vnde Paulus: Cum servi effectis peccati, liberi fuistis iustitiæ, Roma. 6

Isti omnes imminente futuro iudicio, current ad auxilium dæmonum, cum desperati ad sanctorum quemlibet non prædicent accedere, dicentes: Cadite super nos, & abscondite nos ab ira sedentis in throno. modo libera te nos, quia in vobis hæcenus cessi sumus.

CAPVT VII

Post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terre. Quatuor angeli stantes super quatuor partes terræ, principes sunt, præpositi super quatuor regna principalia, Assyriorum videlicet & Chaldeorum, Medorum & Persarum, Macedonum & Romanorum. Super has quatuor partes terræ, stabant quatuor angeli nequam, quia eos ad sui seruitij dominum inclinauerunt. Tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in vllâ arborem. Quod sunt quatuor angeli, hoc sunt & quatuor venti, id est, quatuor dæmones principalitatem super quatuor regna tenentes. Vnde in Danielis volumine legimus, quod quatuor veteri pugnant in mari magno, & quatuor bestie confurgebant de terra, quæ sunt præfata quatuor seculi regna. Tenebant ergo angeli quatuor ventos, id est, seipso in suis membris. Quia enim diabolus & omnes iniqui vnum corpus sunt, profecto & in angelis & in veteri ipse intelligitur. Ipsi angeli tenebant quatuor veteros terræ, ne flarent super terram, quia quatuor dæmones singulis regnis prælati, ita tenebant omnem subiectum populum, vt nullus alicuius statum regionis auderet contra eos emittere, aut mutare cetera illos, & verbis veritatis efflare aduersus idola, vt diceret: Nō sunt dii, qui hominum manu efficiuntur, sed sunt simulacra ad nihilum vtilia. In terra autem diuersitas prominciara, in mari vero innumerabilitas designatur insularum: Per arbores quæque intelliguntur homines singuli, quia ab vniuersitas re redit ad specialitatem, quia ipsi dæmones oēs homines in his quatuor regnis degentes, pro suo tenebāt alios suos seruitio. [Et vidi alterum angelum ascendentē ab ortu solis, habentem signum dei viui, & clamauit voce

magna quatuor angelis, quibus datū est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neq; arborib[us]. Alius angelus dñm significat Iesum Christū, de quo scriptū est: Vocabitur nomen eius magni consilij angelus. Ab ortu solis ascendit, q̄a tertia die resurrexit a mortuis, & sua resurrectione totū mūdum illuminauit per euāgelicam doctrinam. Vnde Psalmista dicit, Qui ascendit super occasum, dñs nomen est illi. Venit ergo ab ortu solis, & præcepit quatuor angelis, ne nocerēt terræ & mari, quia surgens a mortuis, prohibuit dæmones a lassatione eorum, qui ad vitam æternam sunt prædestinati. Vnde ipsa quatuor regna sibi subdidit, & ad notitiā & ad cultum vnius dei perduxit. Hinc est quod Nabuchodonosor vidit lapidem præcisum de monte, qui percussus sit statum in ferreis pedibus, & comminuit pariter aurum, argenteum, & æs. In auro enim intelligitur regnum Assyriorum, in argento Medorum, in ære Persarū & Macedonum, in ferro regnum Romanorum significatur. Christus enim natus de stirpe Iudæica, sine opere maritimi, per prædicationem Apostolorum percussit extremitatem regni Romanorum, & tūc præfata omnia seculi regna contriuit, quæ illi erāt subiecta. Lapis autem creuit, & suscitatus est in regnum, quod in æternum nō dissipabitur. Vnde & subditur, quoad usque signemus seruos dei nostri, in frontibus eorum. Vbi intendum quia cum superius vnum angelum se vidisse dicat Iohānes, ipse angelus nūc pluraliter loquitur, dicens: Quoad usq; signemus, ergo scilicet & apostoli mei. Quod erū fecerunt apostoli, ipse Christus fecit, qui in ipsis habitabat, iuxta illud: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Signum hoc, quo signatur omnis serui dei in frontibus, ipsum signum est sanctæ crucis, quod fideles in ecclesia dupliciter, in corpore scilicet & anima, portant. In corpore scilicet, quia signantur in fronte in nomine patris & filij & spiritus sancti. In anima vero, quia Christi passionem imitantur, crucifigentes se cum vitis & concupiscentiis. Vnde in veteri testamēto præceptum est, vt super vtrunq; lumen de sanguine agni ponerent, quia nō prodest hoc signum exterius,

Isa. 9.

Psal. 67.

Mat. vlt.

quicquam, nisi ipsum quis accipiat & interius, fides enim si non habeat opera mortua est. Dicit ergo: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque firmemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. ac si diceret. Nolite lædere illos qui ad vitam æternam sunt præordinati ante omnia secula. vnde A postolus, Qui elegit nos ante mundi constitutionem in adoptionem filiorum Dei. [Et auditur numerus signatorum centum quadragintaquatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel.] In hoc loco finitus ponitur per infinitum, nec pertinet solummodo ad duodecim tribus filiorum Israel, sed ad omnem ecclesiam, quæ per hunc numerum comprehenditur in suis electis, quod etiam natura ipsius numeri demonstrat. Ternarius enim summum bonum significat, id est, sanctam trinitatem. Quaternarius vero sacratus est similiter propter quatuor libros euangelij. Vel propter quatuor flumina paradisi, siue etiam propter quatuor partes mundi, seu propter quatuor virtutes principales. Siue igitur ducantur tria per quatuor, siue quatuor per tria, duodecim faciunt, qui & ipse sacratus est propter duodecim tribus Israel, & propter duodecim apostolos. Millenarius enim numerus perfectionem significat: quia sæpe pro vniuersitate ponitur. Vnde est, Verbi quod mandauit in mille generationes. Ecclesia igitur, quia trinitatis notitia ex vniuersis generationibus aggregatur, quatuorque paradisi fluminibus irrigatur, & in quatuor mundi partes descenditur, recte in duodecim millibus figuratur, sed si in eo quod creditur perficiat, necesse est ut duodenarius millium numerus quædam soliditate iungatur. Ducantur ergo duodecim millia per quatuor, & quadraginta octo millia fiant. Vt vero quod creditur, ad trinitatis contemplationem pertinet, ipsum quadraginta octo millia ter multiplicent, & de se centum quadragintaquatuor millia reddant. Nam & centenarius numerus, quia laua transferretur ad dexteram, generalem significat sanctorum numerum, qui in perfectione operis inuenti, in dextera sunt collocandi. [Ex tribus Iuda duodecim millia signati.] Manifeste in hoc loco ostenditur, non nos debere hic carnalem ac-

Eph. 1.

Psa 140.

capere generationem, per hoc quod non secundum ordinem natiuitatis suæ filij Iacob ponuntur in hoc catalogo. Nam Iudas qui hic primus ponitur, vtiq; quarto loco natus est. Gad quoq; hic est tertius, sibi octauus inuenitur. Similiter de cæteris est intuentum. Quod quare factum sit, ipsa nomen interpretatio manifestat. Iudas quippe interpretat confessorio siue laudans, in quo ecclesia comprehenditur, quæ de peccatis præteritis penitentiam agit. & a laude creatoris non cessat. Confiteor enim æquiuocum verbum. & pro confessione ponitur & pro laude. Vnde dominus, Confiteor tibi pater cæli & Mat. 11. terræ. Et Psalmista, Confitebor tibi domine in toto corde meo. [Rubem] dicitur videns filium. Et in hoc loco ipsam ecclesiam significat, quæ filios, id est, bona opera videt. vnde est, Videas filios filiorum tuorum. Filij quippe filiorum intelligitur remuneratio operum. Spiritualis itaq; est ista profapia, quia & in Iuda præcessit initiū confessionum, & in Ruben succedunt incrementa virtutum, qui si primus ponentur ordo natiuitatis suæ confunderetur. Prius enim recedimus per confessionem malis deinde proficimus ad subsequencia bona, vt in formemur rectis & placitis. Post Ruben recte ponitur Gad, qui tentatio interpretatur, quia bene operantes solet, probare tentatio. vnde cuidam dicitur, Quia acceptus eras domino, necesse fuit vt tentatio præberet te: Et quia contra easdem tentationes diuina virtute præcincti, fortes existunt, recte idem Gad accinctus vocatur. vnde Psa. 17. Psalmista, Præcinxisti me virtute ad bellum. Et quia sancti clauso ostio orant patrem, & sua opera in quantum possunt fauori humano celant, vt qui videt in abscondito ei reddat, Recte etiam conuenit quod idem Gad latrunculus dicitur. Et quia illata tentatio probatos cononat, congrue post Gad [Aser] ponitur, qui beatus interpretatur. vnde est, Beatus vir qui suffert tentationem. Ceteri autem sancti de ista promissione, non solum patienter illata sibi perferunt mala, sed etiam in ipsis tribulationibus constituti a latitudine caritatis non recedunt, atq; idcirco post Aser [Nephtalim] ponitur qui latitudo interpretatur. Per Iudam enim mandatum

Psa. 127

Psa. 17.

Pfal. 118. curruunt, de quo Psalmista dicit, Latum mandatum tuum
 numis. Et quia per hoc amplissimum dilectionis præce-
 ptum gradientes, ea quæ retro sunt obliuioni tradunt,
 & in ante se extendunt, seque peregrinos, in hac vite esse
 cõspiciunt, ideoque & medicos se esse fatentur, iure post
 Nephthalum, Manasses ponitur, qui obliuioni interpre-
 tatur, vel necessitas, Obliuio scilicet, quia vnum quod
 retro est dimittunt: Necessitas vero, quia ad ea quæ de-
 siderant, necdum peruenerunt. Hinc Psalmista, De nec-
 cessitate vnum meis erue me. Vnde & bene post Manas-
 sen [Symeon] collocatur, qui audiui tristitiam appella-
 tus interpretatur, quia videlicet desiderium illorum pos-
 stulantium, dissoluit, vt possint esse cum Christo, sape
 differtur, nõ tamen aufertur. Vnde necesse est etiam vt
 nomen habitaculi retineant, quod idem Symeon sonan-
 re videtur, quoniam qui moerent in tabernaculo cor-
 ruptionis, debent gaudere de habitaculo æternæ quie-
 tis, scientes quia in terrena eorum habitaculo dissolu-
 tur, habent ædificationem in cælis, domũ non manufa-
 ctam, Cui [Leui] succedit, quia additus, dicitur quia vi-
 delicet tales iam omnia conculescentes terrena, superad-
 ducunt sibi præcepta non iussa, vt est virginitas, ero-
 gatio dimidii bonorum vel facultatum, & cætera hu-
 iusmodi, quæ non iussa, sed consilio sunt superaddita.
 Quibus nimirũ bene conuenit, quod [Isachar] post Le-
 ui annexũ, qui merces interpretatur, Talibus enim
 debetur merces remunerationis, quorum vni dicit leue-
 rias, Quiescat vox tua a ploratu, quoniã merces est os-
 peri tuo. Tales autem qui ita viuunt, & solummodo
 pro remuneratione æternæ vitæ laborant, solent ali-
 quando tentationes probare. Vnde bene post Isachar
 [Zabulon] ponitur qui interpretatur habitaculum for-
 titudinis. Non enim tales succumbunt tentationibus,
 sed virtus in infirmitate perficitur. De talibus dicit A-
 postolus, Conualuerũt de infirmitate. Fortes facti sunt
 in bello, quia corpus illorum quod ab inimicis putatur
 infirmum, & per quod animæ parant interitum, ita uenit
 inuictum. Qui etiam dum a malis persequen-
 tur talentũ diuini verbi sibi creditum expendere quo-

Ierem. 12.

Hebr. 21.

que inimicis nõ cessant, atque idcirco post Zabulon bene
 [Ioseph] qui augmentum vocatur, subiungitur, quia vt
 augmentum lucri de accepta pecunia referant, hanc mi-
 micis erogare non trepidant. Et quia omnes isti in dex-
 tera fatur æterni regis locandi, qui in virginibus, conti-
 nentibus, ac bonis coniugatis, in duodecim istis inue-
 niunt profectibus an imarũ, bene post hos omnes [Ben-
 iamin] ponitur, qui filius dextere interpretatur. Quali
 enim ab eius dextera generant, qui eius virtute in hoc
 seculo protegentur. Hoc etiam non est prætereundum
 cur Dan de hoc catalogo fuerit eiectus, cum in cæteris
 libris sicut & cæteri fratres inueniatur. Manasses enim
 qui non fuit filius Iacob, sed qui alienigena matre na-
 tus est, id est, de Aseneth filia Putipharis sacerdotis
 Heliopoleos, locum eius teneat. Ad quod dicendum,
 quod de Dan nasciturus est Antichristus, iuxta illud
 Iacob, Ejat Dan coluber in via &c. vsq; Cadat ascen-
 sor eius retro. Eiiçitur itaque ex hoc loco Dan, vt osten-
 datur Antichristus ex numero sanctorum euiciendus.
 Aliter Dan interpretatur iudicium transiens Hæbro-
 rum, quia scilicet postquã veritas apparuit. Omnia illo-
 rum sacrificia & victimæ transierunt, & veritas sur-
 rexit per Manassen, hoc est, per populum gentilem, qui
 obliuioni tradidit idola. Finito est sacerdotio quod in
 figura præcellerat, statim surrexit verũ in ecclesia sacer-
 dotium secundũ ordinẽ Melchisedec. De hoc enim dñs
 per prophetam dicit, Ecce dies veniunt, & cõsumma-
 ho super domũ Iuda restametum. & Apostolus, Quod
 enim antiquatur & senescit prope interitum est. Iam
 enim domino adueniẽte, illud sacerdotium Iudaõrum
 in vetustate fuerat versum, & ad seniuẽ declinabat,
 ideoque cito perit, adueniẽte vero sacerdote Christo. Re-
 cte ergo sexto loco pro Dan, qui inde est eiectus, Manas-
 ses constituitur, quia videlicet in sexta mundi ætate adue-
 niente dño Iesu Christo, Iudæica plebs & sacerdotiũ &
 omne bonũ perdidit, & in eius loco Manasses, i. popu-
 lus gentilis est ascitus, atque in filiuẽ adoptatus. Et sicut
 Dan de hoc catalogo spirituali est eiectus, ita omnes
 reprobi euiciẽtur de consortio sanctorum in die iudicii.

Gen. 49.

Ierem. 11.

Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat. [Hoc est, postquam audiui numerare fidelium qui comprehenduntur in duodecim tribubus Israel vidi turbam quam dinumerare nemo poterat. Numerus electorum apud Deum finitus est, sed apud homines est infinitus. Vnde ad homines est referendū quod dicitur: Quam dinumerare nemo poterat. [ex omnibus gētibus & tribubus & populis & linguis.] Cum dicit ex omnibus gētibus, & deinde sub infertur. Et tribus offendit quia in omnium gentium nomine comprehenduntur fideles omnium tribuum, & contra in tribuum nomine comprehenduntur fideles omnium gentium. Sancta ecclesia in tres ordines diuiditur, in prælaros, coniugatos, & continentes. Numerus ergo præmissus non est accipiendus pro finito: sed pro infinito.] [stantes ante thronum & in conspectu agni.] Per thronum [sicut frequenter dictum est] intelligitur ecclesia, quæ est sedes Dei, secundum illum, Anima iusti sedes sapientie, Stat ecclesia ante thronum, id est, ante seipsam, quia circumspēta est, & sibi prouidet, ne aliquid indecens faciat. Stat, dum animum suum in soliditate dilectionis & fidei roborat. Hinc Psalmista, Statuit super petram pedes meos. In conspectu etiam agniscat, quia de sua conscientia fida, omnia opera sua vult videre a Deo, a quo remuneretur, vnde & vnus ex his astribus dicebat, Viuit Dominus in cuius conspectu stolis albis,] Per stolas alba accipe sinceritatem & puritatem baptismi, purgationem oculi & aperti martyrii, abluionemq; fontis lachrymarum. Ante mediatorem aduentum, corda humani generis maculis peccatorum erant respersa, sed dealbata postea vultus tribus modis superius dictis. Sunt multi, qui has stolas post baptismi abluionem mundas conseruant, quia nullū mortiferum crimen admittunt. Alii sunt, qui coinquantur diuersis sceleribus, sed vt ad præsitum decorem redeant, se occulto vel aperte martyrio gemitibus lachrymarum candificant, sicque vt omnes fideles stolas habeant superius positas, [& palme in manibus eorum.] Per palmas triumphus victoriæ designatur, per manus

vero virtus operationis exprimitur. Palmas ergo in manibus habent electi, dum quolibet modo triumphant de antiquo hoste & huius seculi voluptatibus. Vel per manus intellige potestatem. Quod enim per manus potestas designetur, habes in euangelio, dicente domino: Nemo potest rapere eum meas de manu mea, hoc est, de potestate. Potestatem enim accepimus vt filij dei essemus, dicente beato Iohanne: Quotquot crediderunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: his qui credunt in nomine eius. Palmas habemus in manibus, hoc est, virtutes, cum de operibus bonis contra diabolum & inuentia carnis triumphamus. Cuius nimirum victoriæ summa, in capite membrorum consistit. [& clamabant voce magna, dicentes.] Vocem magnam nõ strepitum vocis, sed desiderium summum sanctorum accipiamus. Vnde est, Desiderium pauperum exaudivit Dominus. Hinc Moysi cum nihil exterius diceret, sed intus tantū gemens oraret, Dominus ait: Quid clamas ad me? [Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno.] Salus omnibus quæcunque tribuitur hominibus, siue in corpore, siue in anima, ipsi est deputanda. vnde Psalmista, Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Salus Deo nostro, id est, Deo patri: & agno. i. Dei filio, qui sedet super thronum, qui agnus appellatur propter innocentiam & victimationem. Sicuti autem hic introducit patrem & filium sedentem, & intelligitur spiritus sanctus, ita superius vbi solum filium commemorauit, pater & spiritus sanctus pariter intelliguntur. Tale quid legitur in euangelio, Domino dicente: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, ista est enim consuetudo diuina scripturæ, sicut supra dictum est, vt vbi ponit patrem & filium, simul intelligatur spiritus sanctus. Super thronum sedet, id est, super ecclesiam, quæ est sedes Dei, regnatque in cordibus fidelium habitudo. [& omnes angelij stabant circuitu throni & seniori & quatuor animalium.] Quod sunt throni, hoc sunt seniores, hoc & quatuor animalia. Genus in genere est in hoc loco, sicut legitur supra de arca & de octo animalibus, Ecclesia

Sap. 7.

Psalm. 2.

Iohan. 1.

Psalm. 9.

Psalm. 3.

Iohan. 19.

enim ppter diuersa officia diuersis modis, exprimitur. Quia enim Dominus in ecclesia regnans, singulariter cuncta examinat, recte per vnum thronum designatur: quia vero ipsa ecclesia in capite suo aliorum facta iudicat, recte per seniores: quia quoque passus videntibus per fidem, iam in quibusdam membris inhaeret, in quibusdam vero per speciem fruitor, bene per animalia: quia haec ventura praedicando annunciat, aperte per angelos quia etiam ex diuersis gentibus aggregatur, iure per turbam figuratur. Vnde & autor huius reuelationis vt hanc turbam innumerabilem ipso esse angelos ostenderet, solimmodo eorum casum commemorat. Neque enim conuenit vt angelis adorantibus homines rigida ceruice starent. Angelos itaque hic accipimus ipsos electos, qui designantur per vigintiquatuor seniores, qui recte angeli vocantur, quia vitam aeternam annunciet. Electi, vt diximus, angeli sunt, q̄ aliquando stantes, aliquando sedentes introducantur. Stantes, sicut hic: sedentes sicut ibi, Illi sederunt sedes in iudicio. & Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ipsi sunt in circuitu throni, quia ecclesiarum doctrina, prece, exemplo vndique ambiunt. [& ceciderunt in conspectu throni in facies suas,] Casus iste humilitatis iudicium est, quia electi quicquid boni habent, non suis meritis, sed gratiae Dei deputant, a quo omnia bona sumuntur, secundum illud, Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum. Et nota quod electi in faciem, reprobi vero retro cadunt, quia electi videlicet in futuro sibi prospiciunt reprobi vero quae eos in futuro sequantur, prouidere negligunt. [Et adorauerunt Deum dicentes: Amen, Benedictio & caritas & sapientia & gratiarum actio, honor & virtus & fortitudo Deo nostro in secula seculorum Amen] Haec omnia cum pertineant ad sanctam trinitatem, quae vnus & verus est Deus, specialiter tamen ad inuicem verbi personam referuntur, & in fide huiusmodi ora iudiciorum hac autoritate clauduntur. Ipsi enim dicunt Christus vester purus homo fuit. Nec mendax, sed Deus & homo vna veritas, quod sonat amen, quia

Sapientia,

Amen dicitur verum vel fideliter. Ipsi etiam dicunt, Maledictio congruit cracisio quia maledictus homo qui pendet in ligno. Nos e contrario dicimus, quod nulli melius conuenit, benedictio, quam illi qui maledictio legis abstulit a nobis, & benedictione Abraham ad gentes peruenit fecit. Ipsi quoque dicunt, Non conuenit homini mortuo claritas, sed soli Deo viuo. Nos e contrario dicimus, nemini magis quam illi a scribendam claritatem, quia in diuinitate manens ipse est autor lucis aeternae, & humanitate ad horam mortuus, tertia die surrexit per gloriam patris, & est illi claritas participiceps, & viuit ac sedet in dextera Dei patris. Ipsi nihilominus dicunt, Non est vester Christus illa sapientia, quae attingit a fine vsque ad finem fortiter, quoniam paruulus ex nostra sorore natus est, & per incrementa temporum sapientia vt homo profecit. Nos e contrario dicimus, Non est illa sapientia passa detrimentum in assumpto homine, cum idem secundum quod homo erat, profecit sapientia, sed magis haec ab illa sumpta mansit vna sapientia, quia sapientia mundus est factus, & restauratus homo de terra creatus, de terra ad caelum subleuatus. Ipsi dicunt, Nulla ei debetur gratiarum actio pro salute animarum, quia suam ipse liberare non potuit: nos e contrario, Nulli conuenientius quam illi debetur gratiarum actio, qui vt afferret salutem animarum nostrarum: propria potestate voluit animam ponere: quod si nollet, nunquam poneret, Ipsi etiam dicunt, Nulla ratio permittit honorem deitatis illi adscribi, qui ex probatur irrisus, contemptu dignus habitus est. & nos e contrario, Per hoc a nobis dignus honorandus est, quia pro nobis indigna sustinuit. Ipsi etiam nihilominus dicunt, Non fuit Christus aeterna virtus & fortitudo, quia lassari potuit ex itinere. Nos e contrario respondemus, Quia quod, si firmiter est Dei, fortis est hominibus, illius enim infirmitas totam mundi fortitudinem ac virtutem prostrauit. [Et respondens vnus de senioribus dixit mihi: Hi qui amici sunt stolis albis, qui sunt & vnde venerunt? & dixi illi: Domine mi tu scis.] Quare dicit, Respondens, nulla interrogatio praemissa

1. Cor. ii

Mat. 11.

Iohannes.

Constituto more scripturæ loquitur, quæ solet plerunque nullo interrogante, ita respondentis voce proferre sententiam. Vnde in euangelio legitur quia respondens Iesus dixit: Coniteor tibi domine pater cæli & terræ. Et alibi legitur, quia respondens angelus dixit mulieribus: Nolite timere, nulla interrogatio ipsarum mulierum præmissa. Hoc autem in hac reuelatione vnus senioris responsio dissimilitudinis habet ex illis, quia ista interrogatio est illa indicatio. Quod itaq; in vno omnium accipimus, nisi ordinem prophetarum vnitatem omnium prædicantium: Vnginiquum enim seniores propter numerum duorum testamentorum, qui duo denario duplicato numero in duodecim tribus & duodecim apostolis exprimentur, sæpius hic frequentatur. In vno vero seniore vnitatis eorum testamentorum. Vel certe senior ipse seniorum, dominus videlicet prædicatorum designatur. Ideo autem interrogat senior, vt quærat Iohannes, quærens audiat, audiens intelligat, intelligens ad imitanda quæ quærit, semetipsum accedat. Denique ostenduntur ei amici stolis albis, vt talem habitum, tale concupiscat indumentum. Sed statim requiritur qui sint, aut vnde venerint, quatenus scilicet si vult in talium transire numerum, dum audit qui sint & vnde venerint, studeat talis esse, quales illos cernit, fatigat inde venire, vnde alios venire cognoscit. Quid vero sint stola alba, paulo superius dictum est. Dicitur igitur, Hi qui amici sunt stolis albis, qui sunt & vnde venerint, scilicet si prædicatores sancti, vel dominus prædicatorum piis auditoribus diceret, Quotquot ante mundi constitutionem electi sunt, nunquid amatores mundi sunt? nunquid voluptatum suarum sectatores? nunquid per iter voluptatis ambulauerunt? Ad hæc cum Iohannes ex persona bonorum auditorum vnus seniorum respondit, Domine mi tu nosti, rursum ille ex persona domini vel prædicatorum eius subinfert: [Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni.] Cuius videlicet vox toto isto tempore per ora docentium talia elamat, talis prædicat. Vnde & in eo quod dicit, Veni-

sunt trium temporum summam concludit, præteriti scilicet præsentis, & futuri pro eo quod est, venerunt, veniunt, æque venturi sunt. De tribulatione magna, hoc est, aduersitatibus huius seculi, iuxta quod Apostolus ait, Oportet nos per multas tribulationes introire in regnum Dei. & Psalmista, Multæ tribulationes iustorum. Magnas quippe sancti tribulationes perferunt, dum alios iugulo strauit gladius, alios crucis patibulo affixit, alios in se subiectos aqua absorbit, alios edax flamma consumpsit: Nec solum perirent ad hæc gloriam, qui eusepe modis corporaliter tormentis perferunt. Sed illi, qui in pacis tempore pie viuere in Christo cupiunt, & persecutionum opprobria, irrisionesque aliorum pro Christo sustinent, vel ieiunia adhibent, vigilis insistant, orationes multiplicent voluntates proprias gladio præcepti interficiunt, sicque suas stolas, hoc est, sua corpora in sanguine agni candificant, dum Christi capitis videlicet sui imitatur exemplum, vel pro illo patiendo, vel semetipsum vitis & concupiscentiis mortificando. Ideo sunt ante thronum dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius. Et qui sedent in throno habitant super illos. Ac si diceretur, Propterea ad numerum pertinent electorum, propterea thronus Dei, propterea templum Dei sunt, propterea in templo eius sanctam illi exhibent seruitutem: quia talibus vestimentis induti, quia sanguine agni videntur abluti. Ipsi enim a conditore tanquam thronus prædicentur, ipsi tanquam templum inhabitantur, ipsi & ante thronum in templo deo seruire probantur, quia & ipsi sunt simul templum & thronus dei. Nam quod dicit, Sedet in throno, hoc repetitum dicens: Habitat super illos, vbi & thronum & templum eo esse demonstrat. Seruiunt autem die ac nocte, id est, in prosperis & aduersis fidei atque operationis rectitudinem seruat. Dies enim prosperitatem, nox vero significat huius seculi aduersitatem. sed in vtrisque sancti deo seruiunt, quia eo esse prosperitas, nec aduersitas a beata institutione & libera conditoris sui seruitute valet inclinare, & hæc in ecclesia, hoc est, in semetipsis: [Non elurient neque si-

Actu. 13.
Psal. 13.

tient amplius, & non cadet super illos sol neque vllus estus, qm̄ agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.] Causa redditur, cur nõ esurient, neque sitiet neque solem (id est, ætium) patietur, quia vestimentis albis coruscare videtur, cum dicitur, Quoniam agnus qui in medio throni est, reget eos & cætera. Nõ esurient, neque sitient, inquit. Famem quippe sancti iam non patientur, quia presentia illius sanabuntur, quis est panis viuus de celo descendens, Hinc Psalmista, Satiabor dum manifestabitur gloria tua. Sic in quoque non sustinebunt, quia ipse est potus vitæ. vnde Psalmista, Dominus regit me & c. vsque Super aquam refectionis educauit me, Et non cadet super illos sol neque vllus æstus, hoc est aduersio aliqua, tribulationis vel angustia, vel persecutionis & rctationis molestia non eos grauabit, quia ipsius obumbratione tegetur. Cui Psalmista dicit, Obumbra caput meum in die belli. Solis quippe & æstus nomine sæpe solet tribulatio persecutionis accipi. Vnde de semetibus iactis in euāgelio ipse dominus dicit, quia quod supra petram cecidit, sole orto æstuaui. Agnus vero qui in medio throni est, reget eos, hoc est, Christus in medio ecclesiæ suæ consistens, eos gubernabit, & ad vitæ fontes aquarum deducet eos, hoc est, ad contemplationem sanctæ trinitatis. hinc Psalmista, Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Quod tale est, quasi diceret, In fonte tuo videbimus fontem. Spiritus quoque sanctus fons appellatur, vt in euāgelio ipse dñs dicit: Si quis sitiet, ve niat & bibat, & de vtre eius fluat aqua viue, vt quid aquarum fons, & nõ simpliciter fons introducit, nisi quia simplicitas donorum per hanc sententiam exprimitur. Vnus est fons ppter vnitatem naturæ patris & filij & spiritus sancti. Aquarum vero fons propter numerositatem vt diximus, gratiarum introducit. Ad vitæ itaq; fontes aquarum de iuce eos, hoc est, ad cõuersionem sanctæ trinitatis maiestatem, quo fame ac siti depulsa, nec solem nec ætium patientur vitiorum, vel perturbationem nullo calore vitetur. [Et absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum,] Deus omnipotens miro pietatis affe-

Psalm. 16

Psalm. 139.

Psalm. 13

ctum aliquando patrem, aliquando matrem se ostendit, quia plangentium filiorum lachrymas absterget. Hinc vt pater auertens oculos suos dicitur, Conuertimini fr̄. Ieremi. 3. Iij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Materne quoque viscera pietatis transcendens, ait: Nūquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur. Iсай. 42. filio vteri sui? Tamen si illa obliuata fuerit, ego non obliuiscor tu. Ecce amat vt pater, ecce misereatur etiam vltra matrem, lachrymasq; ab oculis terget electorum. Notandum autem quod omnem lachrymam abstergere deus promittat. variæ enim sunt electorum lachrymarum, quoniam alius propterea plangit, quia malum egit, quia bonum non fecit, alius, quia ducit correptionem. Hægelia super sinectalium, quia vitis impugnatualium, quia diu regno peregrinatur. Talisq; modo variis sunt in hac vita fletus sanctorum, qui tunc vitæ abstergentur ad plenum quādo insitate tempore gaudij gremia iucunditas succedet iuxta illud Beati qui iugent, quoniam ipsi consolabunt. & alibi, Ieremum autem videbo vos, & gaudēbit cor ve. Mat. 5. strum. Tunc vitæ absterget omnem lachrymam, quoniam nihil eis aduersi accidere poterit, vnde vel modicum contristentur.

Caput VIII.

T cum aperuisset sigillum septimum factum est silentium in celo quasi media hora.] Celum (vt frequenter iam diximus) iustorum ecclesia vocatur, quæ scilicet dū a frequentia reu corporalium, cõtemplatione inima cuiusdā secreti fecellum petit, & cogitationū emulæ? reprimis, in interne quietis secretis penetret, quasi quoddam silentiū deo in mente preparat. Sed quia in hac vita nequaquā contemplatio perfecte agitur, animoq; remittenti cogitationū tumultus se ingerunt, recte per silentium quasi media hora factum dicitur. Quod si in hac vita fuisset perfectū, nequaquā quasi media hora que in perfectione significat, sed integra perhiberetur factū, que perfectionem demonstrat. Quasi ergo media hora sit silentium in celo, sicut electorum animus in hac mortali vita, & aliquā

de superna quiete percipit, & tamē in eo quod perceperat, diu itare nō valet. [Et vidi septem angelos stantes in conspectu dei, & dante sunt illis septem tubas.] Ordo præpoterius est in hoc loco, quia prius venit vnus angelus ante altare, habens thuribulum aureū in manu sua, & sic septem angeli acceperunt septem tubas. Per septē angelos prædicatores vniuersalis ecclesie intelliguntur, qui bene angeli vocantur, quia æternam vitam nobis annuntiat de quibus scriptum est: Angeli pacis amare seebunt. Recte etiam septē, a numero exprimuntur, quia videlicet septiformi spiritu replentur. Recte septē numero terminantur, quia vniuersitati creditum præponuntur, septenario enim numero & vniuersitas & perfectio designatur. vnde est, Septies i die laudem dixi tibi in conspectu quoque dei stare perhibentur, quia calcatis omnibus terrenis voluptatibus, contemplationi quoque dei adherent, eiusque volūtatē, qui nūquā deit considerant: & quod ei placere sount, opere perficiunt. Hinc Paulus ait: Sicut ex deo coram deo in Christo loquimur, & Elias: Viuit dominus in cuius conspectu sto. Per septem quoque tubas, scriptura veteris ac noui testamenti intelligitur propter septiformē spiritū, per quem omnis scriptura dictata est, & intelligentibus re ferata. Quæ scriptura tubæ cōparatur, quia magna annuntiat vnde ipsi prædicatores dicitur, Quasi tuba exalta vocem tuam. Dantur sunt illis ab angelo, id est, a Christo, qui omnibus doctoribus intelligentiam diuino rum voluminum in vitroque testamēto dedit. vnde sequitur: Et alius angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum. Iste angelus alius, qui stetit ante altare, intelligitur homo Christus deus, de quo propheta dicit: Vocabitur nomen eius magni consilij angelus. Ipse est enim nuntius paternæ voluntatis, qui venit & stetit ante altare cum aereo thuribulo, vt ostenderet quia ipse est verus pontifex futurorum bonorum. Sacerdotis quippe ministerium est, altari assistere, & aptatum aromatibus thymiana sollicitè cōmari. Ipse est enim angelus angelorum, & pontifex pontificum. Porro ante altare, id est, ante omnem ecclesiam, quæ

Isa. 33.

Psal. 128.

2. Reu. 7.

Isa. 9.

igne diuini amoris accenditur, & verum sacrificium (id est, cor contritum) domino offert, semetipsum manifestans vt hostia viuā & rationalis fiat, ante hoc altare enim stat angelus, id est, pōtēfex, verus, per quem omnia munera nostra deo patri mittimus vnde & sacerdotēs singulis suis orationibus eius memoriū faciūt, vt per illum exaudiantur, dicentes: Per dominum nostrum Iesum Christum Vnde intuentū, quod Iohannes ita hæc descripsit, dicens: Venit & stetit. Venire quippe ad humanitatem pertinet, per quam habuit trāsire de loco ad locum: stare autem ad diuinitatem, per quam vbique præsens est, iuxta illud: Cœlum & terram ego impleo. Venit ergo ad nos per humanitatem, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis, qui vbique habet esse per diuinitatem, secundum quam omnia facta sunt. Habens thuribulum aureum. Quid per thuribulum aureum, in quo ignis ponitur, nisi corpus domini intelligere debemus? Tunc enim accipit thuribulum, quando suæ diuinitati nostram coniunxit mortalitatem, quod thuribulum bene aureum dicitur: quia videlicet in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Verbum enim, & homo vna est sapientiæ, de qua scriptum est. Accipite sapientiam sicut aurum. Possumus & per thuribulum aureum, in quo cremantur aromata, intelligere ecclesiam, quæ igne diuini amoris accensa mundas ad deum dirigit orationes, dicens cum, Psal. 140. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Nam & ipsa sapientiā repleta est, quam ab ipso suo percipit capere. Et data sunt illi incensa multa. Quid incensa significant, & suprascriptum est, & hic aperte manifestatur, cum subditur, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum. Ipsi enim angelo dantur incensa, vt ea super altare, hoc est, super semetipsum offerat deo patri per quem orationes & omnia opera sua sancti ad patrem dirigunt, iuxta quod scriptum est: Si quis peccauerit, ad uocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustū & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorū de ma-

Ierem. 33.

Psal. 140.

1. Iohā. 2.

nu angeli.] Sicut fumus ex crematis aromatis pro
 creator, sic virtus compunctionis ex deo orationis gignitur. Sed de manu angeli coram deo ascendunt, quia
 per redemptorem nostrum, quae a fidelibus committuntur,
 ad deum patrem perueniunt. Quia vero ignis mixta
 ture in thuribulo, ut inde fumus generetur, patet (sicut
 dictum est) quod per thuribulum & ipse dominus & totum
 corpus eius intelligitur, in quo mittitur ignis spiritus
 sancti, de quo dicit dicitur. Ignem veni mittere in terram.
 Iste igne electi accendi, & fumum compunctionis ad
 deum per Christum dirigunt, & ad dei amorem & proximi accenduntur. [Et accepit angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris.] Tunc enim angelus thuribulum accipit cum dominus sibi in a vterum virginis naturam humanam coniunxit, vel cum primum in Iudaea discipulos elegit, quia non de alio spiritu, sed ex seipso de quo impletus est ecclesia, ipse replevit corpus suum, verum ceteros ad mensuram, ipsum autem plenitudo spiritus implevit. [Et misit in terram.] Hoc dupliciter potest intelligi. Primum enim misit spiritum sanctum in terram, hoc est, in apostolorum corda, quando resurrectionis suae tempore surgens a mortuis, insufflavit & dixit eis. Accipite spiritum sanctum, deinde misit eundem spiritum sanctum in terram, hoc est, in corda gentium, qui crediderant in eum per predicationem apostolorum, primum fecit in Iudaeis, hoc per se quos collegit ad fidem suam, deinde in gentibus, ad quorum salutem misit apostolos qui credentes in eum, meruerunt accipere spiritum sanctum. [Et facta sunt tonitrua & voces & fulgura & terrae motus.] Predicantibus apostolis facta sunt ista tonitrua, id est, in domo tua dicitur, in secula seculorum laudabit te. Et fulgura & terrores ut, Omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittitur, & Tunc dicit rex his qui a sinistris erunt: Discedite a me maledicti in ignem aeternum. Et voces exhortationum, ut Beati mundo corde, quonia ipsi deum videbunt, & Beati qui habitant in domo tua dicitur, in secula seculorum laudabit te. Et fulgura & terrores in miraculorum, quibus fideles & ad vitam praordinati illum mirabatur. Alij enim excrabantur, assignantes ex diabolo potius quam deo, Terrae motus, & persecuciones contra tres

Luc. 12.

Iohan. 20.

Mat. 23.

Psal. 83.

dentes, quibus illi exercetur [Et septem angeli qui habebant septem tubas, paraerunt se ut tuba canerent.] id est, omnes predicatorum universales ecclesiae, qui habebant scientiam duum testamentorum, paraerunt se ut tuba canerent, id est, ut euangelij doctrina insonarent. Duobus modis se praeparant electi ad predicandum, Primo, quia antequam verbum predicationis ad publicum proferant, cogitant quemadmodum singulis personis verbum aptent secundum qualitates singulorum, quomodo scilicet seruis, quomodo dominis, quomodo prelati, quo subiectis, quo simplicioribus, quomodo perfectioribus, sicut Paulus, qui benignos hortabatur dominos, ut misericordiam impenderent seruis, scientes quoniam communis omnium dominus in celo est. Seruos quoque monebat ut debitum impenderent dominis, non ad oculum seruientes. Vel certe praeparant se, quia quae praedicaturi sunt, prius ipsi faciunt, primumque ea in se ostendunt factis, deinde etiam verbis, ut simplices exemplo erudiantur operis, perfectiores vero, verbo exhortationis. Sic enim fecit & dominus, iuxta quod Lucas dicit: Quia cepit Iesus facere & docere. [Et primus angelus tuba cecinit.] Quod est primus angelus, hoc sequentes: quia quod vnus, hoc sunt & septem, id est, omnis ecclesia sanctorum. [Et facta est grando & ignis mixta in sanguine.] Per grandinem ista omnipotens dei designatur, unde scriptum est: Ira domini sicut grando descendens. Per ignem autem, odium & inuidiam intelligit reproborum a duabus sanctos. Statim enim ut apostoli coeperunt predicare grandinem, id est, vindictam dei, reprobi cessi sunt zelo & odio, quod per ignem designatur. Quod autem potest ignem sanguinis sequitur, ad damnationem reproborum pertinet, quia videlicet velut homicidae humanam sanguinem fundentes, ita tales qui insecti sunt veros predicatorum, peribunt, dicente dno. Qui odit fratrem suum, reus erit iudicio. & Iohannes, Qui odit fratrem suum, homicida est. Non ait matrem, si inde electi clementiam inueniunt, unde reprobi iram incurrun, dicente Apostolo, Quia aliis fumus odor mortis in mortem, aliis odor vitae in vitam. Et Symeon de ipso dno, Ecce

1. Ioh. 3.

1. Cor. 2.

ce positus est hic in ruinā & resurrectionē multorum in israel. [Et missum est in terram, & tertia pars terre combusta est, & tertia pars arborum combusta est, & omne fenum viride combustum est.] Per terrā terreni homines designantur, super quos ira omnipotentis dei cadit. Sed cum dictū est, q̄ tertia pars terræ combusta est, sic videntur hæc verba sonare, quasi in duabus partibus electorum plures remanserint, quā in tertia perierint, sed non est ita, quia scriptum est. Multi sunt vocati, pauci vero electi, in duabus itaq; partibus comprehenduntur omnes boni, qui diuisi sunt in duali numero id est, in prælatis & subiectis, in prædicatoribus & auditoribus, de quibus supradictum est, Beatus qui legit & audit verba prophetiæ huius. In tertia autem parte omnes reprobi, id est hæretici, pagani, iudæi, & falsi Christiani. Super hos omnes grando, id est ira dei, venit & ignis æternæ damnationis, cum sanguine, id est, vindicta homicidii & ceterorum peccatorum, quæ per sanguinem intelliguntur, iuxta illud: Libera me de sanguinibus. Verum hoc est terra, quod arbores, id est, malorum summa. Ipsi enim sunt terra quarerēs terræna, ipsi quoq; arbores instabilitate nutantes, de quibus per apostolum dicit: Hi sunt arbores autōnales, infructuosæ, eradicate, bis mortuæ. Quod autem omne fenum viride combustum esse dicitur, repetita sententia est, in tertia parte scilicet, sicut & supra, id est, memorata pars maleum qui fenum sunt, hoc est, illecebrosi & voluptuosi, luxuriam suam sequentes de salibus propheta dicit, Omnis caro fenum, & omnis gloria eius vt flos feni. Quo contra, Qui de panibus dei reficiuntur, super fenum discumbunt, quia oēs in se carnales voluptates cōprimunt. [Et secundus angelus tuba cecinit, & tanq; mons magnus igne ardens, missus est in mare.] Mons magnus est diabolus, qui se extollit in altitudinē superbi, vnde & in principio suæ creationis voluit fieri similis illi de quo scriptum est, Erit in nouissimo diebus preparatus mons domus domini in vertice montium altissimorum. Ascendā super altitudinem nubium, & ero similis altissimo. Vel etiā propterea mons appellatur,

quia in nouissimo tēpore ingrederetur perditū hominē, & ipse deo similem se esse ostendet, iuxta quod Apostolus ait: Aduersabit & extolletur super omne quod dicitur deus aut quod colitur, igne ardet, hoc est, malitia & inuidia torquet. Vnde & primus hominem idcirco cepit, quia inuidit ei locū quē ipse p̄diderat. Missus est in mare, hoc est, in mundū, & in cordibus reprobū habitare cepit. Ganente itaq; tuba angelo, mons magnus igne ardens missus est in mare, quia predicante ecclesia in suis doctoribus, exclusus est ab his diabolus, qui ad vitam æternam erant præordinati, & compulsus est redire ad suos, non quod in eis ante non fuerit, sed quod abiecius ab istis, eo ap̄lius reprobis dominari ceperit. [& facta est tertia pars maris sanguis.] Sic visum est illi factū in mari, sicut olim fuerat factum in Ægypto, ad egressum filiorū israel. Porro per aquam in sanguinem versam sapientia carnalis intelligitur, quæ in sanguinē vertit, quādo aperte mala agere periuadet, nō solum eos qui extra ecclesiam, sed etiam hæreticos & falsos Christianos qui suas voluntates sequi desiderantes, defendere se conantur, per suam sapientiam & inanē philosophiam. Vnde scriptū est, Littera occidit, spiritus autem viuificat. & sic ad peruersitatem erroris vertitur sapientia carnis. Tertia autē pars creaturæ quæ mortua est in mari, secundū prædictum sensum, intelligitur hæretici falsi Christiani, pagani, & iudæi, qui licet viuunt corpore, mortui sunt in anima, & in hoc mōdo versū sunt in sanguinem, id est, in perpetuationē malorum operum, quæ vt diximus, designantur per sanguinem. [& tertia pars nauium inerit.] Naues & in bonam partem ponuntur, & in malam. In bonam, vt legitur in euāgelio, quod dñs ascendēs in nauim, abiit trāsfretum in malam, vt hic. Tertia autē pars nauū in prædictis hæreticis & ceteris intelligit, qui absq; gubernatore ferunt, ideoq; in maribus seculi fluctibus turbantur & submerguntur. [& tertius angelus tuba cecinit, & cecidit de celo, stella magna ardens tāq; facula.] Quod est primus angelus, hoc secundus & tertius ceteri, id est, vniuersalis ecclesie prædicatores. Sed quia

Psal. 30.

Hais. 40.

2. Thes. 2.

2. Cor. 3.

Marc. 5.

sibi iniuicem succedunt, sicuti martyres apostoli, ipsi-
que martyribus cōfessores & uirgines, ideo taliter dis-
tinguntur, ut dicatur primus, secundus, tertius, & cæ-
teri. Ipse autem designatur per stellam, qui & per mon-
tem, antiquus uidelicet hostis, qui inter cætera cæli cla-
ra lumina creatus, primū adhuc tantum nomen retinet
non quod luceat, sed quia in angelū lucis se trāfiguratur.
Nam & in cælo stella magna Lucifer appellatur, quæ
præ cæteris luceat. Et ad ipsam per Isaiam dicitur, Quo-
modo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris? Et quia e-
tiam præ cæteris sideribus, id est, angelicis spiritibus
luxit, recte non simpliciter stella, sed cum additamen-
to stella magna uocatur. Cæcidit de cælo, hoc est, de so-
cietate angelorum, iuxta illud, Videbam satanam qua-
si fulgur de cælo cadentem. Quia uero postquam ceci-
dit humano generi inuidit, merito tanquam scacula ar-

dens appellari debuit, quia uidelicet ardet inuidia, &
rotum mundum consumpsit. Unde est, Inuidia diabo-
li mors intrauit in orbem terrarum. [Et cecidit in ter-
tiam partem fluminum, & in fontes aquarum.] Quod
sunt flumina, hoc sunt & fontes. Flumina enim a fontibus
oriuntur, & sic ad mare currunt. Aque autem mul-
tæ, populi multi sunt, Ideoque hic flumina uel fontes
ipso hæreticos significant & cæteros qui sub tertia
parte comprehenduntur, in quos diabolus cecidit, cum
humano generi inuidit, & per eos doctrinā erroris se-
minauit. Quod tale est, quasi diceret, in tertiam par-
tem hominum, unde subditur, [Et nomen stelle absyn-
thium.] Per absynthium, quæ amarissima est herba,
doctrina hæreticorum intelligitur peruersa, qui per
suam falsitatem dulcedinem fidei conuerterunt in ama-
ritudinem perditionis & erroris & operationis, quia om-
nis operatio illorum & doctrina in amaritudine uer-
sa est. Eiectus enim ab electis antiquus hostis, dum re-
probos inuadit mendacio illos ueneno inficit. Mendacium
autem non solum peruersæ credulitatis, uerum
etiam malæ operationis noxum intelligere debemus.
Quod enim sancta ecclesia in sacris paginis rectæ fidei
congruere docet, hoc hæretici, iudæi, atque philosophi

in prauum dogma conuertunt. & quo illi ad incremē-
ta uirtutum, hoc prauè tyuientes catholici ad incita-
menta uiciorum utuntur. Quamuis autem & illi de
dño multa intelligant, & isti quadam salutaria pera-
gant, totum tamen amarissimum est, quod & illorum
uerba sonant, & illorū opera clamāt. [Et multi homi-
num mortui sunt ex aquis, quæ amare facte sunt.] Id est
ex doctrina hæreticorum peribda & amara multi pe-
rierunt. Multos siquidem habuerit discipulos, qui eorū
exempla & doctrinā sunt secuti, qui ocs mortui sunt,
non tantum morte corporis, quātum more animæ. [Et
quartus angelus tuba cecinit, & percussa est tertia pars
solis, & tertia pars lune & tertia pars stellarū, ut obscu-
raretur tertia pars eorum, & non luere diei pars ter-
tia & noctis similiter.] Per solem & lunam & stellas
in hoc loco ecclesiam intelligere debemus, quæ obscura
ta in tertia sui parte, duabus partibus permanentibus
in claritate, in bonis prelati & subditi, in doctoribus
& auditoribus ipsa enim ecclesia solis nomine nunci-
patur, sicut in Canticis canticorum dicitur, Quæ est ista
quæ ascendit sicut aurora confurgens pulchra ut luna
electa ut sol? Stellarum quoque nomine, eadem ecclesia
nuncupatur, iuxta quod Apostolus dicit, In medio na-
tionis præuè & peruersè, inter quos lucesit scilicet lumina
tia in mundo. Quādiu itaque hæretici in ecclesia erant,
quasi lux esse patabant, sed statim ut error illorū dete-
ctus est, & a catholicis fides illorum explorata, agnita
est eorū cæcitas, & obscurati sunt, quia ab ecclesia abie-
cti sunt, uerbi gratia: Cæcus si ponat in radio solis, qua-
lippientes oculos habet, statim cæcitas illius manifesta
tur, quoniam ipsum modicum lumen quod uidebatur
habere, perdidit: ita illi statim, ut in cōspectu examinā-
tium positi sunt, cognitus est eorum error: & qui prius
uidebant luere per fidē, corporum obscurari, & ab ec-
clesia expulsi sunt propter suā infidelitatem. Quod dicit,
Tertia pars solis percussa est & solis percussio ad diē,
lunæ autē uel stellarū, referenda est ad noctem. Signifi-
cat autē in sole apertus error hæreticorū, in luna uel
stellis occultus quia quidam illorum apertis, quidā au-

Cantic. 1.

Philip. 2.

tem occultis persuasionibus in abditis, quos possunt de-
cipiunt. Notandum autem quod non dicit, Percussa est
tertia pars eorum & obscurata, sed, Percussa est vt ob-
scuretur. ad hoc scilicet percussa est vt postea obscu-
raretur, quia illi videlicet vulnerabantur occulte in mē-
te, postea vero obscurabantur, quando ab ecclesia expel-
lebantur & anathematizabantur aperte. Sed ne talium
perditio ad Deum referatur, hoc quod de præfatis la-
mminibus dicitur, Percussa est tertia pars eorum vt ob-
scuretur, sic intelligatur, sicut Pharaonis ab ipso indu-
durari dicitur, cuius duritia per ipsum misericorditer
non emollitur. Neque enim quia est solis, quod suis ra-
diis lippientibus oculis cæcitatem infundit, sed magis
ad vitia oculorum redigendum est, qui ex lumine tene-
bre sunt. Omnipotens autem deus bene vtens malis no-
stris multa ex his operari cõsuevit, Excitauit em̄ docto-
res error schismaticorũ ad defendendam veritatem fide-
lium, quia proculdubio nequaquam ad differendam scri-
pturas tanto studio vacassent, si erroris mendacium ve-
ritati resistens non increuisset. Hinc scriptum est, quia
oportet hæreses esse. Et vidi & audiui vocem vnus
aquilæ volantis per medium cœli, dicens voce magna:
Vete ve habitibus in terra, de cæteris vocibus trium
angelorum qui erant canituri tuba. Quod significat
angeli, hoc etiam aquila, id est, vniuersalem ecclesiam,
sive doctores specialiter, qui volant per medium cœlũ,
hoc est per mediam ecclesiam currunt, quæ cœlum ap-
pellatur, quia sedes Dei est. Quod autem dicit Iohannes,
Vidi & audiui vocem vnus aquilæ, ostendit proculdu-
bio quia in spiritali visione hoc est videre, quod audi-
re hoc audire, quod videre. Tria vā, æternam signifi-
cant damnationem quæ in trium angelorum vocibus,
qui sequuntur, continetur. Quod vero non de præcedē-
tium quatuor angelorum vocibus, sed trium subsequen-
tium, qui erant canituri, vocem vnus aquilæ volantis
vidisse se dicit & audisse, atque lugentis, nimirum aper-
te innuit, quia electorum ecclesia venturas diuersæ ca-
lamitatis plæas lugere simul ac prædicare non cessat,
ac sic ipsa ecclesia diceret: Reproborum perditionē pec-

Cant. 6.

Amos, 8.

Titũ. 1.

totum tempus presentis vitæ lugere simul ac prædi-
care me cerno. Bene autem vna aquila volans per me-
dium cœlum ecclesiam significat, quæ vnitare fidei con-
sistit, & calcatis terrenarum voluptatum desiderijs, in
tota contemplatione ad cœlestia subleuatur, cuius vide-
licet membra cum Apostolo dicunt: Nostra conuersatio
in cœlis est. Bene autem per medium cœlum volat, quia
hinc inde orbem terrarum in electis possidet, cuius præ-
dicatio non simpliciter vox, sed cum additamento, vox
magna vocatur, quia in toto mundo sonat, sicut de pri-
mis prædicatoribus eius dicitur est, in omnem terram
exiit sonus eorum. Vel certe magna vox pro magnæ
libertatis audacia ponitur. Et notandum, quia non cœ-
lum, sed terram inhabitantibus vā futurum lamentan-
do denuntiat, terrenis scilicet desiderijs atque oblecta-
tionibus deditis,

CAPVT IX.

Ite quintus angelus tuba cecinit, & vidi
stellam de cœlo cecidisse in terram. Hęc
stella vt supra dictum est, diaboli signifi-
cat, qui se transfiguratur in angelum lucis,
vnde quibusdam apparet dicit se esse
Christum, sicut beato Martino. De hoc eg-
lo cecidit, hoc est, de numero angelorum. Vel de cœlo,
hoc est, de ecclesia cadit quotidie, quando ex gentilitate
quidam conuertuntur ad fidē, sicut ex parentibus Chris-
tians nati, fonte baptismatis regenerantur, & diabolo
reantiant, & omnibus operibus & pompis eius. In ter-
ram cadit, hoc est, in eos qui terreni sunt. Non enim in eg-
lo, id est, in sanctis potestas habet. Et data est ei cla-
uis putei abyssi. Quid per abyssum, nisi praua designat
tur corda reproborum peccatis tenebrosa? De hac abyss
so dicitur in Genesi, Tenebræ erant super faciem abyssi.
Per puteum autem heretici intelliguntur, qui sua praua
doctrina & profunda homines in una terræ demer-
gunt. Clauis vero putei abyssi, potestas intelligitur dia-
boli, qui dominantur hæreticis, paganis & cæteris infidelibus.
Legimus enim quod Petro datae sunt clauis, id
est, potestas ligandi & soluendi, ita ergo in hoc loco cla-

Philip. 3.

Genes.

uis. quæ data est diabolo. potentia intelligitur. quæ exercet in reprobos. Quæ illi data esse dicitur propter hoc. quod non est ablata. sicut induratum est cor Pharaonis. id est. non emoluitum. [& aperuit putei abyssi.] Quia ipse inspirat hæreticis. ut tenebras suæ doctrinæ professant ad decipiendum quos possunt. Ipse hoc facit. quia eo instigante fit. Sicut per clauem possumus intelligere potentiam carnalem. id est. reges & principes huius seculi. quos sibi coniungebant hæretici. quia non auderent tanta & ralia loqui. nisi temporalis essent potentia fultis. [& ascendit fumus puri.] Id est. prauorum hæreticorum doctrina manifestata est. Quæ bene fumo comparatur. quia lumine veritatis caret. & quod sanctis in scriptura sacra lumen præbet. hoc hæreticis excitatorem infundit. qui etiam alijs fidei lumen obscurare non cessant. [sicut fumus fornacis magne.] Fornax autem magna nouissima est vexatio tempore Antichristi futura. de qua videlicet fumus egreditur. id est. aduersa doctrina. quæ mentes percutiunt in caliginem veritatis. cui fumus putei comparatur. quia sicut nunc & eo amplius error. ita tunc seminabitur ab impijs. vnde dicit: Erit tribulatio qualis non fuit neque fiet. Quo in loco quæstio oritur. quare dicatur fumus putei similis fumo fornacis magne. si enim tunc tribulatio erit. qualis non fuit. quomodo nunc si nihil est doctrina hæreticorum doctrinæ antichristi? Sed sciendum quia illa persecutio & falsa doctrina antichristi & ceterorum ex parte similis erit. ex parte dissimilis. Similis erit in persecutione sanctorum in errore mendacij. dissimilis vero in hoc quod tunc miracula factum sunt. cum sint falsi doctores. quod isti facere non possunt. ideoque immanior erit illa. quia per vtrique decipiet. [& obscuratus est sol & aer.] Id est. ecclesia. quia quod per solem. hoc significatur per aerem. & hoc in tertia parte sui. id est. in omnibus reprobis est intelligendum ut supra. [De fumo putei.] Id est. de hæreticorum doctrina. [exierunt locustæ in terram.] Disrupti scilicet erroris nati sunt. qui terrena corda hominum deciperent. Nam locustæ neque rectos gressus habent. ut quædam animalia. neque volat ut aues. quia discipuli be-

reticorum vel ipsi hæretici neque rectam habent fidem ut volent. & cœlestia cum sanctis petant. de quibus Isaias dicit. Qui sunt isti qui ut nubes volant. neque rectos gressus operationis. ut cū Psalmista dicere possint: Sciat ut supra petram pedes meos. & direxit gressus meos. Saltus dant locustæ. & virentia quæque corradiat. quia illi per instantiam eleuantur. & animas quas possunt quæ virorem fidei habent. necant. [& data est illi potestas. sicut habent scorpiones potestatem terræ.] Potestas nocendi scorpionis in cauda est. Per hanc enim percutit & virentia diffundit. Scorpio quoque in facie est blandus. sed occulte cauda percutit. Tales sunt hæretici. qui falsis verba permiscunt. ut facilius auditores decipiant. sicutque veneno mala doctrinæ decipiunt simplices. de quibus Psalmista ait: Sepulchrum patris est guttur eorum. Et sacra scriptura testatur. quia propheta docens mendacium. ipse est cauda. [& preceptum est illis ne lederent fenem terræ. neque omne viride. neque omnem arborem. nisi tantum homines qui non habent signum Dei in frontibus suis] Superius dictum est. quod omne fenem viride combustum est. quod in sui tertia parte intelligitur. Ergo hic fenem in bonam partem ponitur. Significat enim lactentes. qui non possunt capere solidum cibum. sed veluti animalia. literæ superficie delectantur. quibus Apostolus ait: Non potui vobis loqui quasi spiritalibus. sed quasi carnalibus. tanquam paruulis in Christo Iac potius vobis dedi. non escam. Omne autem viride. intelliguntur proficientes. qui iam possunt intelligere & capere quod Iohannes dicit. In principio erat verbum. Porro arbores perfecti. quæ & fortes atque in fide robusti sunt. quoniam hi tales heretionum vetos perferre possunt. & firma stabilitate perdurant de quibus Psalmista: Planta in domo domini. in atrijs domus dei nostri florebit. Sed & hic a toto pars intelligenda est ut supra. quæ duobus partibus permanentibus in ecclesia. a quarum latrone prohibetur locustæ. tertia. pereat. Vnde statim subiungitur: nisi tantum homines. qui non habent signum dei in frontibus suis. subadii digne. quia non solum excluduntur illi quæ extra ecclesiam sunt. pagani & Iudæi. sed etiam falsi Christiani. q

signum portant in corpore, qui baptizati sunt, & in ec-
clesia cōsistunt, sed tamen fidem quam habere vidētur
operibus maculāt, ideoque læduntur. Tale est illud; Qui
manducāt carnem meam, & bibunt sanguinem meum,
in me manēt, & ego in eis, Cum multi eadem sacrame-
ta percipiant, in quibus nō habitat Christus, quia non
ad salutem, sed ad iudicium suum māducant & bibūt,
ideoque rei sunt corporis & sanguinis Christi. Et alibi
dicitur sub eodem sensu, Nemo dicit dominum Iesum,
nisi in spiritu sancto, cum utique multi eam tātum ut
his fateantur, sed habētēs forinam pietatis, virtutē eius
abnegant, qui continentur se nosse deum, factis autē ne-
gant. [& datum est illis ne occiderēt eos.] Ad superio-
ra respiciunt ista, id est, ad fœdum, ad omne viride, ad
arbores, quæ in bonum intelleximus, & a quorū mor-
te & læsione prohibita sunt locuste, [sed ut cruciaren-
tur mensibus quinq;] Per quinq; menses intelligitur
omne præsens tempus, a domini scilicet ascensione vs-
que ad finem seculi, in quo hæretici & cæteri infideles
& impii aduersus ecclesiā grassantur. Nam quia quin-
arius numerus ad quinq; sensus corporis pertinet, recte
per quinq; mēses omne præsens tēpus intelligitur, quia
tandiu impii sanctis nocere possunt, quando quinq;
sensibus corporis subsistunt. [& cruciatus eorū ut cru-
ciatus scorpis cum percutit hominem] Sicut enim scor-
pio a posterioribus venena diffundit, ita illi reprobi us-
que cito transeunt, & in præsentī relinquuntur, atque
ideo postiora nūcupantur nocent, & hoc in cauda,
id est, in potestate huius seculi, vel nimis quoslibet con-
fringentes, vel commodis blandientes. [Et in diebus
illis quærent homines mortem, & non inueniēt eam.]
Dies isti quibus electi quærent mortem intelliguntur
ab ascensione domini vsq; ad finem seculi. Specialiter
autem fiet hoc tēporibus antichristi. Homines in hoc
loco accipimus sacerdotes & ecclesiarij præpositos, qui
cō vident tēpore illo tantum præuitatis dogma con-
fingere, sicut ex parte iam factū est temporibus hære-
ticorum quærent mortem, quia scilicet optabant in
dei contemplatione consistere, vt sint mundo mortui;

& omnibus seculi actionibus, & viuunt Deo. Sed ista
quærentibus fugiet mors ab eis, quia insolubile vincula
regimini asstringet illos, nec poterit gregem sibi com-
missum relinquere in ora luporum, ne forte damna gre-
gem super eos reuertantur, & illis in peccatum repete-
tur, si eos errare ad perire pro sui quiete permiserint.
[& cupient mori: & fugiet mors ab eis.] quia sancti vi-
ri, vt dictum est inter scandala huius seculi secreta con-
uersione deo per contemplationem in hæretice cupiunt
sed propter aliorum lucra quibusdam occupatiōibus in
certamine desudant. Nolentes itaque viuunt in dila-
tam mortem propter aliorum salutem æquanimiter fe-
runt: attendentes illud Apostoli: Non quæ sua sunt sin-
guli quærentes: sed quæ aliorum.] Et similitudines lo-
custarum: similes equis paratis in prelium.] E quis assi-
milantur omnes hæretici propter velocem vique dis-
cursum: quia totum subito replebunt mundum. Locus-
stis vero propter vacuitatem in prælium vadunt: qui
contra fidem rectam electorum pugnant, & sicut Iam-
nes & Mābres resisterunt Moysi: ita isti resisterē ve-
ritati: & quauis iuxta rationē subsistere aduersus præ-
dicatores nequeant, semper tamen irrationi biliter veri-
tati resistent. [Et super capita eorum tanquam orōnæ
similes auro.] Superius dictum est de ferioribus, quod
habebant coronas aureas in capitis suis, per quas trium-
phus victoriæ illorum significatur. Isti autem non ha-
bent coronas, sed quasdam figuras tãquam coronas, nec
funt aureas, sed similes auro, quasi scilicet quoddam sal-
sitatis signum, quia videlicet ipsi se victores simu-
lant, & dignos remuneratione, sed nec coronas, nec ex
auro habent, quia vt Apostolus ait, habentes formā pie-
tatis, virtutem eius abnegant. [& facies eorum] subau-
di locustarum, [sicut facies hominum erant.] Quia ho-
mo est animal rationale, per faciem hominum rationa-
bilitas eorum intelligitur, quia licet sint seductores eor-
um, tamen etiam multa vera dicunt, & dialectici sunt
cæteraque artes liberales sciunt. [Et habebant capil-
los sicut capillos mulierum.] Fluxus mulierum in ca-
pillis esse dinoscitur. Vnde Apostolus: Mulier si coram

78
Ode
Ode
mabi
mabi

nutriat, gloria est illi. Per capillos ergo mulierum, effeminatos illorum animos intelligere debemus & lasciuos, quia sunt homines sibi placentes, & suas voluptates sequentes. Sive per faciem hominum & capillos mulierum, vterque sexus intelligitur, quia illi non solum deceperunt viros, sed etiam mulieres. Quia enim heretici ad hoc vt locustæ saliant, vt equi discurrent, & tam in omnibus veritati resistunt, recte illorum opinio fœtor esse describitur. Vnde & ipsæ mulieres defendebant eos, sicut soror Constantini, quæ Arnium reuocauit ab exilio: & sicut Iustina quæ eandem Ariannâ doctrinam defendit contra Ambrosium, & aliam multam. Locustæ ergo facies humanas, & capillos mulierum habent, vt in heretica perfida vterque sexus sibi (vt ita dixerim) nequius applaudit, tueatur atque defendat. Possunt etiam per capillos mulierum ipsi intelligi, quos heretici decerpunt, animos scilicet habentes seducibiles, & mollitig fœminarum flexibiles. [& dentes earum] sub caudis locustarum [vt leonum erant.] Dentes leonum habent Ianiatum, & fœtorem naturalem, Tales erant heretici, qui animas hominum interficiebāt, & malam famam de se emittebant. Et sicut bonis Christi prædicatoribus conuenit, Christi bonus odor sumus, sic contrario istis erit pro suauis odore fœtor. [& habebant loricas sicut loricas ferreas.] Per loricas obfirmata & dura peruersorum hominum corda monstrantur, quia sicut homo lorica munitur, ne scibus telorum vulneretur, ita illi sua obfirmatione muniuntur, ne sagitta veritatis ad corda illorum veniat, & ita defendunt perfidiam, sicut fideles veritatem, sicq; mendacio dediti, contemnunt obedire veritati. Et notandum quam apta sit hereticorum in singulis speciebus cõparatio, qui & in locustis elati & vani, & in caudis scorpionum venenati, & in equis lasciuo ac vani, & in humana facie simulatiõe callidi, & in capillis mulierum moribus incompõsiti, & in dentibus leonum fœtidi, & in loriciis ferreis corde notantur perfidi. [Et vox alarum earum sicut vox currum equorum multorum currentium ad bellum.] Quod superius per caudas, hoc designatur hic per alas locustarum, id est,

potentia hereticorum, vel doctrina electa, quæ ipsi eligunt. Quorum vox etiam bene similis dicitur: curribus equorum currentium in bellum. Nam currus quando a stabulis prodeunt, diuisi ab iniuicem & seicuncti incedere solent vsquequo ad locum certaminis, venientes cõiunguntur, & pari voto pugnant: Ita & heretici seinet ipsos diuidunt, & contrarios sibi errores proferunt, vterbi gratia: Photinus negat Christum ante Mariam fuisse se, sed ex ipsa initium dicit eum fumpsisse, & verum corpus habuisse. E contra, Arius dicit eum ante secula natum, & creaturam esse. Similiter & ceteri varios mendacij inueniunt errores valde sibi contrarios, sed quantum inter se dissideant, tamen vnanimiter contra vnitatem ecclesiæ pugnant, [& habent caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum, & potestas earum nocere hominibus mensibus quinq;]. Per caudas, vt supra dictam est, potentia temporalis intelligitur, per quam nocent coniungentes suo errori principes huius seculi. Verum quod superius fuerat prætermissum de caudis scorpionum, hic adiungitur cum dicitur, Et aculei in caudis eorum. Quid sit aculeus in caudis locustarum, Paulus exponit cum dicit: Vbi est mors victoria tua, vbi est aculeus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est. Constat ergo quia omnis illorum potentia & error & peccatum est. Quod sequitur, potestas earum nocere hominibus mensibus quinq;, repetita sententia est, per quã præsens vita iterato exprimitur. Et supra quidem potestatem locustæ accepisse referuntur, vt mensibus quinq; homines cruciarent, nec eos occideret. Hic vero eorundem mensium numero nocere hominibus facultatem habere perhibentur. Quod vtq; ibi de bonis, hic vero de malis intelligendum est, quia & illis cruciant, sed non occidunt: istos vero non cruciant, sed nocendo perimunt. [& habebant super se regem angelum abyssi.] Id est diabolum, qui est princeps omnium reproborum, ipse est rex super omnes filios superbiæ, non quo ipse hominem creauit aut regat, sed quo super eos dominationem exerceat, quos sibi per peccatum seruos addicit, [cui nomen Hæbraice

Iabbadon, Græce autem apollyon, Latine autem habet nomen exterminans.] Quod in quibusdam codicibus inuenitur scriptum abadon, vbi scilicet primum est a, sed falso scriptum est, & vitio scriptoris factū, sed primum ibi ponendum l, & Iabbadon dicendū, sicut beatus Hieronymus dicit in Hebraicis interpretationib⁹. Quid sit autem Hebraice Iabbadon, Græce apollyon exprimitur cum subditur, Latine habet nomen exterminans. In his quippe nominibus diabolus intelligitur, qui homines exterminat, id est, extra patriam cœlestem emittit, qui audituri sunt: Discedite a me maledicti in ignem aeternum Exterminabātur enim iusti, quibus hoc dicitur, id est, eiciuntur ab omni societate sanctorum. Legimus enim in euangelio, quod super crucē domini scriptum fuerat Græce, Hebraice & Latine, quia istæ tres linguæ tunc vigeant: Hic est Iesus rex Iudæorum. Ita & hic nomen diaboli, qui nouissimo tempore perditum hominem ingreditur, quique se Christū esse mentitur, tribus linguis exprimitur. Qui recte exterminans dicitur, quia sicut Christo congregādi, sic diabolo cōgruit nomen exterminandi. Vnde est: Qui nō col ligit mecum, spargit. [Vg vnum abiit, & ecce veniunt adhuc duo vg post hec.] Legimus supra quod aquila volans per medium cœlum, tria vā prædixit futura quorum vnum abuisse describitur in narratione præcedēti, vni in tribulatione quæ facta est temporibus sanctorū martyrum, adhuc vero duo restare dicuntur narranda, vel posteriore tempore sub antichristi adimplēda. [Et sextus angelus tuba cecinit, & audiui vocem vnā ex cornibus altaris aurei, quod est ante oculos dei dicens sexto angelo qui habet tubam: Solue quatuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.] Altare significat ecclesiam, de qua fumus cōspūctiois ad deū dirigitur. Bene altare aureum dicitur, quia profectio ecclesia iustorum sempiterna sapientia illustratur, de qua Salomon dicit: Accipite sapientiam sicut aurum, Recte quoq; ante oculos dei esse dicitur, quia superno respectu semper illustratur, vnde in psalms dicit: Oculi domini sup iustos. Huius altaris cornua sunt omnes præ-

dicatores. Vnde & in veteri testamento sæpe legimus sanguinem super cornua altaris positum significabatur enim in hoc sancti martyres proprio sanguine perfundendi. Vnum hoc cornu altaris hic specialiter positum, debemus intelligere dominum Iesum Christū mediatorem dei & hominum, qui præcepit sexto angelo, id est, omni ecclesiæ, vt soluat quatuor angelos, per quos quatuor regna principalia, & quatuor potestates illorum atque omne corpus diaboli intelligitur. Soluti vero ecclesia quatuor angelos, id est, omnes dæmones in capite suo, a quo audiuit in Petro: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo. Quaternarius numerus sæpe p̄ vniuersitate ponitur, vnde & in fine seculi a quatuor ventris cœli electi per angelos assumi p̄hibentur. Vel dicitur ei solue, id est, soluendo prædicet tempore antichristi. Modo enim ligati sunt, quia non possunt nocere quantum volunt, ex quo dominus veniens eis potestatem abstulit. Quo in loco considerandum est, quantum seuerit si soluti essent, qui modo etiam ligati tantum seuerunt. Tale est illud etiam in euāgelio de siculnea, quod dominus cultori dicit: Abscinde illam, id est prædic abscondendam. Neq; enim apostoli abscederunt Iudæos, sed abscondendos a Romanis prædixerūt. Per flumen Euphratem, in quo angeli alligati sunt, potentia secularis intelligitur, quia in principibus huius seculi maxime diabolus habitat, & in eis regnat, Euphrates quippe fluius est Babylonis, qui in multa flumina diuisus, ingreditur Babyloniam Medi & Persi diuiserunt hunc fluium in multos riuos, & per eius alueū ingressi sunt Babyloniam. Quod flumen sæpe in malam partem ponitur. In hoc loco vero, vt diximus, significat potentiam secularem, in qua diabolus alligatus prædicatur nouissima persecutio, quia & impiis quātum vult nocere permittitur, vsquequo nouissima persecutio adueniat. [& soluti sunt.] pro eo quod est soluentur [angeli] id est, dæmones, & omne corp⁹ diaboli. [qui pariter erant in horam & diem & mensem & annum, vt occiderent tertiam partem hominum.] Per horam diuidium annum intelligit: per diem mensem & annum,

annos tres, quibus antichristus ſauiet aduerſus bonos. Ideo enim per horam, diem, menſem & annum illud tempus intelligi poteſt, quia & horis gradatim diem, & diebus menſes, & menſibus certum eſt annum exa-
 pleri. Parati ſunt demones vt occidant tertiam partem hominum, quia nimirum nocendi opportunitatem ſem-
 per præſolandum. Vnde nec immerito de locuſtis præ-
 miſſum eſt, quod eſſent ſimiles equis paratis ad præ-
 lium. Tertia autem pars ita vt ſupra intelligitur. [Et
 numerus equeſtris exercitus vicies millies dena millia.
 Et audiui numerum eorum.] In hoc numero omnis
 multitudo intelligitur dæmonum & hominum. Equi-
 tes itaque in hoc loco debemus intelligere demones, qui
 malis præſident, & in eorum cordibus habitant. Vicies
 autem millies nihil aliud eſt quam viginti millia. Tale
 eſt illud: Non dico tibi Petre vſque ſepties, ſed vſque
 ſeptuagies ſepties. Quod nihil aliud eſt, niſi ſeptuagin-
 ta ſeptem. Quando enim numerus per nomen trãſit, ſi-
 cut verbi gratia, cum dicitur ſepties ſeptuaginta, ſum-
 ma numeri multiplicatur, & efficiuntur quadringenti
 nonaginta. Quando autem aduerbialiter proferuntur ni-
 hil aliud intelligitur, niſi quod ipſe numerus ſonat. Vn-
 de & in Geneſi legitur: De Lamech vero ſeptuagies
 ſepties ultra dabitur. Vicies itaque millies omnes ſignifi-
 ficat reprobos: dena autem millia omnes ſanctos, qui de-
 ſunt verba legis cuſtodiant. Et contra plures reprobi quã
 iuſti, duplex numerus reproborum opponitur contra
 ſimplicem numerum iuſtorum. De ipſis enim electis di-
 citur: Curruſ dei decem millia. Duplex quoque eſt nu-
 merus reproborum, quia ex malignis ſpiribus & re-
 probis conſtat hominibus. Et contra ſimplicem nume-
 rum iuſtorum ac paruſſimum, opponitur innumerabi-
 lis multitudo perſidorum hominum & dæmonum.
 [Et ita vidi equos in viſione.] ſabaudis, ſicut dixe-
 ram, & conſcripſi. [& qui ſedebant ſuper eos, habe-
 bant loricas igneas & hyacinthinas & ſulphureas.]
 Per ſeſſores equorum, intelliguntur dæmones, vel ma-
 giſtri errorum, hæretici ſcilicet & potentes huius ſecu-
 li, quibus præſidet diabolus, ſicut Chriſtus electis, De

quibus ſcriptum eſt: Aſcendes ſuper equos tuos, & equi-
 tatus tuus ſanctus eſt. In ipſis autem dæmonibus vel ec-
 rorum magiſtris, intelliguntur omnes reprobi, & per
 loricas pœnæ & tormenta æterna figurantur, quæ a mi-
 ſeris nulla prece ſunt euacuanda. Dicent enim in infer-
 no gementes Domine domine aperi nobis. Sed nõ ideo
 miſericordiam inuenient, quin potius audient: Nefcio
 vos. Quas pœnas ineuitabiles non ſolum ſuſtinebunt dæ-
 mones, ſed etiam omnes reprobi. Hyacinthinas autem
 poſuit pro eo, quod eſt fumeas. Ex igne enim fumus eg-
 reditor. Hoc etiam ipſe color hyacinthinus indicat,
 qui ſpeciem aeris tenet, quia in inferno erit ignis inex-
 tinguibilis. Erit & fumus qui miſero excæcabit, ne
 veram lucem iam videre poſſint. Et ſulphureas, id eſt,
 putridas. Erit enim duplex ibi pœna, caloris & fri-
 goris. Vnde lob: Ad calorem nimium tranſeunt, ab
 aquis niuium. Erit & fetor intolerabilis, quo crucia-
 buntur igne & ſulphure exuſti, atq; a vermium come-
 ſti. [Et capita eorum tanquam capita leonum.]
 Quia & animas (vt ſupra dictum eſt) interficiunt, &
 fetorem mala fame de ſe emittunt. Per capita autem
 equorum autores intelliguntur errorum, qui & fortes
 ſunt ad contentendos inſirmos, & cum ſe ſimulant eſſe
 bonum odorem, fetoribus inueniuntur repleti. Vt
 ſupra meminimus, os leonum & corpora dilaniat, &
 naturalem fetorem egerit. [Et de ore ipſorum pro-
 cedit ignis & fumus & ſulphur. Ab his tribus pla-
 gis occiſa eſt tertia pars hominum de igne & fumo &
 ſulphure, que procedebant ex ore ipſorum.] De ore au-
 tem eorum ignis & fumus & ſulphur egrediens, ter-
 tiam partem hominum, occidit, quia videlicet malorũ
 prædicatio ſequacibus ſuis æterna ſupplicia præparat,
 quæ recte tormentũ impiorum vocatur, per quã ad illud
 multitudo impiorum peruenit. Genus enim tropicæ lo-
 cutioſis ab eo quod procurat, illud quod procuratur,
 oſtendens. De ore illorum procedit ignis, quia pro il-
 lorum doctrina hæc omnia ventura ſunt eis, qui eam
 ſuſcipiunt. Cum autem in illam incurſerint, tunc expe-
 riuntur quã amara mors ſit, ſemp igne cremari, nec fun-
 1 iiii

gitus mori, semper fumum pati, lucem nunquam vide-
re, super factoribus repleti, suauitatis nihil adoleri. Ideo
que horrenda prorsus peruersorum sunt dogmata, qui-
bus peruenitur ad talia. [Potestas enim eorum in ore
est ipsorum est, & in caudis eorum.] quia per suam præ-
dicationem peruersam suadendo decipiunt, & tempo-
ralibus potestatibus sulci, per ea quæ retro sunt, exaltā-
tur. Per caudam quippe vt supra dictum est. potestas
ferrea exprimitur, quæ in temporalibus rebus lætatur
quæ postponendæ sunt omnibus qui ad ea quæ in ante
sunt, se extendere nituntur. In ore vero illud quod per
os fit intelligitur. Potestas ergo eorum in ore eorum est,
& in caudis ipsorum, quia quos non possunt decipere
per prauitatem erroris, decipiat per principes huius secu-
li. Vnde subditur: [Nam caudæ eorum similes serpen-
tibus, habentes capita, & in his nocent.] Legimus in
Genesis, quod diabolus serpētem indutus, mulierem de-
cepit fraude malæ suasionis. Tales sunt & isti errorum
magistri, qui sua peruersa doctrina decipiūt quos pos-
sunt, & quia eos quos subuertere nequeunt per prauitatem
erroris, opprimunt per potentiam seculi, bene
caudæ illorum similes serpentibus dicuntur. Habentes
capita, per quæ principes huius seculi figurantur,
quos sibi hæretici coniungunt, vt catholicos a fide sub-
uertant. vnde & alia translatio habet: Caudæ eorum
similes draconibus. Per dracones quippe qui pene
immaniores sunt omnibus bestijs, aperre seculi desi-
gnatur potestas, quam Ezechiel ex persona domini
loquens ad Pharaonem regem Aegypti demonstrat
dicens: Ecce ergo ad te Pharaon draco magne. Et Iere-
mias ex persona Ierusalem de Nabuchodonosor: Co-
medit me, deuorauit me, absorbit me quasi draco.
Principum ergo patrocinijs sulci, magistri erroris am-
plius nocent, quam si solo sermone suaderent. [Et cæte-
ri homines,] id est, pagani [qui non sunt occisi his pla-
gis.] Hoc est, non sunt decepti ab hæreticis, vt in ani-
ma moriantur [neque penitentiam egerit de operibus
manuum suarum, vt non adorarent demonia & simu-
lacræ aurea & lapideæ & lignæ, quæ neque videre possent.

82
sunt, neque audire, neque ambulare, & non egerunt peni-
tentiam ab homicidijs suis, neque fornicatione sua, neque
a furtis suis. Subaudi, similiter peribunt igne, sulphu-
re, fumo. Ac si diceret: Et hi tales ad supradictum
pertinere numerum videntur. Hæretici quippe tantum-
modo Christianos decipiebant & Iudæos, non tamen
paganos sed quia ipsi non cognouerunt deum cum hoc
vtique possent facere per naturalem legem, similiter
damnabuntur. Vnde considerandum est, quia poena ple-
tendi sunt, quia habentes dei notitiam, fidem & scien-
tiam & hæc omnia contempnunt, & illi etiam damna-
buntur, qui horum omnium nihil haberūt, & solum-
modo, quia per naturalem legem deum non cognoue-
runt peribunt. Cum enim debuissent considerare & at-
tendere, vt creatorem cæli terræ & omnium rerum co-
lerent & adorarent, relinquentes creatorem, ceperunt
adorare opera manuum suarum aurea & lapideæ &
lignæ, quæ neque videre possunt, neque audire, quia spi-
ritus non est in eis. Et non egerunt penitentiam a suis
homicidijs, quibus interficiebāt multos, & sanguinem
filiorum suorum & filiarum suarum fundebant & of-
ferebant demonijs, neque a fornicatione sua duplici, vt
ab immunditia carnis cessarent, aut ab idololatria, ne-
que a furtis suis, quia sibi inuicem vnusquisque quæ po-
terat, furabatur. De quorum profecto conuersione
impotentissimi, nunc operis inrentio non sinit
amplius loqui, præsertim cum & hic
liber in longum protrahatur,
debiti finis terminū
expectet.

Liber tertius.

T vidi alium angelum fortem descendentem de caelo, amictu nubis, & iris in capite eius. Angelus Christus est, nuntius paternae voluntatis. Et quia aeternae vitae novus nuntius advenit, nova nuntiavit, nova promisit. Nova fidelibus suis contulit. Unde per prophetam magni consilia sunt illi etiam, de quibus scriptum est: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, In eo autem quod alium angelum Iohannes vidisse se dicit, non est rei diversitas, sed ordo visionis, & consuetudo recapitulationis. Alium enim angelum vidit, quia aliam visionem sub alio intellectu enarranda repetiuit. Fortis autem dicitur, quia ad bellandas venit aereas potestates. De quo Psalmista in persona angelorum: Quis est iste rex gloriae? Et respondens: Dominus (inquit) fortis & potens, dominus potens in principio. Sed cum dominus ubique sit, iuxta illud: Caelum & terram ego impleo, & extra caelum & non sit locus, quomodo descendit de caelo? Ad quod proculdubio dicendum, quia descensio illius nihil aliud fuit, nisi humilitatis eius incarnatio. Nube autem amictus apparuit angelus, quia nimirum carne indutus, inter homines apparuit dominus, De qua propheta: Ecce dominus ascendit super nubem leuem, & ingreditur Aegyptum. Super nubem quippe leuem ascendit, quando carne sine fine gaudem peccata assumpsit. Caput vero angeli divinitas intelligitur filii dei, iuxta illud: Caput Christi deus. Iris autem sicut & supra diximus graecae, latine arcus dicitur, quia diversis coloribus in nube apparere videtur, & est signum propitiationis a tempore diluuii positi inter deum & homines. Tuncque sit arcus in caelo, cum radius solis imbrifera nubes fuerit illustrata, quia dum claritas lucis aeternae, & sol iustitiae

carnem assumpsit, reconciliatio facta est mundo. In arcu quoque duo sunt colores principales, ceruleus scilicet & igneus, per quos duo iudicia significantur. In vno scilicet diluuium praecedens in altero vero ignis subsequens. Possunt & in arcu mysteria figurari baptismatis, quo baptizamus gratiam spiritus sancti, de quo dominus dicit: Ignem veni mittere in terram. In capite itaque angeli iris erat, quia in potestate, verbi propitiationis filii dei constabat, & facies eius sicut sol. Quia in facie cognitio est hominis, per faciem angelum incarnationis filii dei intelligitur, quia nisi ille carnem assumeret, nemo hominum illum cognosceret. Hanc manifestam in facie cognitionem Psalmista optabat fieri cum dicebat: Ostende faciem tuam & salvi erimus. Non autem ut sol iste visibilis facies Christi fulget, sed multo amplius, quia & de electis dictum est: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris sui. Et quidem erunt electi similes angelis, non tamen ita similes, quod aequales filio dei. Nam & in monte coram tribus discipulis transfiguratus, futura membra sua iam in seipso ostendit. Sed non sine causa Christus soli comparatur. Sol quippe habet ortum & occasum. Unde Salomon: Oritur sol & occidit, & ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flecitur ad aquilonem, Sol enim ortus est, quando Christus natus est. Venit ad occasum, quando pro nobis mortuus est, sique rediit ad ortum, quia eius humanitas ex passione mortis, ad gloriam resurrectionis redisse probatur, ibique renascens gyrat per meridiem, quia resurgens a mortuis, calore fidei & spiritu sancti corda discipulorum illustravit. Iure enim illi meridies vocantur, in quibus sol iustitiae ampliore spiritus infundit calorem. Per meridiem quoque gyrans ad aquilonem flecitur, quia ad colligendam gentilitatem, apostolorum praedicatione perducitur, in qua frigidus vetus ille dominabatur, qui in superbiam elatus, primus dixisse probatur, Potnam sedem meam ad aquilonem. Quodque subditur: Iustrans omnia pergit spiritus, ad hoc pertinet, quod tot

tus mundus prædicatione plenus esse ostenditur. vnde est. Vox tonitru tui in rota, illuxerunt coruscationes tue orbi terræ. Et ad circulos suos reuertitur, quia post aggregationem gentium illuminabitur etiam multitudo Iudæorum, & cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis israel saluus erit. Possunt & per faciem angeli membra, redemptoris intelligi, non qualia nunc sunt in terris, sed qualia futura sunt in cælis. Vnde est: Tunc iusti fulgebunt sicut sol. Quia enim dominus & ecclesia vna persona est, nõ incõueniẽter ipsa in facie angeli vt sol lucere perhibetur. [& pedes eius tanquam columna ignis.] Per pedes angeli prædicatores intelliguntur, in quibus per totum mundum incarnata dei sapientia ambulauit, de quibus dicit. Illi autẽ profecti prædicauerunt vbiq. De quibus & dicitur: Quam speciosi pedes euãgelizantium pacem. Qui bene etiam columnæ & igni comparantur, quia & more columnarum, super positum ecclesiæ ædificium portant, & spiritus sancto accedens, corda auditorum ad amorem dei prædicando inflant. Quia ergo ad prædicationem mittuntur, recte pedes, quia vero ad amorem dei illis quibus prædicant accendunt: bene ignis, quia super ædificium ecclesiæ constructuntur, apte columnæ vocantur. Quia enim columnæ sunt, testatur Paulus cum dicit: Petrus & Iacobus & Iohannes, qui dicebatur columnæ esse, dexteris mihi deciderunt & Barnabæ. Hinc & per Psalmistam dicitur: Ego confirmaui columnas eius. [& habebat in manu sua librum apertum.] Superius legitimus quod videtur librum signatum sigillis septem, per quem vetus testamentum designatur, plenum multimoda obscuritate. Hic autem per libellum apertum iam nouum testamentum significatur, quod apertum est in manu dei, id est, operatione ipsius referatur. Manus enim illa operatio est nostræ salutis. Et quia in superiori libro noscuntur latuisse secreta, apte nunc in libello aperto noui testamenti reuelata claruisse significatur gratia, ipse enim apparens in carne, quæ intelligitur per faciem angeli, ea quæ latebant nascendo, moriendo, a mortuis resurgendo, & ad cælos ascendendo aperuit. [Et posuit pedem suum

87

dextrum super mare, sinistrum autem super terram.] Per dextrum pedem illa significatur membra, quæ nullis aduersitatibus franguntur, nec vllis successibus extolluntur, id est apostoli: marci yres, & cæteri, qui potestatem habent calcandi super omnem virtutem inimici. Tales super mare, hoc est super hunc mundum constituantur, quia omnes malorum persecutiones perferunt & non succumbunt. Per sinistrum autem pedem qui supra terram ponitur, intelliguntur confessores, sicut Remigius, Germanus, Martinus, & cæteri, qui pacis tempore vixerunt, nec publicum pertulerunt martyrium, quia super terram, hoc est, soliditatem fidei sunt locati. Deus enim vicissitudines temporum disposuit in ecclesia, membra fortiora scilicet super fluctus maris, infirmiora vero super soliditatem terræ constituens. Sic & huius seculi principes, vbi fortior est impetus belli, fortissimos milites præparant, [& clamant voce magna quemadmodum cum leo rugit.] Leo cum rugit, omnes bestiæ timent. Et ipse in sua fortitudine ostenditur. Clamauit Christus, leo appellatus propter fortitudinem, siue per se, siue per suos prædicatores, cum dixit: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Et iterum: Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Et hac sua voce fortitudinem suam idem monstrauit, dum multos sibi subiecit, bestias quoque, id est, bestiales & feroces homines timore conessit. Quod autem fecit Christus, fecerunt & eius apostoli, æterna tormenta prædicando peccatoriis, & feroces homines ad fidem illius sua doctrina conuertendo. [Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitru voces suas.] Quid per septem tonitrua, nisi vniuersalis ecclesia in suis prædicatoribus intelligitur septiformi spiritu repleta? Vnde & bene clamauit leo prius, ac postea septem tonitrua sunt locuta, quia videlicet prius prædicauit Christus, deinde Apostoli & cæteri doctores ad eius vocem profecti, prædicauerunt vbiq. Bene autem septem tonitrua voces suas loqui perhibentur, quia sancta prædicatio non Iudæorum fabulas, non philosophorum nænia, non hereticorum versutias in

fuis dogmatibus recepit, sed proprijs sensibus vt est edita, semetipsam iam in auditorum cordibus per sanctos prædicatores diffudit. Possunt autem & in septem tonitruis specialiter Apostoli sancti intelligi, qui in rota huius seculi tonant, quia alta & profunda & obscura & terribilia loquuntur. vnde & eorum numerus ex parti bus septenarij conficitur, id est, ex pari quaternario, & impari ternario. Sive enim tria per quatuor, siue quatuor per tria ducantur, ad duodenarium numerum perueniunt, quia videlicet per ipsos duodecim apostolos fides sancta trinitas innotuit per quadripartitum orbem, qui missi sunt prædicare tria summa per quatuor infima. [& cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, scripturus eram. Et audiui vocem de cælo dicentē, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & nolij ea scribere.] Quia audierat Iohannes superius. Quod vides scribere in libro, voluit etiam ea quæ audiuit a septem tonitruis scribere, sed dictum est ei, signa, id est, sigilla quæ locuta sunt septem tonitrua, & nolij ea scribere. Vbi merito queritur, quare sibi hoc dicitur, cum in Iohanne omnes doctores figurentur, qui vtique non debent diuina eloquia sigillare, vt non ad aliorum manifestentur vtilitatem. Verum dicendum est, quia quod nos sub sigillo signamus, non omnibus notum esse volumus, sed solummodo familiaribus, & quibus credere nos pro certo posse scimus. Quod autem palam dicimus, & non sigillamus, ad multorum notitiam ducimus. Dicitur Iohanni, & in illo omni ordini doctorum, ne scribat quæ locuta sunt septem tonitrua, quia non omnibus sunt manifestanda diuina eloquia. Pro temporibus enim abscondenda sunt, ne fiat contra præceptum domini, quo ait: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos. Simplicibus quoque debent discrete, & secundum capacitatem singulorum distribui, quia alij lactis potum suscipiunt, alij vero solidum cibum percipere possunt. Vnde ipse dominus discipulis dicit: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Et iterum: Fidelis seruus & prudēs, qui dat consensu suis in tempore tritice mensuram. Dicitur etiam

go Iohanni, signa quæ locuta sunt vij. tonitrua, & nolij ea scribere, & in illo omni choro doctorum ac si diceret: Eloquiorum dei sacramenta sic intra mentis secretum tege, quatenus ne aut hi qui non debet ad eorum cognitionem perueniant, aut hi qui debet cum discretione & moderatione eorum notitiam capiant. [Et angelus quæ vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per videntem in secula seculorum.] Cum dominus in euangelio iurare prohibeat dicens: Nolite iurare neque per cælum neque per terram, sed fit sermo vester, est enim non non quod enim amplius est, a malo est. Quid est quod ipse manū ad cælum leuans, iurat per videntem in secula seculorum? Sed sciendum quia homines recte iurare prohibentur: quia sæpe in iuramento falluntur. Non enim homines a iuramento deus cohibuisset, si in eo peccatū deesse cognouisset. Deus itaque iurare potest, qui non mœtetur aliquādo, iuramentum autem eius est omnis sermo illius, quia quicquid loquitur, absque vlla ambiguitate compleitur. Per manum autem angeli, vt supra diximus, intelligitur operatio filij dei, & dispensatio humanae redēptionis. Leuauit itaque angelus manum in cælum, quando filius dei carnem quam pro nobis assumpsit, ad dexterā patris eleuauit. Hinc scriptū est: Leuabo in cælum manum meā, & iurabo per dexteram meam. ac si diceret: Assumptram a verbo carnem ad cælos eleuabo, & per vtranque naturam. s. verbi & hoīs, quæ futura sunt roborabo, iurauit per videntem in secula seculorum, i. per deū patrem, quando se & patrem vnū ostendit, dicens: Ego in patre & pater in me est. Et quæ etiā sua opera ad deum retulit, dicens: Pater in me manens, ipse facit opera. De quo etiā subditur: Qui creauit cælū & ea quæ in eo sunt, i. cælum & lunam & cætera sidera. [& terrā & ea, quæ in ea sunt,] i. hoīes, bestias, aues & cætera vsque ad vermiculum. [& mare & ea quæ in eo sunt.] cete, s. pisces diuersi generis. Quo in loco hereticorum perfidia dānatur, qui non veretur asserere, quædā a bono deo, quædā vero a principe facta tenebrarū. Sed & cū subiungit: [quia tempus non erit amplius.]

Iohans.

Questionem nobis facit, maxime cum Psalmista de re
 probis dicat: Inimici domini mentiti sunt ei. & erit tem-
 pus eorum in secula. Si enim impiorum tempus erit in
 secula, quomodo tempus iam non erit? Ad quod dicen-
 dum, quia iustus non erit tempus, id est, mutabilitas ali-
 qua, quia immutabiles erunt in mente, & incorruptibi-
 les in corpore. Tempus quippe est vicissitudo dierum
 ac noctium. Ideoque ibi iam tempus non erit, ubi nulla
 varietas cuiuslibet rei. Iusti vero immutabiles existent,
 quia in aeterna claritate & indeficienti luce permane-
 bunt: vnde Psalmista: Ordinatione tua perseverat dies:
 Impij autem tempus habebunt, quia semper per varia
 tormenta mutabuntur, & ad calorem nimium transi-
 bunt ab aquis nivium. Quod ergo dominus de iustis
 negat, hoc de iniustis Psalmista affirmat. [Sed in die-
 bus vocis septimi angeli cum coeperit tuba canere] Id
 est, cum coeperit sancta ecclesia ultimam suam predi-
 cationem diffundere. [consummabitur mysterium dei.]
 Id est, perficietur quicquid modo latet, quia consumma-
 tio hic non abolitionem significat, sed perfectionem.
 Mysterium autem appellatur illud, quod oculus non
 vidit, nec aures audivit, nec in cor hominis ascendit, quod
 tunc consummabitur, id est, perficietur, cum & iustus
 bona, & iniustus data fuerint tormenta ante preparata,
 [sicut evangelizavit per seruos suos prophetas.] Om-
 nis enim intentio prophetarum principaliter de domi-
 ni adventu fuit, & seculi consummatione. Ideoque tunc
 perficietur, quod ante predictum est per illos. [Et au-
 divi vocem iterum de caelo loquentem mecum, & di-
 centem: va de & accipe librum de manu angeli stantis
 supra mare & supra terram,] Et angeli qui tenet li-
 brum apertum Christus est, & ipse qui inuitat iohannem
 vi vadat ad angelum Christum est: ipse enim tenet
 librum apertum, quia ipse revelavit omnia quae late-
 bant in veteri testamento, de eius nativitate, passione,
 morte & resurrectione. Vox ergo illa quae facta est ad
 iohannem, nihil aliud intelligitur, nisi interna inspira-
 tio, qua deus inspirat cordibus fidelium vt accedant ad
 eum, iuxta illud: Accedite ad eum & illuminamini:

Nam & quod iohanni dicitur, omnibus vtique dicitur,
 qui revelata facie gloriam Domini contempniantur. Ipsi
 enim tales apertum habent libellum, ideoque illis dicitur,
 vt accedant ad angelum non gressibus corporis, sed
 passibus fidei & mentis. Nec mirum si ipse Christus de
 se tanquam de alio loquitur, cum & sancti in scriptu-
 ris saepe de se quoties magna dicunt, sic loquuntur
 quasi de alio. Vnde est, Erat Moyses vir mitis &
 super omnes qui morabantur in terra. Et Iob: Vir erat
 in terra. Huius nomine Iob simplex rectus ac recedens a
 malo. Et ipse Iohannes: Hic est discipulus ille quem di-
 ligebat Iesus. Bene quoque ipsa vox non de terra, sed
 de caelo sonuit, quia qui de terra est, de terra loquitur,
 Quod vero sequitur, stantis supra mare & supra terram,
 superius expositum est. [Et abiit ad angelum, dicens ei
 vt daret mihi librum.] Iubentis quippe Dei vocem pa-
 ratissimus sanctorum sequitur effectus, quia pergunt
 ad angelum, id est, accedunt fide & devotione ad Chris-
 tum, poscentes sibi dari librum ab eo, qui aperit ora my-
 storum, & linguas infantium facit discretas. Ex hoc loco
 bus: Si quis indiget sapientia, postulet a deo qui dat om-
 nibus, & non impropere, & dabitur ei. [Et dixit mi-
 hi. Accipe librum & devora illum.] Acceptum librum
 devorare est, cum aviditate scripturam secretis reconde-
 re visceribus: Vbi notandum quia non dicit, accipe
 & bibe illum; sed devora, id est, manduca aude. Scriptu-
 ra enim sacra in quibusdam locis potus est, in quibus-
 dam vero cibus. In rebus obscurioribus, quae intelligi
 sine expositione non possunt, cibus est, quia veluti man-
 dendo, legendo, & ruminando sumitur. In apertiori-
 bus vero quae intelligi sine expositione possunt, ibi po-
 tus est. Potum enim non mandendo glutimus. Apertio-
 riora ergo & manifestiora bibimus, quae etiam non ex-
 posita intelligere valeamus. Et quantum sancti apo-
 stoli, & ipse Iohannes aperte cognoscerent dei sacramen-
 ta, tamen quia adhuc expositione indigebant, qualiter
 ad eum pertinerent, nequaquam dicitur Iohanni bibe,
 sed devora, ac si apertius diceretur, pertracta & intel-
 lige, id est, prius mande, & sic degluti. Quod sancti

patres fecerunt, Augustinus scilicet, Gregorius, & ceteri, quorum nunc expositionibus utimur. [& faciet amargare ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel.] Præ poster^o ordo est in hoc loco: Prius enim in ore cibis assumitur, & sic demum ad inferiora ventris trajectitur. Hæc omnia in sequentibus exponuntur. [Et accepi librum de manu angeli, & deuoravi eum, & erat in ore meo tanquam mel dulce. Et cum deuorassem eum, amaricatus est venter meus.] Quæ alij per eos ecclesiæ figurantur, nisi sancti prædicatores, qui die ac nocte legem domini meditantur, & possunt dicere, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fauam. Per ventrem vero seculares homines intelliguntur, ventris & voluptatibus suis seruientes, de quibus Apostolus: Quorum deus venter est, Tales enim aliquando auide per eos prædicatorum diuina verba suscipiunt: sed quia terrenis voluptatibus deseruiūt, sermo dei qui in ore eorum fuerat, illis tanquam mel dulce, in ventre amarefcit sicut (verbi gratia) cum audiunt, Non concupiscēs vxorem proximi tui, Non domum, Non agrum, &. Si quis non oderit patrem, aut matrem, aut vxorem, filios & filias, non potest meus esse discipulus, Et iterum: Si quis vult nosti me venire, abneget semetipsum. Amarefcit illis diuina eloquia, quia desperant se hoc posse facere, voluptatibus suis volentes deseruire. Aliter, Ipsi sanctis prædicatoribus dulcis est sermo Dei in ore ad prædicandum, ad meditandum, ad exponendum: sed dum coguntur ea compleere operibus, quæ docent verbis, vertitur illis in amaritudinem. In ore quoque prædicatorum dulcis est sermo (sicut diximus) ad legendū, ad exponendum: sed dum pro ipsa sua prædicatione contemnantur, & insuper affliguntur, & diuersis modis cruciantur, in ventre eorum conuertitur in amaritudinem, qui contristantur in mente simul, & de vexatione & de contemptorum damnatione, vnde Apostolus: Tristitia est mihi magna & ingens dolor cordi meo. Quod enim venter secretum cordis significet, Ieremias ostendit, qui cum dixisset, Ventrem meum dolce, continuo subiicit, sensus cordis mei conturbati

81
sunt in me. Neque enim ad salutem populi pertinere, si ventrem se corporeum dolere prædicaret, sed vētrem doluit, quia mentis afflictionem sensit. Vel certe accipiens liber & comestus in amaritudinem vertitur, cum quilibet doctor ex sua prædicatione penitentes conuersos aspiciens, mētis affectu illis coniungitur, & cum Apostolo dolo cum dolentibus, fiet cum stentibus, Vel certe dulcis est nobis, cum gaudia patriæ cœlestis promittit. Amarus vero cum aultera præcepta per quæ ad eandem patriam perueniamus indicit. Dulce quippe est audire: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris sui. Amarus autem: Nisi efficiamus sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Itē dulce est audire, Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Amarum autem, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Dulce fuit apostolis, In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, Amarum fuit illis, Qui vult inter vos esse maior, sit omnium seruus.

[& dicit mihi: Oportet te iterum prophetare populis & gentibus & linguis & regibus multis.] Iohannes pene omnia, in mo omnia quæ in hoc libro præmissa sunt non specialiter ex sua, sed generaliter ex electorum protulit persona, nunc autem quæ in hoc versu narrantur, & suæ & aliorum personis congruere docet. Quando enim ista vidit, in Pathmos insula relegatus erat, & ideo ei dicitur, Oportet te iterum prophetare populis & gentibus & linguis & regibus. Ac si ei diuina vox diceret, Non morieris in hac insula, vt tu putas, sed iterum prophetabis, & hanc apocalypsim quam vidisti, manu tua scribes, & alios docebis, nec solum hanc prophetiam annuntiabis, sed altius ceteris ad erudiendum fidem sanctorum euangelium scribes. Iterum autem dicit, quia videlicet iam hoc fecerat coram regibus & gentibus, vnde & a Domitiano impissimo Cæsare, & in seruentis olei dolium missus est, & in eadem insula exilio deportatus, vbi etiam hanc apocalypsim vidit, Nam cū iam prouectus esset ætatis;

& putaret se celerius ad Christum mundo migrare, in-
terfecto Domitiano, & cuncta eius iussione cassata re-
uerfus est Ephesum, ubi & presatam apocalypsim ec-
clesiis tradidit legendam. Ebione autem Valentino &
Cherinto contra Christum oblatrantibus, episcoporum
precibus flexus, in dicto triduo ieiunio, euangelij etiā
scripsit, & ideo tot populis & gētibus prędicauit, quia
eius prędicatio ad multorum notitiam peruenit. Sed que
illi specialiter ascribuntur, generaliter prędicatoribus de-
putatur, ad quorum personam dicit: Oportet te iterum
prędicare populis, quia nimirum aliis ad Christum mi-
grantibus, electorum ecclesia in subsequētib; prędi-
catoribus iterum non desinit prędicare. Prophetę au-
tem intelligere debemus prędicare, sicut & Paulus di-
cit: Prophetę duo dicant vel tres, & ceteri diiudicent.
Vel certe propterea iterum lohānes prophetare iubet,
vt quod doctores ecclesie prędicat ore, factō iterato cla-
ment. Oportet enim vt hi qui uerba uitę credentibus
nuntiant, operibus etiā uitę clamare non desistant.

CAPVT XI.

T datus est mihi & calamus similis vir-
gg. Hęc uerba figurę conueniunt lohan-
ni, similiter conueniunt omni ordini prę-
dicatorū. Per calamum autem, id quod
calamo efficitur intelligere debemus, id
est, diuinam scripturam, quia antiqui ca-
lamo scribebant. Vnde bene ipse calamus nō inanis, sed
similis uirgę dicitur. In uirga enim recitudo sacrę feri-
pturę intelligitur, in qua nullū est mendacium, nullus
error, sicut in philosophorum libris, iudæorum & here-
ticorum, quorum doctrina plena est mendacio. Sacra au-
tem scriptura ex omni parte est recta, atque ideo bene
uirgę comparatur, iuxta quod Psalmista dicit: Virgę
recta est uirgę regni tui. Aliter: Reges in signum potē-
tię suę uirgam in manibus portant, per quam regia il-
lorum potestas exprimitur. Recte ergo calamus, i. diui-
na scriptura uirgę cōparatur, quia suis obseruatoribus
regnum promittit, dicens: Beati pauperes spiritu, quo-
niam ipsorum est regnum cęlorum, & multa similia.

Et istud regnum quod cęlestis prędicatio promittit, in
inflexibili iustitia perueerat. Postquam autē datus est
ei calamus, diuina uox dicit illi: [Surge] uidelicet ad prę-
dicationis officij, & nolitiacere in imis uictorium, quia
ut supra dictum est, quod lohanni dicitur, omnibus ue-
ritatis prędicatoribus conuenit, qui quod uerbis prędi-
cāt, factis iterato clamare debent. [& metire templum
dei ac altare.] Templum dei ipsa est ecclesia, cui Apo-
stolus dicit, Templum dei sanctum est, quod estis uos.
Altare autē in templo, eminentiores significat in ecclesia
fideles, uirgines, cōtinentes, & seculo renūciantes. Si-
cut enim altare in templo est, ita uita religiosorū in ple-
be fidelium consistens in quibus principaliter iugis at-
que indeficiens sanctę compunctionis permanet ignis.
Quod autem sequitur, [& adorantes in eo.] tale est, tā-
quam subauditur, & in templo, & in altari adorantes
metire. Quo nimirum dicto illi exprimitur, qui in
spiritu & ueritate adorant patrem, sicut dominus dicit.
Dicitur itaque omni ordini doctorum, Surge ad potio-
ra opera, metire templum & altare & adorantes in eo,
hoc est, unicuique professioni & ordini secundū suam di-
gnitatem & locum annuncia uerbum dei, ut (uerbi gra-
tia) uirginibus dicitur, beati estis que respuestis nuptia-
le cōsortium, unde & habebitis societate angelorū: &
quę non habetis in terra spōsum, habebitis in cęlo spō-
sum Christum deum & hominem uicturum in ater-
num. Dicitur etiam seculo renūciantibus: Beati estis qui
euangelici pręcepti non immemores, cuncta terrena p-
Christo reliquistis, sequentes eum, a quo thesaurum in
cęlo indeficientem percipietis. Continētibus uero, Be-
ti qui post licitum nuptiarum, seclantes continentia in-
ternumerari contenditis his, de quibus merito dicitur:
Virgines enim sunt, & sequuntur hagnum quocunque
ierit, Vel altare generaliter sanctam ecclesiam accipiam-
us, in quo deo quotidie sacrificium laudis, & incensum
orationis offertur. Metire templum & altare, id est, se-
cundum capacitatem uniuersusque sermonem profer-
simplicibus simpliciora, perfectis alta & profunda cō-
mittens. [Atrium autem quod est foris templum, etice
m iij

foras, & ne metiaris illud.] Miranda prorsus locutio fa-
lis, quod illud foras eici præcipit, quod foris esse osten-
ditur. Quomodo enim foras eici potest, si intus non est?
Sed tale est hoc, quale & illud. Deleantur de libro vi-
tium, id est, non sentiantur in eo. Ita ergo & hic dicitur,
Atrium vero eicite foras, id est, noli illud computare in-
tus. Per atrium autem quod foris est, intelligitur hæ-
retici, pagani, & Iudæi, quibus ad sancta sanctorum nul-
lus patet ingressus, de quibus Paulus dicit: Quid autem
mihi de his qui foris sunt iudicare? Dicatur ergo, ne me-
tiaris atrium quod foris est, id est, noli illud computare
in numero sanctorum, quoniam datum est gentibus,]
Id est, communi tormento peribunt, & inter eos repu-
tabuntur qui idola colunt, quoniam & illi simulacra co-
lere videntur, mendacium pro veritate tenentes. Iudæi
se dicunt credere in deum patrem sed mentiuntur, quia
qui non habet filium, nec patrem habet, & qui non ho-
norificat filium, non honorificat patrem qui misit illū.
Mendacium ergo colunt, qui veritatem non adorant.
Hæretici quoque diversos errores de domino fatentur,
vnde quia a veritate recedunt, similes gentibus habentur,
verbi gratia: Sabellius dicit quod idē sit pater qui fi-
lius, & quia duas nō vult intelligere personas in patre
& filio, similis est, & etiam deterior paganus. Photinus
quoque affirmat eum purum hominē, nec fuisse ante Ma-
riam, & iste similis est gentibus, qui simulacrum hominis
mortui se deadorare fatentur, dum solimodo Christum ho-
minē fuisse dicit, & deū negat. Et ideo isti tales atque co-
rū similes velint nolint, in illorū transeunt numerū, qui
imagines mortuorum adorant hominum, præsertim tū
singulis partibus mendacium sit quod tenent. Similiter
qui fidem quam habet operibus destruit in numero infi-
delium reputantur. [& civitatem sanctam calcabunt,]
ipsa scilicet atria, mensibus quadraginta duobus,]
Civitas sancta olim appellabatur Ierusalem, iuxta illud
euāgelij: Multa corpora sanctorum qui dormierat sur-
reuerunt & apparuerunt multis in sancta civitate. Ve-
runtamen hic non de illa dicitur, sed potius de ecclesia,
de qua scriptū est: Gloriosa dicta sunt de te civitas dei.

Hanc civitatem calcant i compriment atria, i. hæreti-
ci, pagani, Iudæi, & falsi fratres, & verbo & tormēto
sed sicut flex calcata pedibus hominū, elimari potest,
comminui nō potest, & tāto magis elimatur, quāto ma-
gis calcatur: ita sancta ecclesia ex persecutione perfido-
rum robustior redditur & luculentior, vnde Apostolus:
Quando infirmior, tūc fortior sum & potens. Quadra-
ginta duos mēses possumus specialiter referre ad spāti-
um annorum & dimidij, quando sub antichristo acer-
bissus calcabitur, & comprimetur ecclesia ab impiis. Nā
in tribus annis & dimidio quadraginta duo menses con-
tinentur, quo numero etiam omne præsens tēpus intelli-
gitur, propter sex mīdi aetates, & septem dies, quibus
omne præsens tempus voluit. Sexies enim septē qua-
dringenta duo faciunt: Aliter: Legimus in veteri testa-
mento, quod populus Israel quadragesima & secunda
mansione ingressus est terram promissionis, & in
figura omnia contingebant illis, vtiq; & hoc iter ad
nos pertinet, qui in itinere deserti moramur, & ad pa-
triam tepromissionis tendimus post rubri maris baptis-
mum, in quo submersus est Pharaō cum suis exercitiis
his, id est, diabolus cum omnibus peccatis originalib⁹.
Quod ergo ibi per quadraginta duas mansiones in figu-
ra factum præcessit, hoc hic per menses figurata locu-
tio expressit. Mensibus ergo quadraginta duobus calca-
tur civitas, quia quādiu in præsentis vite itinere tran-
sit persecutionem ab impiis subimit ecclesia.] Et dabo
duobus testibus meis, & prophetabunt.] id est, dabo
vt prophetent, [diebus mille ducentis sexaginta.] Hic
etiam & in numero dierum, qui iuncti faciunt annos
tres & dimidium, & in aduentu etiam & propheta
duorum testium manifeste offenditur persecutio, & re-
gnum Antichristi. De his quippe duobus testibus do-
minus per Malachiam pphetam dicit: Ecce ego mitā
vobis Enoch & Eliam, vt evertant corda patrum ad
filios, & cor filiorū ad patres eorum. Et in euāgelio ipse
dominus: Elias veniens restituet vobis omnia. Isti ergo
venientes pphetabunt, id est, prædicabunt, quia vt sus-
pra dictum est, pphetare aliquando ponitur pro prædi-
m iij

care, Diebus milleducentissexaginta, id est tribus annis & dimidio, qui interficietur ab antichristo. [sancti facis. quia poenitentiam quam prædicabunt ore etiam habitum ostendent, sicut fecit beatus Iohannes, qui erat indutus pilis camelorum. Sed in his duobus testibus omnis ecclesia comprehenditur in suis prædicatoribus, quæ per omne tempus istius, vitæ prophetat & prædicat mysteria filii dei, siue nunc scilicet, siue in extremis temporibus. Bene autem ecclesia in duobus testibus figuratur propter duo testameta videlicet, quibus roboratur. Vel quia ex duobus populis constat, & duobus præceptis charitatis viuificatur. siue etiam propter duo martyrij genera. In faccis vero humilis sanctorum exprimitur, qui licet sint magistri, peccatores se esse fatentur. Nam cilicium criminosis conuenit. Vel certe quia sanctorum vitæ reprobis videbitur despecta, ideo faccis induti perhibent. & hoc est quod in hac eadem Apocalypsi dicitur, Sol factus est niger tanquam saccus chionus. [Hi sunt duo oliuæ & duo candelabra in conspectu dñi terre stantes. Ipsi specialiter duo, Enoch scilicet & Elias, quæ oliuæ appellatur propter vnctionem spiritus sancti, quæ sunt delibati. Dicuntur etiam & candelabra, quia lucebunt, alijsque lumen veritatis ostendent & verbo & opere. Generaliter omnes sancti ecclesia in his duobus comprehenduntur, qui tempore baptismatis & manuum impositione episcoporum acciperunt spiritum sanctum. Dicitur autem duo oliuæ, cum vna sit oliua, id est, vniuersalis ecclesia, iuxta illud, Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei, propter duo testameta, vel dilectionem dei & proximi, vel duo genera martyrij. Similiter eadem ecclesia cum sit vnum candelabrum propter vnitatem fidei, dicitur duo candelabra propter prædicta mysteria. Bene autem in conspectu domini terre stare perhibentur, quia sancti in terra contemplatione sui conditoris in suis præcordiis inhaerere probant, & iugiter voluntatem eius considerantes, ea faciunt in quibus creatorem suum non offendunt. Vnde Elias dicit, Viuit Dominus in cuius conspectu sto. Et Paulus, sicut ex deo coram deo loquimur in

Christo. Potest etiam & de his duobus testibus intelligi, aliter qui in conspectu domini terre stant, quod videlicet in paradiso, vbi quondam fuit Adam, antequam peccaret, translati sunt, & a nostris conspectibus ablati claritate visionis dei perfruuntur. [Et si quis eos voluerit nocere, ignis exiet de ore illorum, & deuorabit inimicos eorum] Hoc ex parte iam impletum est, quando sicut in libro Regum legitimus, ad vocem Elize descendit ignis de caelo, & consumpsit quinquagenarios cum suis quinquaginta. Sed specialiter hæc verba sicut pertinent ad illos duos, ita generaliter & ad omnes sanctos. Per ignem autem prædicatorum sancta figuratur, quia corda auditorum ad mortem dei accendit. Ex isto itaque igne boni proficiunt, mali vero deficiunt. vnde Paulus, Christi bonus odor sumus deo, & alijs odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. dum enim sancti bona coram ipsis profertur, etiam nolentes nocent, quia ipsi bona quæ audiunt, in sui damnationem vertunt: dumque sanctos persequuntur, qui sibi vitam annuntiant, hoc igne (id est, doctrina quæ procedit de ore illorum) deuorantur, quia pro contemptu & persecutione sanctorum, digni supplicij æternis aguntur. [& si quis eos voluerit ledere, ira oportet eum occidi.] Sententia scilicet verbi dei. Vel certe de ore testium ignis egrediens inimicos eorum interficit, quia nimium contrariis Christo sentientes, atque in malo perseverantes, anarhematis fulmine sancta ecclesia percutitur. Quod si & hoc in bonum accipere volumus, sancta ecclesia in suis doctoribus igne oris sui inimicos deuorat, cum verbo exhortationis & administratione claritatis eos ad sui amorem prouocat, vt moriantur inimicitia, & viuant dilectionis gratia coaceruatis dilectionis carbonibus super caput eorum, iuxta Salomonis sententiam. [Hi habent potestatem claudere caelum nubibus ne pluat diebus prophetæ ipsorum, & pocestant habent super aquas conuertendi eas in sanguinem. & pcutere terram omni plaga quotiescuque voluerint] Et hoc iuxta litteram impletum cognouimus in Moyse & Elia quoniam vnus aquas Nilij fluminis conuertit in

sanguinem, eo quod induratum esset cor Pharaonis. Al-
ter vero clausit caelum ne plueret annis tribus & di-
midio. Dum enim regnaret Achab rex impius, qui san-
ctos dei interfecit, & insuper idola coluit, omnisq; po-
pulus Israel relinquens Deum patrum suorum, adoraret
Baal, & eos Elias reuocare ad cultum dei non potuis-
set, iratus dixit: *Viuu dominus? si erit vobis ros aut plu-
uia, nisi iuxta oris mei verbum. Quod ita factum est,*
donec populus ageret penitentiam, & iterum ille sua
petitione obtinere pluuiam, Moyses quoque terram
Aegypti percussit omni plaga, quotiescuq; voluit, id est,
quoties liberaret filios Israel de Aegyptiorum seruitu-
te. Spiritualiter ipsi sancti appellantur. Caelum, appella-
ntur autem & nubes, de quibus scriptum est: Et nu-
bibus madabo ne pluant super eam imbrem. Claudunt
itaque caelum, hoc est, seipos, non quo omnimodis caeli
imbres non emittant, sed quod super terram, quae spina-
s & tribulos germinat, non pluant. Pluunt itaque
perfectis, abscondunt vero suam pluuiam impiis, quon-
iam bonis & suscipere volentibus suam praedicationem
manifestant, contemptoribus vero & irrisoribus
abscondunt. vnde est: *Ne miseritis margaritas ves-
stras ante porcos.* Et potestatem habent super aquas
conuertendi eas in sanguinem. Aqua scripturam signi-
ficat. vnde est: *Aqua profunda sermo ex ore viri.* Ipsi
itaq; aquam in sanguinem vertunt, cum occasionem il-
lis qui bene prolata male intelligunt, administrant, &
doctrinam quam perceperunt, in sui perniciem conuer-
tunt. Quod idcirco facere sancti dei dicuntur, quia ipsi eis
diuina verba annuntiant, qui contemunt, cupientes eos
instruere, & ad dei voluntatem reuocare. Habent quo-
que potestatem percutere terram omni plaga quoties-
cunq; voluerint, quia in potestate illorum est, vt quae-
do velint loquantur. & iterum quando velint taceant,
vt scilicet fidelibus loquatur, infidelibus autem taceant.
Et ideo quotiescunq; infidelibus diuina mysteria clau-
dunt, toties insanabili plaga percutiunt. Quotiescu-
que vero fidelibus dei sacramenta pandunt, toties alios
ad mortem, alios ad vitam trahunt. Et quod aliis

proscit ad salutem, aliis prouenit ad mortem. dumque
verba coram impijs formant, sanguinem carnalis in-
telligentiae quo moriantur potrigunt. Et notandum
quod non dicit, habebunt potestatem, sed habent, vt
hoc non de duobus tantum, Enoch & Elia, qui ventu-
ri sunt, sed etiam de praesentis nunc temporis ecclesiae
praedicatoribus dictum intelligamus.

[Et cum finierint testimonium suum, bestia quae ascen-
dit de abyssu, faciet aduersus illos bellum, & vincet il-
los & occidet illos.] Hoc testimonium non ad ipsum
regnum antichristi est referendum, sed ad praecedens
tempus quo ipsi praedicabant, antequam ille incipiat
regnare. Ia reuelatione enim bestiae finiendum, id est,
perficiendum & complendum est testimonium illorum,
qui docent ipsum non esse Christum, sed diabolum,
pronuntiantes ludaeis atq; gentibus olim iam venis-
se Christum, & sua passione redemisse genus huma-
num, vnde & ab eo tenti interficiuntur. Et hoc est quod
sequitur, quia bestia quae ascendit de abyssu, faciet ad-
uersus eos bellum. Bestia autem vocabulo non solum
damnatus ille homo, verumetiam habitator illius dia-
bolus qui per illum exalabitur, & extolletur supra om-
ne quod dicitur deus, aut quod colitur, sed & omne cor-
pus illius figuratur. Homo itaq; ille perditus ascendet
de abyssu, hoc est, de multitudine Iudaeorum perfidorum,
qui impietate profundi sunt nascendo, & per aetatum
momenta proficiendo. iuxta illud: *Fiat Dan coluber in
via, Ceraustes in semita.* Diabolus enim ascendet de a-
byssu hoc est, de reproborum cordibus, in quibus habi-
tat, & ingredietur illum damnatum hominem, vt per
eum signa faciat, & eleuetur ita, vt sedeat in templo
dei tanq; sit deus. Omne enim corpus illius cum seipite
suo ascendet de abyssu, quia diuino dei iudicio effera-
ri permittetur. Iudicia enim dei abyssi multa: Inde
nanque ascendet, vnde ad superbia eleuari permitte-
tur. Faciet autem contra dei testes bellum, & corpo-
rale & spirituale, exhibebit cuncta quae in praecedentibus
martyribus sunt adimpleta, id est, virgas, fustes,
plumbatas, caedentes ferri laminas, vngulas ferreas,

bestias, ignes, & carceres, & si qua sunt similia tormētorum genera. Iterum quos sic non poterit vincere, conabitur doctrinis superare, exhibebit dona, verba promēt dulcia, adhibebit falsa miracula, & per vtraque sēuens multos a fidei rēctitudine ad errorem inclinabit, alios scilicet desipiens terroribus, alios autem persuasione. Verum quod dicitur, vincet eos, non ad sanctos pertinet, qui non poterunt vinci, & qui ante poterunt occidi, quam a fide separari, sed quādam pars malorum intelligitur, quæ sociata est corpori Christi, quæque siue terroribus, siue blandimentis vinci posse narratur.

Quod vero occidet eos, ad sanctos pertinet, quos interficiet diuersis modis, & superare non poterit. Inter quos etiam erunt ipse Elias & Enoch, quia a bestia nec erroribus nec blandimentis superari nullo modo poterunt. Inter eos autem qui vincuntur, comprehenduntur falsi Christiani, Iudæi, hæretici & pagani. Si vero quærimus quæ sint arma ecclesie, vtiq; fides & innocentia duo dilectionis præcepta, duo etiam testamenta. Hinc pugnant, hinc victores existunt, etiam cum moriuntur. [Et iacebunt corpora eorum in platea magnæ ciuitatis, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus, vbi & Dominus eorum crucifixus est.] Ciuitatem magnā, quantum ad literam appellat Ierusalem, quæ dei ciuitas magna dicebatur, sed postquam dominum suum interfecit, iam non dicitur ciuitas magna, aut Ierusalem, sed Sodoma & Ægyptus. Licet enim persecutio vbique grassetur, tamen immanior & acerbior erit ecclesie vexatio, vbi dominus crucifixus traditur, & vbi caput maiorem apparebit antichristus. In cuius platea specialiter dicuntur iacere corpora sanctorum, tāquam scilicet vbi principale certamen erit, ibi mortuorum corpora multipliciter pereant. vbi etiam intelligitur, quia Iudaica plebs specialiter adhærebit antichristo, quousque Enoch & Elia prædicantibus, qui ex ea saluandi fuerint, reuertantur ad Christum. Bene autem illa ciuitas Sodoma vocatur & Ægyptus, quia opera Sodomorum atque abominaciones Ægyptiorum sectasse cognoscitur. Vnde Iſaias illis dicit: Audite principes Sodomorum, Altius

autem per ciuitatem magnam in qua iacebunt corpora sanctorum, totus mundus intelligitur, quia in omnibus mundi partibus sancti tunc temporis interficientur. Vnde bene dicitur, Vbi dominus eorum occisus est. Quod enim Dominus extra portas illius ciuitatis est passus significabat, quia Christus in suis membris illi comprehenduntur, qui metu nimio conculsi, tempore Antichristi non audebunt confiteri fidem Christi, sed in tenebris, in fidelitatis cæcitate, & in tenebris tenti peccatorum, negabunt illum. Insuper etiam & ciuitatem sanctam calcabunt, id est, comprimunt, iacebunt autem corpora multorum, & illorum scilicet qui fuerint mortui, & illorum etiā qui diuersis affligentur tribulationibus, id est, fame, nuditate, carceribus, & cæteris inexquisitis tormentis. [Et videbunt de populis & tribubus & linguis & gentibus corpora eorum per tres dies & dimidium.] Manifesta etiā ostenditur persecutio sanctorum in oibus gentibus futura, cū dicitur quod oēs populi & tribus & lingue videbunt corpora eorum tribus diebus & dimidio, i. tribus annis & dimidio, quibus regnabit antichristus. Ita em̄ hic dies pro anno positus est, sicut & in veteri testamēto, vbi legum⁹ q̄ reuersi exploratores, qui quadraginta diebus terram explorauerunt, fecerunt murmurare populum. Vnde & postea quadraginta annos permanserunt in deserto, Domino dicente ad Moysen: Diem pro anno dedi vobis. Similiter & ad Ezechielem, cui præceptum est, vt trecentis nonaginta diebus iaceret super latus sinistrum, diem inquit pro anno dedi tibi. Significata est enim in his diebus captiuitas decem tribuum trecentisquadraginta annis futura. [& corpora eorum non sinit ponī in monumentis.] Per corpora autem totos homines accipere debemus, qui non solum extincti verum etiam diuersis pressuris attriti iacebunt & conculcabuntur. Consectudo quippe sacrę scripturę est, vt aliquan-

do per animam aliquando per corpus totum hominem significet. Per animam, vt ibi: Descendit Iacob in Aegyptum in animabus septuaginta. Per corpus, vero, sicut Maria in euangelio dicit: Quia tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum, cum solum corpus quaereret, quod positum fuerat in sepulchro, anima illius cum diuinitate verbi descendente ad infernum. Verum tanta facultas tunc erit, & tam erit immanis illa persecutio, vt non fatiscent reprobi, postquam inter fecerint eos, sed etiam ad augendam suam malitiam, ne que post mortem permittent eos poni in monumento. Sic enim legitimus factum & in persecutioe sanctorum martyrum, quod tanto tunc amplius fiet, quanto grauior erit persecutio. Aliter: In monumentis idcirco mortuorum corpora ponuntur, vt ibi quiescant, & diem expectent nouissimum. Vnde & per quendam sapientem dicitur: Corpora eorum in pace sepulta sunt. Tunc itaque non finent eos poni in monumentis, hoc est, non permittent eos quiescere, veluti quiescunt corpora mortuorum, sed varijs & inexquisitis eos cruciabunt tormentis. Monumentum etiam dicitur eo quod moneat mentem quia & nos dum consideramus sanctorum monumenta, qui sua corpora pro Christo tradiderunt, monemur venerationem illis impendere. Non itaque finent eos poni in monumento, hoc est, non permittent eos venerari, sed velut irrisioe dignos, permittent eos in plateis iacere, vbi comedantur a bestijs. [& inhabitantes terram gaudebunt super illos, & iudicabuntur, & munera mittent inuicem.] Recte inhabitantes terram vocantur, qui de interitu & despecte sanctorum gaudentes, mentem ad premia contuenda electorum, vel ad sua consideranda supplicia erigere non noverunt. Tales vltimo tempore cum ecclesia tradita fuerit in manus persecutorum, videntes Enoch & Elia, ceterorumque martyrum corpora insculpta iacere, gaudebunt ex eorum humilitate & interfectione, qui eos male viuentes & peccantes increpabant. Et mittent sibi inuicem munera, eulogia scilicet & datum temporale, vel sermonum congratulationem, tanquam

diem festum celebrantes. [quoniam hi duo prophetae cruciauerunt eos qui habitant super terram.] Sicut super dictum est, in deuoratione scilicet ignis spiritualis, in suspensione pluuiae salutaris, in conuersione aquarum in sanguinem. Licet ergo toto nunc tempore gaudeant impij de tribulatione & humilitate iustorum letantes cum malefecerint, & exultantes in rebus pessimis, tamen iam tunc longa erit & maior saluum exultatio de afflictione vel morte iustorum, ac sua crudelitate. Sed cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Vnde hic quoque apte subinfertur: [Et post tres dies & dimidium.] Id est, interitum repentinum super eos venire, qui dicunt pax & securitas, & tunc dolorem, cum dicat quadiem post quadraginta scilicet quinque dies, qui in Daniels libro & Isaiae commemorantur. [spiritus vitae a Deo intrabit in eos.] Non tamen alienus spiritus ingredietur in eos, sed vnusquisque homo suam animam recipiet. [& steterunt.] Pro eo quod est stabant, quia praeteritum tempus est positum hic pro futuro [super pedes suos.] Quia tunc autem fit hoc futurum, post illos. xlv. dies solus Deus nouit. Bene vero stare dicuntur sancti, quia scilicet iam incommutabiles erunt in mente, & incorruptibiles in corpore. [& timor magnus cecidit, id est, cadet.] super eos qui viderunt eos. pro eo quod est viderunt, id est, super omnes reprobos qui interfecerunt eos, ibi quippe recognoscent eos in gloria, quos persecuti sunt in praesenti vita, & timebunt dum viderint eos glorificatos, expectantes sententiam diuinam vltionis. Vel etiam ipsi sancti cum viderint se inuicem glorificatos, & viderint caelum arde, infernum apertum, daemones per hunc aera discurrerentes, Dominum venientem ad iudicium cum multitudine angelorum timebunt. Sed vt Dominus dicit, virtutes caelorum mouebuntur, quanto magis homines. De quibus adhuc subditur: [Et audierunt vocem magnam dicentem illis, Ascendite huc.] Vox ista quae eos vocat vt caelos ascendant, ipsa est de qua Apostolus dicit: Ipse Dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei

descendet de caelo. Ascendite (inquit) huc, id est, ascendite ad deum, & ad caput vestrum quia membra estis illius, qui modo singulis redditurus est iuxta opera sua. Ideoque nolite morari in terra, ne inuoluamini in poenis misericordum, [& ascendentur in nube in caelum, & videntur illos inimici eorum] Legimus in euangelio, quod dominus in nube venturus sit ad iudicium, sic enim dixerunt angeli testes illius ascensionis: Hic lesum qui assumpsus est a vobis in caelum, sic veniet quem admodum vidistis eum ascendentem, id est, eadem carne & nube. Sicut ergo Christus venturus est in nube, ita & omnes sancti. Unde ipse dicit: Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate. Unde & Apostolus dicit: Nos autem qui viuimus rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum domino erimus, non in aere, sed in caelo. Quod si quis hanc Pauli sententiam intuens inquirat qualiter generalis primo homini illa compleatur sententia, qua illi dixit deus, Terra es & in terram ibis, scire debet veram dei esse, & Pauli sententiam, quia & viui reperientur homines, ex quorum persona hoc Apostolus loquitur, & tamen scire debet vt Beatus Augustinus dicit, in ipso raptu nubium, & si momentaneam, mortem tamen gustabunt. In terram ergo reuertentur, quia hoc est corpus in terram reuerti, quod est exeunte anima remanere corpus, quod vtiq; terra est. Itaq; sicuti decimus, quia in momento & in istu oculi, in ipsis nubibus, spiritum vitae accipient hi, qui in aduentu domini viui reperientur, in quibus vt dictum est, & momentaneam mortem gustabunt. Impij quippe remanebunt in terra hac, electi cleuabuntur ad gloriam, in qua & inimici illorum eos videbunt, & sentient iudices iuste, quos iudicauerunt & damnauerunt iniuste. [& in illa hora factus est terremotus magnus.] Cum loqueretur de ipso iudicio, repente venit ad ea quae ante futura sunt, id est, ad persecutionem antichristi, de quo paulo ante fecerat sermonem, ipsamq; vocat horam quam ante in tribus diebus & dimidio expresserat. Quid autem mirum, si eadem persecutione, vna hora vocetur, cum

94
 omne praesens tempus vna hora appelletur, iuxta quod Iohannes dicit: Filioi nouissimi hora est terra motus itaque significat illam persecutionem validissimam, vnde bene terramotus non simpliciter, sed cum addita mento magnus vocatur, quia tunc tribulatio erit, vt doctus ait, qualis non fuit, neque fiet. Hinc & Danieli angelus dicit: Veniet tempus quale non fuit ex quo gentes esse coeperunt. [Et decima pars ciuitatis cecidit, & occisa fuit in terremotu nomina hominum septem millia.] Hic locus in euangelio exponitur, vbi Dominus dicit, quod quaedam mulier habens drachmas decem, perdidit vnam ex illis. Nouem puippe sunt ordines angelorum, sed homo decimus est creatus, qui locum a diabolo euacuatum replet. Ista decima pars perit in illis, qui consenserunt & crediderunt antichristo. Non autem tota decima pars perit, sed pars decimae partis in haeretis scilicet, paganis & iudeis & falsis fratribus. Ciuitas quippe Ierusalem appellatur, quia constat ex angelis & hominibus, Ciuitas cuius decima pars cecidit, illa scilicet quae ad nouem angelorum ordines non pertingens, locum decimi ordinis cum electis in minime tenet. Et cum sit ipsorum perditorum numerus infinitus, sub finito comprehenditur, cum dicitur: Quia mortua sunt in terramotu nomina hominum septem millia. Septenarius enim numerus saepe pro vniuersitate ponitur, atque ideo in septem millibus hominum omnes reprobi intelliguntur, qui mortui sunt in anima sub eadem persecutione. [Et reliqui,] qui in fide permanserunt, id est, post abnegationem ad fidem redierunt, siue etiam qui ex errore ad veram doctrinam conuersi sunt, & in eadem fide perseverauerunt, [in timorem eius missi, & dederunt gloriam deo caeli.] Siue quod eo gubernante, & fortitudinem donante non sunt lapsi siue quod misericorditer post ruinam sunt erecti. [Vt secundum abiit, & ecce tertium venit cito.] Superius aquila volans, tria vae dixit futura, quorum duo in enarratione praecesserunt, tertium adhuc restat. Primum vae quippe narrat praesentium locustarum, secundum solutionem angelorum quatuor vsque ad istum locum, in quo multa per recapitulationem de

quando peccas pensaras que estas seche no co tanto
 y qute te dice no yando est muno me apotemas

aduentu antichristi dicuntur tertium inchoatur hic, & tendit vsque ad præfinitum locum, id est, damnatione omnium reproborum cum capite suo [Et septimus angelus tuba cecinit & factę sunt voces magnę in cęlo, dicentes: Factum est regnum huius mundi Domini nostri & Christi eius, & regnabit in secula seculorum.] In septimo angelo nihil aliud, nisi vt supra in cęteris ecclesia intelligitur, non iam prædicans vt superius, sed in conspectu sui creatoris consistens. Et hoc est quod superius angelus stans supra mare, & super terram iurauit per viuentem in secula seculorum, quia tempus iam non erit, sed in diebus septimi angeli consummabitur mysterium Dei. Septimo autem angelo tuba canente, voces magnę fiunt in cęlo, id est, in ipsa electorum ecclesia. Quę voces nihil aliud sunt, nisi magnum sanctorum desiderium, laudantium Deum, & gratiarum actiones personantium atque dicentium: Factum est regnum huius mundi, cui antiquus hostis dominabatur, Domini Dei nostri, id est, patris & Christi sui filij, & regnabunt pater & filius, & hi qui in patris & filij nomine intelliguntur cum omni electorum ecclesia in secula seculorum. Hanc potestatem filius Dei accepit per humanitatem, qui omnia cum patre possidebat per diuinitatem, vnde & ipse surgens a mortuis dicit: Data est mihi omnis potestas in cęlo & in terra. [Et viginti quatuor seniores.] Id est, predicatorum, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis. Id est, in potestate iudiciaria, iuxta illud: Ecce dominus veniet cum senioribus populi sui, [cecidit in facies suas.] omnia sua ad eum referentes, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Qui in conspectu dei sedent, quia in cunctis quę agunt, vel dicunt, deum sibi præsentem semper attendunt, [& adorauerunt deum dicentes: Gratias agimus tibi domine deus omnipotens qui es.] immutabilis [& qui eras.] ante secula cum patre, Vbi iunctum est, quia non subiungit, qui venturus es, vt supra. Præsentem enim iam in iudicio, quo hæc omnia agentur demonstrant, quę venturum minime prædicant, [qui accepisti virtutem tuam magnam.] quando resurgens a mortuis omnia regna mundi tuę potestati subiecisti,

95
& hoc in humanitate, quia virtus indeficiens est in tua diuinitate. [& regnasti.] regnas & regnaturus es, [& irate sunt gentes.] quę scilicet videt suam culturam ad nihilum redigi, vnde Psalmista: Dominus regnauit irascantur populi. [& venit ira tua.] id est, tempus vindictę tuę, quando irascentium populorum ceruices cõfringes [& tempus mortuorum.] vt scilicet qui mortui sunt peccato, moriatur damnatione perpetua. In quibus videlicet gratiarum actionibus duos domini aduentus comprehendunt. Primum scilicet humilem & occultum, quando surgens a mortuis mundum sibi subtrauit. Secundum vero excessum & manifestum, quando impiis irascetur, & seruos suos vindicabit. Non autem gaudet electi, quia reprobi damnantur sed ideo gaudet, quia aduenit tempus quando mali iustam damnationem, & ipsi recipiant honorum operum dignam remunerationem. Ante enim damnabuntur impij, & sic remunerabuntur piij, nec poterunt peruenire ad regnum corpora priorum, nisi præcesserit dñatio reprobõrum. Quod autem dicit, iratus es, non ita intelligendum est, vt irascatur deus sicut & homo, sed sic videbitur reprobis, quos dannabit. Talis quippe in singulorum conscientijs erit, qualem enim videbunt, vnde in mentibus electõrum videbitur benignus, in mentibus reprobõrum iratus. [Iudicare & reddere mercedem.] vnicuique. [seruus tuus propheta & sanctus.] Sic videtur hæc verba sonare, quasi præcesserit meritum electõrum, pro quo mercedem sunt recepturi. Non enim redditur nisi quod debetur, sed non est ita, quia scriptum est. Quis prior dedit illi & retribuatur ei? Et alibi Gratia saluti facti estis, & hoc nõ ex vobis, vt ne quis gloriatur. Sciendum est itaq; quia vt aliquid deo daremus, prius ab illo accepimus, cuius misericordia præuenit vt velimus, subsequitur vt operemur, vnde Psalmista: Misericordia eius præuenit me, & misericordia eius subsequetur me. Itaq; quod accepimus, & dei est, quia ipse dedit, & nostrum, quia nos ab illo percepimus, & ideo cum dominus mercedem reddidit, sua ipse dona in electis remunerat. Sub hæc intelligentia quotidie dicimus Panem nostram quotidianam da nos

bis hodie, si nostrū est, cur vt detur petimus? Sed fit nostrum accipiendo, quod non erat habendo. Queritur autem, cur nominatis pphetis & cæteris sanctis, apostoli sunt relictī. Sed sciendum, quia in pphetis ibi sunt comprehensī & apostoli, qui pphete sunt, quia ventura reprobatorum supplicia, & sanctorum premia pronūntiant. De quibus ipse dominus ait: Ecce ego mitto ad vos pphetas. Et ipsi Iohāni dictum est, Oportet te pphetare & predicare gentibus. Et quia non omnes sunt pphete qui sunt sancti, remunerabuntur pphete, remunerabuntur & isti. [& timentibus nomen tuum pusillus & magnus.] Timentes quoque nomen illius, reuertiam habentes nominis eius, & ideo peccare timentes, cū pusillus & magnis mercedem recipiēt, Magni quippe sunt, qui bonū quod intelligūt, iuuante se diuina gratia facere possunt. Pusilli autē, qui non ea possunt implere quæ intelligunt, quia nec locum habēt. Sicut quilibet in monasterio cōstitutus, misericordiam vult impendere fratribus vult etiam alius sermonem predications & doctrinæ impendere, sed quia ad hoc nō vocatur, non illud quod intelligit, & vult, opere perficere valet. Ideoque tales in numero perfectorum habentur. Ideoque nulla subripit de imperfectiōe desperatio, licet nō fuerit omnibus attributa perfectiō. Hinc ecclesia in Gāticis can. dicit sp̄s suo: Vnguētum effusum nomē tuum, ideo adolefētulæ dilexerunt te nimis. Et quia talium innumerosior summa inuenitur, ideo in subsequentibus Salomon ait: Adolefētularum autem quarum nō est numerus. [& exterminādi eos qui corruerunt terram.] Subaudi, rē pus aduenit, Qui enim corruerunt terrā, id est, carnem suam macularunt diuersis vitiis & peccatis, vel qui alios macularunt exemplo & doctrina praua, exterminabuntur, id est, a terra viuētium separabuntur, & ab hereditate sanctorū, exilio æternæ damnationis damnati. [Et apertū est templum dei in celo.] Cælum est ecclesia, quæ est sedes dei. Templum in celo corpus intelligitur Christi, de quo ipse Iudæis dicit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Vnde Euangelista exponens subdit: Hoc autem, dicebat de templo corp-

poris sui. Quod templum apertum est nascendo, moriendo, resurgendo, atque ad cælos ascendendo. Templum etenim dei est ipsum corpus, quia in eo habitat omnīs plenitudo diuinitatis corporaliter. In celo hoc templum, quia in ecclesia hæc mysteria prædicantur & remittuntur. Vel apertum est hoc templum, quādo (sicut in euangelio legimus) lancea latus eius perforatum est. In celo autem secundum hunc sensum Iohannes apertum dicens templum, in cōspectu suo intelligi voluit, cognoscens se esse de illorum numero, de quibus meminerat scriptum: Cæli enarrant gloriam dei.] Et visa est arca testamenti in templo eius.] Quod significatur per templum, hoc & per arcam, id est, sanctorum ecclesia, genus est in genere, sicut octo animæ in arca. Quæ propterea arca testamenti vocatur, quia diuum testamentorum habet cognitionem, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, ibi est vera habens māna, id est, corpus Christi, in quo verus est panis qui de celo descendit Ibi est virga Aaron, per quam sacerdotium designatur, quia & illud sacerdotium in figura præcessit. Significabat enim regale sacerdotium, quod agitur nūc in ecclesia. Hæc arca quatuor portabatur circulis, quia quatuor instruitur euangelis. Aperto ergo templo, visa est arca, quia eo moriente dum latus eius lancea perforatur, mysterio sanguinis & aquæ ecclesia ædificabatur. In cuius rei figura, in principio mulier de latere viri dormientis fabricata esse describitur. [Et facta sunt fulgura & voces & tonitrua & terramotus & grando magna.] Per fulgura miracula intelliguntur, quibus incredulorum mentes percussæ fractæ sunt superbiæ viribus, humilitati se subdiderunt. Hinc Psalmista, Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos. Per voces vero, prædicationes & exhortationes. Bene autem prius sunt fulgura, ac deinde subsequuntur voces quia sancti prædicatores prius miracula faciēbant, & sic ad noua credenda loquendo suos auditores inuitabant. Vnde Petrus prius ad Speciosam portam sanauit paralyticum, & deinde Iudæorum mentes ad fidem verbo exhortationis informauit, Tonitrus quoque significat